

România literară

Localitate:
DEVA
3
ROM LITERARA

25

editată cu sprijinul
Fundației ANONIMUL

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România 26 Iunie 2009 (Anul XLI). 32 pagini. 4 lei

PREMIILE UNIUNII SCRITORILOR DIN ROMÂNIA

pe anul 2008

p. 3

Foto: Mihai Cucu

SAT VERSUS ORAȘ

un eseu despre

ion CREANGĂ

de dan GRĂDINARU

p. 12-13

RECVIEM

de

anna AHMATOVA

prezentare și traducere de
Aureliu BUSUIOC

p. 26-27

Editorial de
Nicolae Manolescu

Cine sunt iubitorii și detractorii lui Eminescu

La 120 de ani de la moarte, numele lui Eminescu a fost amintit mai ales dintr-o aplecare spre pioșenie, pe care zelatorii cultului o transformă, tot mai des de la o vreme, într-o armă contra unor preținși detractori. Printre care, am aflat fără mirare, m-aș număra.

În toată lumea, astfel de ocazii sunt folosite pentru ca scriitorul de odinioară să fie readus în actualitate. Se tipăresc ediții, biografii, studii. Se descoperă inedite. Se caută noi documente. Presa consacră pagini întregi evenimentelor. Franța, de exemplu, l-a redescoperit recent pe André Gide la 140 de ani de la naștere. Romanele și celelalte proze ale scriitorului au reapărut într-o ediție masivă în două volume, peste trei mii de pagini. S-a reeditat, prima oară, *Corydon*, cartea din 1923 despre homosexualitate, care i-a scandalizat pe contemporani. Recenzii au raportat-o, ca și *Jurnalul*, la standardele literare și morale de astăzi. Și așa mai departe.

Eminescu rămâne victima unui dublu interes necultural. O emisiune de televiziune, cu participarea unui singur cunoscător adevărat al poetului, a reactualizat întâmplări sau legende deopotrivă de senzaționale legate de moartea poetului. Evocările lăcrămoase n-au lipsit. Ca și protestele contra celor care sunt arătați cu degetul ca detractori, pe urmele tinerilor scriitori care au răspuns la faimoasa anchetă din *Dilema*, revistă care avea pe copertă vechea hârtie de 100 de lei cu chipul poetului. Mă îndoiesc că înduioșării de soarta lui Eminescu sunt și iubitorii adevărați ai poeziei lui. Tot așa cum mă îndoiesc că aceia care vor ca Eminescu să fie nu doar citat în împrejurări solemne, ci și citit cu ochi critic trebuie socotiți detractori. Și la ce bun să mă mai întreb de ce preținșii iubitori nu-i văd pe adevărații detractori, aceia care au pus în circulație aberanta teză a unui Eminescu deținut politic, cel dintâi din România și, încă, ucis de monstruoasa coaliție liberalo-junimistă. ■

s u m a r

Premiile Uniunii Scriitorilor din România pe anul 2008 – p. 3

CONTRAFORT de Mircea Mihăieș – p. 4
Ați completat vreodată chestionarul lui Proust?

Bătălia cărților. Bookfest 2009 de Ioana Pârvulescu – p. 5

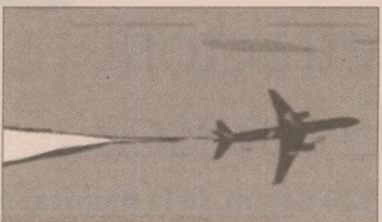
CRONICA IDEILOR de Sorin Lavric – p. 6
Gustul vieții în exil

CRONICA LITERARĂ de Cosmin Ciotloș – p. 7
Exiguum Etimologicum

Poezii de Gheorghe Azap – p. 8

Moment gregar de Val Gheorghiu – p. 9

2 plus doi fac șapte de Carmen Focșa – p. 9

CERȘETORUL DE CAFEĂ de Emil Brumaru – p. 9

Eselistica lui Ștefan Aug. Doinaș de Iulian Boldea – p. 10

SEMN DE CARTE de Gheorghe Grigurcu – p. 11
Mărturiile Doinei Comea

Sat versus oraș de Dan Grădinaru – pp. 12-13

LECTURI LA ZI de Tudorel Urian – p. 14
Între două lumi

PREPELEAC de Constantin Țoiu – p. 15

PĂCATELE LIMBII de Rodica Zafiu – p. 15

Editura Cartea Rusă de Letiția Constantin – pp. 16-18

Literatura universală în periodicele românești
de Teodor Vărgolici – p. 19

Ștefan J. Fay la 90 de ani de Ilie Rad – p. 20

Probleme amoroase de Ciprian Măceșaru – p. 21

Opera târzie a lui Pierre Bonnard de Eduard Sava – p. 22

Caleidoscop coregrafic (II) de Liana Tugearu – p. 23

CRONICA FILMULUI de Angelo Mitchievici – p. 24
Carol Nicolaescu Întâiul

CRONICA PLASTICĂ de Pavel Șușară – p. 25
Contradicții lui Marianov

Anna Ahmatova - Recviem (1935-1940)
Prezentare și traducere de Aureliu Busuioc – pp. 26-27

Cultura generală - ce se întâmplă cu ea?
de Dumitru Hâncu – p. 27

Chipul și sufletul de Gina Sebastian Alcalay – p. 28

MERIDIANE – p. 29

POST-RESTANT de Constanța Buzea – p. 30

PRIN ANTICARIATE de Simona Vasilache – p. 30
Aspre căi

LA MICROSCOP de Cristian Teodorescu – p. 31

DIN CARTEA CU FLEACURI de Livius Ciocărlie – p. 31
Pantaloni scurți

OCHIUL MAGIC – p. 32

România literară®

Director: **NICOLAE MANOLESCU**

Redacția:

GABRIEL DIMISIANU – director-adjunct

ALEX. ȘTEFĂNESCU – redactor-șef

OANA MATEI – secretar general de redacție

ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,

MARINA CONSTANTINESCU, IOANA PÂRVULESCU –
redactori

Corectură:

CONSTANȚA BUZEA (pag. 4, 5, 6, 7, 8, 11, 14, 30),

SIMONA GALAȚCHI (pag. 1, 9, 20, 21, 23, 24, 28, 29),

ECATERINA IONESCU (pag. 12, 13, 16, 17, 18, 19, 26, 27),

NINA PRUTEANU (pag. 2, 3, 10, 15, 22, 25, 31, 32).

Grafică: **MIHAELA ȘCHIOPU**

Fotoreporter: **ION CUCU**

Tema numărului: *Agitație*

Tehnoredactare computerizată:

IONELA STANCIU, OANA MATEI, VALENTINA VLĂDAN

Introducere texte: **GEORGETA GHEORGHIU***

Correspondenți din străinătate: **RODICA BINDER**

(Germania), **GABRIELA MELINESCU** (Suedia), **LIBUŠE**

VALENTOVÁ (Cehia)

Fundația **România literară**, Calea Victoriei 133,
sector 1, cod 010071, București.

Director administrativ: **VALENTINA VLĂDAN**

Secretariat: **SOFIA VLĂDAN, GHEORGHE VLĂDAN**

Cont în lei: BRD-GSG Agenția Șincai,

RO91BRDE441SV59488894410. Cont în valută: BRD-GSG

Agenția Șincai RO87BRDE441SV59488974410 (USD),

RO37BRDE441SV59489004410 (EUR)

e-mail: romania_literara@yahoo.com;

revistaromanialiterara@gmail.com; <http://www.romlit.ro>;

tel.: 021. 212.79.86; fax: 021.212.79.81

Imprimat la **FED PRINT**

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din
România nu este responsabilă pentru politica editorială a
publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

România literară este membră a Asociației
Revistelor, Imprimeriilor și Editurilor Literare (A.R.I.E.L.), aso-
ciație cu statut juridic, recunoscută de către Ministerul
Culturii și Cultelor.

ISSN 1220-6318

a c t u a l i t a t e a

Premiile **Uniunii Scriitorilor din România**

pe anul 2008

Juriul Uniunii Scriitorilor, alcătuit din Gabriel Dimisianu (președinte), Daniel Cristea-Enache, Mircea A. Diaconu, Dan C. Mihăilescu și Cornel Ungureanu (membri), întrunit în ședința din 18 iunie a.c., a stabilit prin vot următoarele premii pentru volume apărute în 2008 și Premiul Național de Literatură. Premiile au fost decernate într-o ceremonie care a avut loc la sediul Uniunii și a fost prezidată de Nicolae Manolescu, președintele U.S..R.

Proză

Doina Ruști, *Fantoma din moară*. Editura Polirom

Poezie

Andrei Bodi, *Oameni obosiți*, Editura Paralela 45

Critică literară/ Eseu/ Istorie literară

Ilina Gregori, *Știm noi cine a fost Eminescu?*, Editura Art

Traduceri din literatura universală

Anamaria Pop – Péter Esterházy, *Harmonia caelestis*, Editura Curtea Veche

Premiul „Andrei Bantaș”

George Volceanov – John Updike, *Întoarcerea lui Rabitt*, Editura Humanitas Fiction

Debut

Svetlana Cârstea, *Floarea de menhină*, Editura Cartea Românească – poezie

Simona Sora, *Regăsirea intimității*, Editura Cartea Românească – critică literară

Premii speciale

Valeriu Anania, *Memorii*, Editura Polirom
Ion Iovan, *Ultimele însemnări ale lui Mateiu Caragiale însoțite de un inedit epistolar precum și de indexul ființelor, lucrurilor și întâmplărilor/ în prezentarea lui Ion Iovan*, Editura Curtea Veche

Literatură în limbile minorităților

Nikola Korsiuk, *Nici Dumnezeu, nici om*, Editura RCR – proză în limba ucraineană

Premiul Național de Literatură

a fost acordat romancierului și dramaturgului **Dumitru Radu Popescu**.

Sponsorul unic pentru premiile USR pe anul 2008: Societatea Comercială Queen Investments Inc SRL.

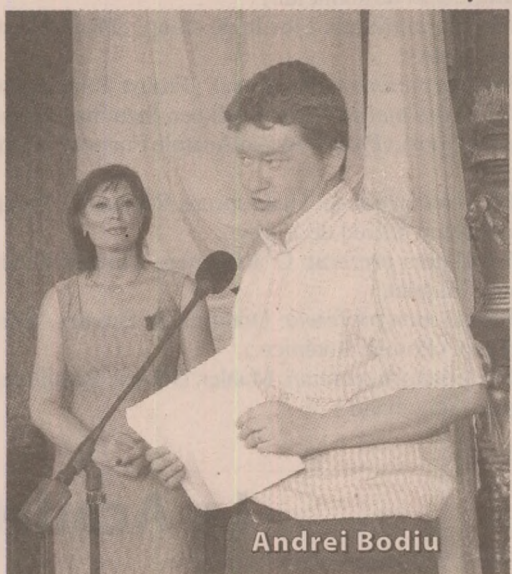
Alexandru Blidea, director general Queen Investments, Nicolae Manolescu, D. R. Popescu

Simona Sora

Ilina Gregori

Andrei Bodi

George Volceanov

Fotografii de Mihai CUCU

La Uniunea Scriitorilor

MIERCURI 17 iunie 2009 a avut loc ședința Comitetului Director al USR, prezidată de Președintele Uniunii. Au fost discutate proiectele depuse pentru finanțare pe semestrul II al anului 2009. Comitetul Director a hotărât amânarea finanțării tuturor proiectelor până la normalizarea încasării taxei pentru timbrul literar.

Comitetul a luat în discuție acordarea unor indemnizații de merit, protocolul Uniunii Scriitorilor cu Editura Polirom privitor la statutul Editurii Cartea Românească, posibilitatea măririi retribuțiilor mici ale unor angajați ai USR, începând cu data de 1 iulie.

Tot miercuri, 17 iunie a.c., a avut loc ședința Consiliului Uniunii Scriitorilor care a aprobat propunerile Comisiei de validare pentru anul 2009. Au fost primiți în Uniunea Scriitorilor 144 noi membri. În continuare a avut loc Conferința extraordinară a USR, cu norma de reprezentare 1 la 25 membri aleși în filiale. Pe ordinea de zi a Conferinței s-au aflat discutarea și aprobarea noului statut al Uniunii Scriitorilor, ținându-se seama de propunerile făcute anterior în Filialele Uniunii. Conferința a adoptat cu o largă majoritate textul noului statut. Conferința a delegat actualul Consiliu al Uniunii să organizeze în lunile septembrie și octombrie alegeri pentru delegații la Conferința Națională a Uniunii Scriitorilor care va avea loc în luna noiembrie a acestui an.

a c t u a l i t a t e a

Mircea Mihaies

CONTRAFORT

MAI ÎNTÂI, o scurtă explicație pentru foarte puținii cititori care nu știu despre ce e vorba. "Chestionarul lui Proust" e un set de întrebări folosite în jocurile de societate, prezent în albumele naive ale primei copilării. Într-o formă sau alta, sub titlul de „oracole”, „teste de aptitudini” sau de „cultură generală” fiecare dintre noi am completat astfel de liste de preferințe, antipatii, dorințe, idealuri, autocaracterizări. În fond, e vorba de-un rudiment de test psihologic, din care, evident, poți trage orice concluzie, sau niciuna.

Numele sub care e cunoscut – chestionarul lui Proust – provine de la răspunsurile date acestei „grile” de către Marcel Proust, păstrate în jurnalul prietenei sale, Antoinette Faure. Ulterior, ele au fost preluate în zeci și zeci de variante, adaptate, refăcute, aduse la zi etc. Țin minte că faimoasele emisiuni ale lui Bernard Pivot (seria „Bouillon de culture”) se încheiau de regulă cu un potop de întrebări precipitate ce curgeau spre invitat. Pivot preluase creator chestionarul, făcuse din el punctul culminant al emisiunii. Dacă în cazul scriitorilor invitați răspunsurile erau previzibil spectaculoase, mi-au rămas în memorie prestațiile a doi actori pe care-i adoram în copilărie pentru rolurile din filmele de aventuri „Cocoșatul” ori „Laleaua Neagră”: Jean Marais și Alain Delon. Am descoperit atunci nu doar doi oameni foarte complicați, ci și deosebit de inteligenți.

Într-o formă puternic modificată, Nicolae Manolescu a răspuns la un astfel de chestionar într-o carte din 1984, *Julien Green și mătușa mea*. Din lungă listă a lucrurilor care-i plac (peste cincizeci, dacă am numărat bine) mă identific abia cu vreo patru: *riscul, librăriile, fotbalul, femeile*. În schimb, din mult mai numeroasele lucruri care-i „displac” mi-aș însuși aproape întreaga listă, cu câteva accente suplimentare pe stări, ființe, concepte și situații care, într-advăr, îmi fac și mie rău: *despărțirile, gândacii, prostia, afectarea, frigul, bărbații blegi, protocronismul, durerile de cap, berea caldă, isteria* (altora!) Ca o ciudățenie (și, după cum vom vedea, soarta a știut să se răzbune!), între lucrurile înșirate de Nicolae Manolescu la categoria celor „care-i displac” sunt trecuți și „copiii mici”. Am fost frapat, și din acest motiv am ținut minte evidenta stridență. Ea avea să fie zdrobitor înfirmată atunci când, în urmă cu șapte ani, s-a născut Ana Manolescu. Nici eu, și nici mulți dintre prietenii și cunoscuții mei, nu știm să fi văzut vreun tată mai încântat de propriul copil. Și iată că nu întotdeauna confesiunile corespund identității noastre adânci!

Să revin la chestionarul lui Proust. Varianta ale cărei răspunsuri s-au păstrat între documentele familiei Faure (Felix Faure, tatăl Antoinettei, avea să ajungă peste câțiva ani președintele Franței!) datează din 1890, când viitorul scriitor era voluntar la Regimentul de infanterie 76 din Orléans. Textul a fost regăsit în 1924, la doi ani după moartea sa, și a circulat sub denumirea „Marcel Proust par lui-même.” Manuscrisul a fost vândut la licitație în 2003, pentru suma nu tocmai mică de 102 000 de euro. Deși jurnalul Antoinettei Faure era ținut în engleză, Proust a ținut să răspundă în franceză, modificând ușor întrebările. Am să intru, la rândul meu, în acest mic joc de societate, straduindu-mă să mă iau cât se poate de în serios. În paranteză am să dau răspunsurile lui Proust:

Principală trăsătură a caracterului meu: Nerăbdarea. În afară de scris, nu am răbdare cu și la nimic. (Proust: Nevoia de a fi iubit și, mai precis, nevoia de a fi mângâiat și răsfățat, mai mult chiar decât nevoia de a fi admirat).

Calitatea pe care o prefer la un bărbat: Onoarea.

Ați completat vreodată chestionarul lui Proust?

Hotărârea. Sinceritatea. Inteligența. Umorel. (Proust: Farmecele feminine.)

Calitatea pe care o prefer la o femeie: Bunătatea. Răbdarea. Delicatețea. Umorel. Inteligența. (Proust: Însușirile bărbatești și directetea camaraderească.)

Ce apreciez cel mai mult la prietenii mei: Loialitatea. Inteligența. Umorel. Nevrozele. (Proust: Faptul că sunt tandri cu mine, dacă persoana lor e suficient de sofisticată pentru a da un preț mare tandreței lor.)

Principalul meu defect: Faptul că nu fac suficiente eforturi pentru a petrece mai mult timp cu oamenii care-mi plac cu adevărat. (Proust: Să nu știu, să nu pot să «vreau».)

Ocupația mea preferată: Să citesc și să scriu. (Proust: Să iubesc.)

Visul meu de fericire: Un țărm mediteranean, cu o librărie gigantică la doi pași de mare. (Proust: Mi-e teamă că nu e destul de înalt, nu îndrăzesc să-l spun, mi-e teamă că-l voi distruge spunându-l.)

Care ar fi cea mai mare nefericire a mea: Oh, sunt atât de multe, încât chiar nu vreau să le rostesc! (Proust: Să nu le fi cunoscut pe mama și bunica.)

Ce-ați vrea să fiți? Nimic altceva decât sunt. Poate mai răbdător, mai înțelegător, mai puțin egoist. (Proust: Eu însumi, așa cum m-ar vrea oamenii pe care-i admir.)

Țara în care-aș vrea să trăiesc: România – cu condiția să petrec șase luni pe an la New York, și șase la Paris! (Proust: Aceea în care lucrurile pe care le vreau s-ar realiza ca prin farmec și unde tandrețea e întotdeauna împărtășită.)

Culoarea preferată: Albul din tabloul „Femeie cu balanță” de Vermeer. (Proust: Frumusețea nu se află în culori, ci în armonia lor.)

Floarea preferată: Florile de câmp. (Proust: A ei, și apoi, toate.)

Pasărea preferată: Pescărușul. (Proust: Rândunica).
Prozatorii mei preferați: Faulkner, Stendhal, Proust, Virginia Woolf. (Proust: Astăzi Anatole France și Pierre Loti.)

Poeții mei preferați: Shakespeare, Rimbaud. (Proust: Baudelaire și Alfred de Vigny.)

Eroul meu preferat: D'Artagnan, Corto Maltese. (Proust: Hamlet.)

Eroina mea preferată: Doamna de Bovary, Anna Karenina. (Proust: Bérénice.)

Compozitorii preferați: Mahler. (Proust: Beethoven, Wagner, Schumann.)

Principală trăsătură a caracterului meu: Nerăbdarea. În afară de scris, nu am răbdare cu și la nimic.

Pictorii preferați: Vermeer, Caravaggio. (Proust: Leonardo da Vinci, Rembrandt.)

Eroii din viața reală: Bunicii mei. (Proust: Darlu, Boutroux.)

Eroinele din istorie: Marie-Antoinette, Madame de Staël. (Proust: Cleopatra.)

Băutura și mâncarea preferate: Vinul roșu sec. N-am nici o mâncare preferată. (Proust nu răspunde.)

Numele preferat: Daniel și Madeleine. (Proust: N-am decât unul deodată.)

Ce detest cel mai mult: Ipocrizia, agresivitatea, vorbitul tare în locuri publice, plescăitul celor care „sorb supă”, prostul gust. (Proust: Ceea ce e rău în mine.)

Personajele istorice pe care le detest cel mai mult: Voievozii și vladicii din manualele de școală. (Proust: Nu sunt suficient de instruit ca să răspund.)

Fapta militară pe care-o admir cel mai mult: Urâsc armata în toate formele sale, inclusiv cele eroice. (Proust: Voluntariatul meu.)

Darul natural pe care-aș vrea să-l am: Seninătatea. (Proust: Voința și seducțiile.)

Cum aș vrea să mor: Împăcat cu mine. (Proust: Mai bun – și iubit.)

Starea de spirit actuală: Neliniște, nesiguranță, amărăciune. (Proust: Plictiseala de a mă fi gândit la mine pentru a răspunde la toate aceste întrebări.)

Greșeli care-mi inspiră cea mai multă indulgență: Naivitatea, lăcomia, lăudăroșenia. (Proust: Cele pe care le înțeleg.)

Deviza mea: Asta mi-ar mai lipsi! (Proust: Mi-ar fi prea frică să nu-mi poarte ghinion!)

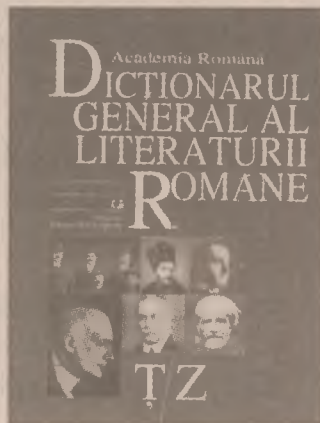
Constat, recitind răspunsurile mele la chestionar că nu m-aș recunoaște într-un tot în ele dacă mi-ar fi oferite de cineva spre lectură. Am început să scriu articolul cu o stare de neliniște și teamă, după câteva zile și nopți obositoare, în condiții stresante, dar m-am înșeninat pe parcurs. Ar trebui, poate, să revin asupra unora din răspunsuri, dar convenția sincerității și-a directității trebuie respectată. În ce-l privește pe Proust, răspunsurile sale îmi lasă impresia unui tânăr superficial, vag egolatu și obsedat să epateze. S-ar putea să fi fost chiar așa. Dar asta nu mi-l coboară cu nici un milimetru și cred că, dincolo de chestionar și în afara lui, rămâne una din cele mai strălucite minți creatoare date de umanitate. Ceea ce mă îndreptățește să suport, ba chiar să iau parte la el, și gustul călțos al unui joc de societate nici mai superficial, nici mai expresiv decât altele. ■

La Academia Română

S-AU ÎMPLINIT 110 ani de la nașterea lui G. Călinescu și 60 de ani de la înființarea Institutului de Istorie și Teorie Literară care îi poartă numele. Amândouă aniversările au fost sărbătorite în cadrul unei reuniuni speciale care a avut loc la Academia Română în ziua de 19 iunie a.c. Cu același prilej a fost lansat volumul 7, ultimul, al *Dicționarului general al Literaturii Române* (literele T-Z), operă de anvergură a istoriografiei noastre literare tipărită de Editura Univers Enciclopedic. Despre semnificația celor trei evenimente au vorbit, în Aula Academiei Române, Eugen Simion, Marius Sala, Dan Hăulică, Mihai Cimpoi, Dumitru Țepeneag, Nicolae Breban, Augustin Buzura, Gabriel Dimisianu, Dan Berindei, Daniel Cristea-Enache, Teodor Vârgolici, Remus Zăstroiu, Ion Brad, Gheorghe Mihailă.

Participanții la reuniunea festivă au vizitat apoi expoziția de manuscrise și fotografii G. Călinescu, organizată cu același prilej aniversar în incinta Bibliotecii Academiei.

avaleri, criticii au fost pretutindeni unde era frontul mai slab. Dar, ca întotdeauna, cei care au dus greul bătăliei au fost pedestrii, infanteria, marii anonimi: cititorii.

Bătălia cărților Bookfest 2009

dintre care cel mai mult au ajutat cea a actorilor și cea a oamenilor de presă (televiziune, radio, ziare și reviste). Oana Pellea – care ar trebui declarată, cred, vedeta acestui Târg –, Constantin Codrescu, Florin Piersic Jr., Cristina Stamate, dintre actorii care au scris, iar printre cititori i-am recunoscut pe Claudiu Bleonț și pe doamnele Irina Petrescu și Stela Popescu. Vor mai fi fost și alții, dar nu ne-am intersectat pașii. Din trupele străine, tânărul Martin Page, venit pentru a doua oară la întâlnirea cu cititorii „Cărții de pe noptieră” (i-am luat un interviu – în exclusivitate pentru **România literară**), iar Adam Michnik, căruia i-a apărut o carte la Polirom, *Mărturisirile unui disident convertit*, a captat interesul oamenilor de presă. Liana Pătraș (Alexandru) și Alessandra Stoicescu i-au venit în ajutor, la lansare, colegului nostru Alex Ștefănescu. Marina Constantinescu, cronicarul nostru dramatic, dar și realizatoarea *Nocturnelor* de la Televiziunea Română a ajutat cartea străină din Raftul Denisei, iar fosta noastră colegă, *profesionista* Eugenia Vodă a fost una dintre cititoarele pe care am întâlnit-o în public. Radu Paraschivescu a fost alături Maia Morgenstern la o lansare a Editurii Nemira, în timp ce el însuși a fost ajutat de Oana Pellea. Editura Art a fost una dintre cele mai căutate de publicul rafinat, mai ales că a lansat, în „coproducție” cu Radio Gherilla (care a dat, desigur, lupte de gherilă), un *Atlas de mitocănie urbană*. Cavaleri, criticii au fost

N TREACĂT, văd un afiș: *Bătălia cărților*. Firește, la Editura Militară. Mă gândesc că ar trebui să fie genericul Târgului din vara crizei noastre. Acesta e momentul în care cărțile ori se luptă pentru câștigarea unui loc vizibil în lume, ori se lasă părăsite, uitate. Am urmărit deci cu interes ce s-a întâmplat începând de miercuri, 17 iunie și până duminică, 21. De fapt, miercuri n-am ajuns la Bookfest, dar joi dimineață, la ora 10.00, am crezut că lupta e pierdută. Armata inamică era mai puternică și te încolțea unde te simțai mai slab: la buzunar. Am zăbovit în câteva standuri: oamenii treceau pe lângă cărți ca pe lângă exponatele de la muzeu, fără să le atingă. În cel mai bun caz luau o carte în mână, o răsfoiau, o puneau cu delicatețe la loc. Deodată, halele de lângă ciuperca Expoziției mi s-au părut prea mari și prea aerisite. Un om ici, altul departe, la câțiva metri mai încolo. Unde erau zilele Târgului de la Teatrul Național, când în salile de la etajele 3 și 4 cititorii veneau în rânduri dese, tot mai înspăimântători, ca la manifestare? Aproape că le regretai. Vineri după-amiaza editurile s-au repliat, și-au adunat forțele și au început lansările pe bandă rulantă. Sâmbătă, pe la prânz, atacul concertat a răsturnat situația. De data asta au făcut front comun cu armata scriitorilor o mulțime de trupe învecinate,

a c t u a l i t a t e a

pretutindeni unde era frontul mai slab. Cărtărescu n-a avut „decât cu mâna-un semn a face”, că publicul s-a strâns ca la comandă. Dar, ca întotdeauna, cei care au dus greul bătăliei au fost pedestrii, infanteria, marii anonimi: cititorii. N-o mai lungesc. La Bookfest, cărțile au câștigat bătălia. Duminică 21 iunie, ziua cea mai lungă a anului, a marcat, simbolic, victoria cărților. Deocamdată. (Suntem pregătiți pentru posibile contraatacuri.)

P.S. Scena cea mai tare a acestei ediții: în mulțimea care trece, un tânăr care împarte fluturași îi întinde unul și domnului Liiceanu cu întrebarea: „Căutați o carte?”

Reporter de război,
Ioana PÂRVULESCU

Legende la fotografii:

1. **Balul aplauzelor.** Oana Pellea, citind din romanul parodic al lui Radu Paraschivescu.
2. **Valurile Târgului.** Actrița Irina Petrescu și „spectatorul” Emil Hurezeanu.
3. **Oglinzile.** Gabriela Creția lângă raftul cu Petru Creția.
4. **Las Meninas.** Lângă afișul cu *Nu vedeți nimic*, de la Art, o vedeți pe Ana, ieșită puțin din tablou.
5. **Brumar în zi de cireșar.** Robert Șerban dăruind *Cartea Psalmilor* tradusă de Șerban Foarță.
6. **Inimă de câine.** Un patruped cultivat admirator al *Strajei dragonilor*.

comentarii critice

PERIODIC, fiecare om simte nevoia să-și răscolească amintirile. E ca și cum o irepresibilă dorință de a-ți verifica istoria te împinge la retrăirea întâmplărilor trecute. Numai că dorința aceasta nu ține de vanitatea unei conștiințe care, folosindu-se de trecut ca de o pîrghie subiectivă, își arată ostentativ virtuțile apuse, cît mai degrabă de o firească reacție de conservare: reacția celui ce presimte că, fără readucerea în minte a trecutului, identitatea i s-ar preschimba în aburi. Ne întoarcem în trecut spre a nu uita cine sîntem.

Partea delicată a acestui regres temporal este că nimeni nu-și poate sări etapele vieții și, mai cu seamă, nu le poate înfrumuseța. E vorba de clasică neputință de a-ți împodobi viața atunci cînd o judeci în lipsa unor martori exteriori. Pe scurt, pe alții îi poți minți în privința trecutului, păcălindu-i prin omisiuni sau inducîndu-i în eroare prin ajustări prielnice, dar pe tine nu te poți amăgi. E ca și cum ai suferi de o infailibilitate mnezică care te silește să stai cu ochii deschiși, nemaivînd puțința de a-ți juca ție însuși farse: știi prea bine cine ești și cum ți-a fost viața. Neputința de a juca teatru în fața ochilor intimi face ca o carte autentică de memorii să nu fie o parcurgere în amănunt a evenimentelor vieții, după tipicul unui jurnal ținut la zi, cît o cernere a lor în numele unui criteriu de ordonare.

În linii mari, există două astfel de criterii: primul este cel obișnuit, cînd trecutul are ca punct de referință propria persoană. În acest caz, detaliile vieții se adună în albia unui con care se îngustează pe măsură ce se apropie de momentul prezent. E ca vadul unui rîu care se subțiază pe măsură ce apa i se apropie de locul de vărsare, și asta grație unghiului autoreferențial. Căci cine descrie lumea din unghi propriu nu are cum să nu-i absoarbă diversitatea în pîlnia aceluia unghi. Tot ce s-a întîmplat are legătură cu tine și în tine se strîng toate.

Celălalt criteriu, mai rar și tocmai de aceea mai bizar, apare cînd omul își privește viața în lumina unei perspective care îl precede și îl depășește. De data aceasta, reperul după care își judecă viața nu mai este el însuși, ci o instanță mai cuprinzătoare: spiritul transcendent, națiunea sau o personalitate providențială care i-a schimbat drumul. Acum, conul vieții nu se mai îngustează cu cît se apropie de prezent, ci se lărgeste cu atît mai mult cu cît reperul e mai departe. Mulțimea întâmplărilor nu mai curg spre tine, ci tu curgi spre un liman mai larg. Așa se face că, atunci cînd îți judeci trecutul în raport cu niște idealități – iar țara sau Dumnezeu sînt astfel de idealități suverane – nu poți să nu-ți pui viața pe tipsia unor semnificații suprapersonale. Și chiar acesta e cazul Lidiei Stăniloae. Autoarea recurge la o descriere retrospectivă săvîrșită în matca unei priviri spirituale. Iar hotarele care îi mărginesc perspectiva sunt în număr de trei: prezența lui Dumnezeu, cultura țării și figura tatălui. Tocmai de aceea, acoperind un răstimp de peste 20 de ani, memoriile de față seamănă cu un bilanț sufletesc făcut pe îndelete și în chip creștinesc. Fără grabă, fără tresăriri narcisice, dar și fără blîndețuri de judecată.

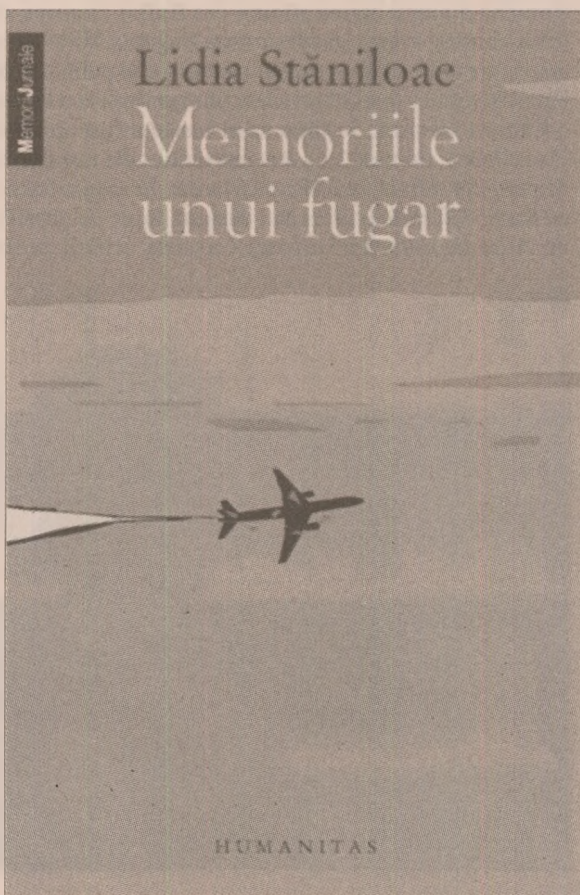
Sunt memoriile unei femei care și-a părăsit țara în 1984, la vîrsta de 51 de ani, fiind silită să îndure trauma stabilirii într-un alt climat cultural. Ce ridică nivelul acestor memorii este tocmai perspectiva spirituală. Fără ea, nuanțele poveștii ar părea excesiv de vindicative, autoarea acoperindu-se de bănuială că suferința i-a acrit ochiul descriptiv. Așa însă, toate peripețiile dureroase prin care trece Lidia Stăniloae sunt percepute ca avînd o încărcătură izbăvitoare. Autoarea suferă ca să priceapă, și ceea ce pricepe e că sensul vieții nu vine de la om. E ca un lanț de încercări cu bătaie soteriologică la capătul căreia scriitoarea își recapătă seninătatea. Și nu și-o poate recăpăta decît rememorînd etapele periplului pe care l-a făcut pînă la stabilirea în Occident.

Sorin Lavric

CRONICA IDEILOR

Gustul vieții în exil

Lidia Stăniloae, *Memoriile unui fugar*, Humanitas, 2009, 330 pag.

Două sunt țările care ocupă un loc predilect în memoriile acestea: Grecia, țara de tranzit în care a așteptat primirea vizei, și apoi țara de destinație, RFG. Amintirile urmăresc drumul de la Atena la Patmos – insula în care apostolul Ioan și-a scris „Apocalipsa” – și apoi șirul de umilințe pe care Lidia Stăniloae le îndură în lagărele de refugiați din Germania. În fine, așezarea în Freiburg, orașul în care autoarea trăiește și astăzi, oraș în care de altfel, după 1944, un numeros eșantion al exilului românesc s-a stabilit definitiv. *Memoriile unui fugar* este cartea unei ființe lucide și chinuite, care nu-și menajează sensibilitățile și nu-și cruță contemporanii.

Poate că paginile cele mai vii sunt cele în care autoarea descrie drama vieții în exil: alienarea, complexul de inferioritate și senzația indelebilă că a rămas suspendată între două țări: una din care a plecat și una în care nu se va înrădăcina complet niciodată: „Și cu asta tragedia e gata fabricată. Te-ai aruncat peste bord pe tine, felul tău de a fi, credințele, obiceiurile care ți se potriveau ca o mînușă. În locul lor adopti altele care, crezi tu, ar fi ale noilor concetățeni. Vrei să devii neamț sau

Peripețiile dureroase prin care trece Lidia Stăniloae sunt percepute ca avînd o încărcătură izbăvitoare.

franțuz sau Dumnezeu știe ce. Numai că *altul* nu poți deveni. Nu te poți transforma în adîncime. Blocul compact de obiceiuri, gîndire, fel de reacționa, de a înțelege realitatea este un ansamblu atît de vast, de încîlcit, de profund, încît niciodată nu-l vei pricepe în integralitatea lui. Spun «integralitate» pentru că el nu reprezintă o însumare cantitativă de date pe care le înghiți unele după altele ca pe un număr de pîrjoale. A-l asimila cu toate rădăcinile, interdependențele, factorii ereditari, determinanți de secole de experiență, altele decît ale tale, este imposibil. Ca atare, rămîi între două căruțe. Pe una ai pierdut-o, în cealaltă nu te poți urca. Și nu mai ești nimeni. Nu mai ești decît un zero uriaș, căruia i-a rămas doar apetitul de a acumula, strînge și îngîmădi, fără să știi să selectezi, să discerți. O nulitate tristă, speriată, care se mîngîie cu ideea că are aparate electronice de ultimul tip, mobilă de la Ikea, mașină nouă în care-și plimbă vidul moral și aroganța. Care e fericit dacă concetățenii actuali îi silabisesc corect numele neuitînd inițialele, dacă îl invită la o recepție, unde gazda îi întinde două degete și-și întreabă imediat secretarul, în șoaptă, «Cine dracu mai e și acesta?» (p. 53)

Singura mîngîiere în mijlocul acestor neîmpliniri e viața în duh. „Dincolo de toate era liniștea, era prezența lui Dumnezeu. Puteam să ne lăsăm fără rezerve în seama lui, aveam privilegiul formidabil de a fi fiii săi. Orice se va întîmpla, el nu ne va părăsi. Am simțit-o de multe ori după aceea și am spus-o: nu este o figură de stil, o imagine plastică, o expresie literară. Acest sentiment că Dumnezeu este cu tine, concret, real, ne-a întovărășit apoi mereu și ne-a dat curaj în momente grele, în situații-limită cînd, altfel, nu știi încotro s-o apuci. Nu l-am trăit numai noi. Am auzit această mărturie și de la alții, încercați de greutatea ce păreau insurmontabile. De aceea, legătura cu divinitatea, sunt sigură, nu este o impresie subiectivă, ci o realitate obiectivă, palpabilă, cu consecințe vizibile și numai cine suferă de o totală orbire spirituală se poate încăpățîna să n-o recunoască.” (p. 65)

Lidia Stăniloae e o luptătoare care nu-și cruță vloga spre a lua apărarea părintelui atunci cînd simte că memoria teologului este pîngărită. Se luptă cu gazetarii din țară, cu călugării de azi sau de ieri, sau cu românii din exil care nu-l privesc cu ochi buni pe traducătorul *Filocaliei*. Și e o înverșunare în grija cu care vrea să dea replica celor care l-au înfățișat pe Dumitru Stăniloae în lumini nefaste încît nu poți să nu te întrebi dacă Lidia Stăniloae chiar și-a atins seninătatea. O vîna vindicativă îi umbrește memoriile, autoarea cheltuind prea multă energie spre a se răfui cu Arsenie Boca, Răzvan Codrescu, Nicolae Streza, Sorin Preda sau cu mitropolitul Serafim al Germaniei.

Predilecția de a consemna atacurile, bîrfele și neplăcerile de care are parte o preschimbă pe Lidia Stăniloae într-un răboj înzestrat cu calitatea de a înregistra în detaliu meschinăriile vieții. Noroc că ele sunt transfigurate de perspectiva spirituală de care vorbeam înainte. Doar ea reușește să aducă o undă de împăcare peste multele, maruntele și inofensivele decepții înfățișate în carte.

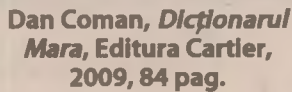
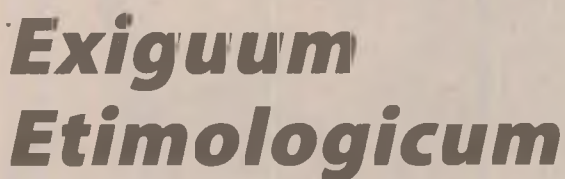
Încheierea este însă pe măsura trăirii religioase. O amintire din copilărie îi redă gustul misterului vieții. „Ce rămîne, te întrebi? Rămîne eventual nădejdea că n-ai trăit degeaba, ca în parabola celor zece talanți, și că poate acesta să fie motivul pentru ca să fii cîntărit și judecat cu indulgență. Da. Asta rămîne, speranța unei indulgențe, a unei bunătăți infinite, pe care nu ai cum să ți-o imaginezi, pentru că infinitul nu este o unealtă a noastră, a pămîntenilor, și că datorită ei ți se va acorda ceea ce de fapt nu prea meriți: iertarea și salăsluirea ta printre cei care o merită mai mult decît tine.” (p. 300)

O carte de atmosferă care te prinde în vîrtejul trăirilor ei, întărindu-ți convingerea că, vorba Lidiei Stăniloae, viața are farmec numai dacă o privim în „planul altor realități pentru care natura noastră de sceptici nu are dovezi concrete.” (p. 238) ■

C

Egotismul rugos și fluiditatea minimală sunt trăsăturile distinctive ale celui dintâi. În schimb, în cel de-al doilea, *altera pars* se face simțită și e ascultată cu sfîntenie. Nu e singurul loc în care Mara deține cheia mecanismului discursiv. Un foarte frumos poem (dacă nu chiar cel mai frumos) aduce cu sine, o dată în plus, aceeași imagine de o vitalitate electrică: „la oamenii mari dimineța e altfel: doar/ din reflex mai ducem acum ceașca la gură și doar un caimac prăfuit mai suflăm înainte/ de-a ne preface că bem/ iar fumul iese din țigară numai dacă învărtim de cheiță,// fumul acesta de pluș în care fetița nu se poate lovi.// da, am crescut mari și ca la toți oamenii mari/ și la noi corpurile folosesc doar ca să ne recunoască fetița/ și folosesc doar pentru a înainta cât de repede-nspre ea// niște mecanisme sigure de îngrijit mara// mara care tocmai a împlinit doi ani// așa e începutul și la început dragostea e când faci/ ceai lăricol, când n-are febră fetița, când zace tlinda/ stai liniștit că-i dau eu laptele și-o învelesc și-o plimb eu// căci la oamenii mari e cu totul altfel/ după doi ani capul lor e mereu/ învelit într-o fașă de lemn/ iar sub burți nu mai găsești decât/ un foarte mic loc pentru baterii// și oamenii mari doar cu baterii dintr-astea/ mai pot trăi unul lângă altul/ și doar dacă e măcar un copil distanță între ei// acesta e începutul și pentru început/ să lăsăm câteva clipe capul în jos.” (pag. 82)

Ce nu intră în lexiconul patern al lui Coman? Căfeaua, de exemplu. Absența e de natură să nedumerească serios. Deși apare mai peste tot în interiorul poemelor, nici un titlu nu-i e, așa cum s-ar cuveni, rezervat. Dedus exclusiv din text, ritmul e totdeauna susținut. Uneori, corpul se încapățânează să nu mai zacă în sicriul fraged al cafelei (*godont-godont*), alteori țipetele Mării trădează o pasiune congenitală pentru cafea (*noptile mici*), alteori apar mic dejunuri calme în care nu mai rămâne loc pentru cafea (*noile dimineți*), alteori mirosul tatălui e pentru Mara la fel de confuz pe cât e cel al cafelei *Jakobs*.

Oricum, spre deosebire de *Magnumul* hasdeian, acest *Exiguum* ajunge cu bine, uneori chiar cu foarte bine, la capăt. ■

p o e z i e

În ce nădejde, ochiul, mai poate să se spele?

„Homo homini monstrum“/ Hugo; „La ce e bună o
lume modernă, dacă se inventă asemenea otrăvuri?!“/
Rimbaud; „Măcar cu trecerea anilor să devenim oameni...
să devenim oameni...“/ Soljenițin

Și totuși, lumea pare spre bolgii zor că-și face,
Hecatele pierzării sporindu-se în ea.
Estimp, înțelepciunea, ajunsă la soroace,
Lăsată-n voia sorții, mai pălpăie abia.

De-acum, impertinența-i în largul ei oriunde
Și niciun mag nu poate s-o bage la podvig;
De-a lungul și de-a latul, doar piezele imunde
Foiesc prin atmosferă ca-ntr-un sabat prodig.

Așijderea dau iama jigodiile care
Se lăbărtează-n vatra unui întreg popor
(Hâzanii succesive *pe sticlă* și-n ziare):
Să lumineze plebea taman cu „doxa“ lor.

Și cine să priceapă de unde-atâta ură,
De unde-atâtea zoaie prin fleancă li se scurg?
Acestor... (*nuu dau nume*), când zilnic se înjură,
Din zorii dimineții și hăt peste amurg.

Da, fraților, acestor „bărbați de rang“ așa li-i
Viața de „onestă“, încât aș fa' pariu
Precum că și-ar petrece-o-n vârtej de lupercalii
Prin... *pudibondul* secol de-acuma (și *candriu*).

Și încă da, priviți-I, au retractile gheare
(Au gâtlegăuri faine, de peste țări și mări);
Au roți pe sub pinge, grăbiți, care de care,
Câmpii să hăcuiască și codri acătării.

Până și graiul țării le pare fără vlagă,
Expectorând, fanatici, romgleză peste tot;
Cu volapük-ul ăsta gonesc prin lumea-ntreagă,
De parcă i-ar împinge din spate Behemoth.

Străbun, patriotismul, necât nu-l iau în seamă;
Drept țintă au mangleala; arginții, unic vis!
Mercur le este ștabul pe care îl aclamă;
Credința și bunsimțul, anacronisme li-s!

În inima onoarei știu șișul să-l împlănte,
Vădindu-se năpraznici cum niciun gâde nu-i;
Or, de-ar putea să-nșface chiar cerurile sante,
Le-ar prăpădi-ntr-un iureș, de-a pururi nesătui.

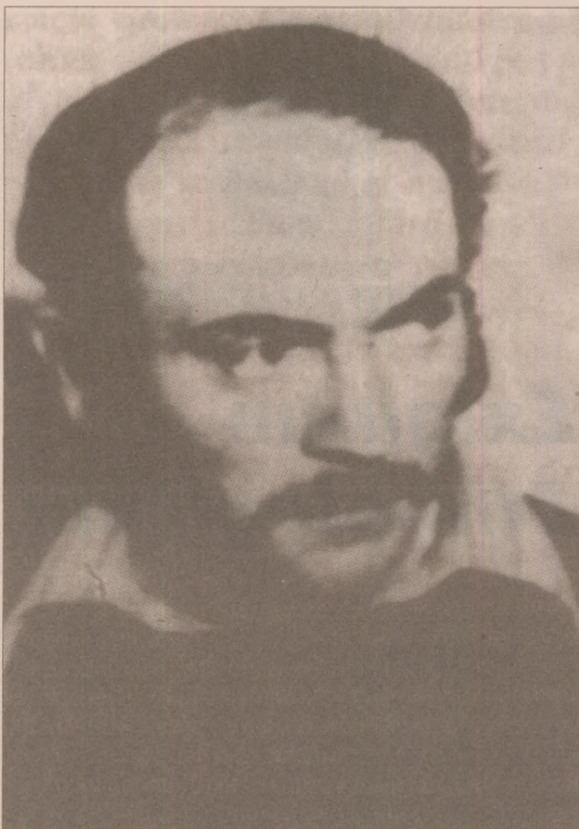
Și-n ce nădejde ochiul mai poate să se spele,
Merdarele otrepe când nu mai au final?
Prin lumea hașişină, ticsită cu lichele,
Slăvind molohul vrajbei din veacul actual!

Cântec limpede la cap

Liricului nostru confrate Tavi (n) Doclin –
„Cea mai bună băutură este apa“/ Pindar

De balercă nu mai am habar!
(M-a bagat pateu' la idei!)
Nu mai *beau*, stimabile hepar!
Phii, ce bine-i dom'le că nu *bei*!

Însă beau de-o vreme mai cu spor
Numai ceai: ipeca, izmă, tei...
Și mi-e fain și este-mi somn ușor!
Phii, ce bine-i Domnule că bei!

Gheorghe Azap

Morofleaca ducă-se pe șleau,
Mai nicipând pe nu bistarii mei!
Nu mai *beau*! Am încetat să *beau*!
Phii, ce bine-i dom'le că nu *bei*!

Însă beau, incaltea, mai cu sârg:
Bragă, țitro, *aqua* de știubei;
Sucuri de corcove în pârg...
Phii, ce bine-i Domnule să bei!

Dau la nefărtatul vutka, zău!
- Să o deie piște cap Serghei! –
Nu mai *beau* horelcă, nici trascău!
Phii, ce bine-i dom'le că nu *bei*!

Însă beau cu sete, beau de sting:
Chamomilla, soc, isop, hamei;
Beau sirup dintr-ăla de Beijing...
Phii, ce bine-i Domnule că bei!

Chiar de Bachus, mă purced să râz:
Că sheriff se crede printre zei.
Nu mai beau, frățânilor, *sacâz*!
Phii, ce bine-i dom'le că nu *bei*!

Însă beau, io; musai nu mă las!
Beau lăptic; beau dzamă de crumpei;
Chiar și merică-mi tom sub nas!
Phii, ce bine-i DOMNULE că bei!!!

Mor de viul

N-am murit nicipând de fericire,
Deși mor așijderea oricui,
Când începe rânza să se mire,
Primpregiur, că nici-o jimblă nu-i.

Am murit adeseori de sete,
Probozind vreun poloboc pustiu,
Sau de versuri d'astea: desuete,
Când rămneam alminteri să le scriu.

Mor chircit în izba-mi înghețată
- Hanțe nu-s și *motorină*, ioc! –
Conștient fiind că, niciodată,
Doar să mor de lene n-am noroc.

Jinduind produse oarecare,
Mor holbat la prețu' lor de cost:
Leafa-mi când, picnită de pudoare,
S-o mai scot prin târguri n-are rost.

Mor cu tânga unei morți de bine,
Ori filat de bunii mei „amici“;
Alteori mai mor și de rușine,
Chit că boala asta nu-i de-aici.

Așadară, mor precum tot natul...
- Sau pe roți, dacă se-ntâmplă-n tren -;
Ori trântit – à la Ivan – de-a latul,
Sub capac de copârșeu scalen.

Mor și azi, mai abitir ca-n urmă
Cu o zi, stingându-mă în păs,
Îndurând musturarea ce mă scurmă:
Ageamiu, printre netrebnici, că-s.

Și, cum nou nimica nu-i sub soare,
Dumirit până la capăt îs
Cum că și-n repriza viitoare,
Când mai mor, nu am să mor de răs.

E ziua ta

Docicâi („Noli me tangere“), oarecând. –

E ziua ta, exact la uvertură!
Vezi, mi-o încep cu cronometru-n mână,
Deși nu am niscăi poftire până
La prăznuirea-și belă și azură.

Dar nici mai lăs nădejdea să-mi rămână
Unde pricep că sorții nu mă-ndură;
Printre serafi cu flori de măr în gură,
În vreun tărâm de miere și smântâna.

Tu, ciripind, fă ochi pe nemâncate,
Părând că salți din pudră de cacao
Să ciugulești cadouri colorate.

Doar eu, și-acuma, ziua asta ca o
Râvnită, annual, festivitate,
Mi-o voi petrece *extra-muros*... Ciao!

- 1976 -

Și, uite-asa, mă deapăn infelice

Încetoșat mi-e sufletul, nu spun de
Anume când, și nici din care price,
Veți bănuî trei ursitori calice,
Ori, zilnice, împrejurări imunde.

Poate-un mister, la mijloc, se ascunde,
Sau mi-o făcuî cu mâna mea, veți zice,
Dacă-n vâleat nu s-a brodit să-mi pice
Măcar hatăruri grabnice și scunde.

Vai, harpiile nopții inamice
Nu pregetă în preajmă să-mi abunde,
nici cât să dorm vreo două-trei secunde!

Și, uite-asa, mă deapăn infelice...
De-aș fi orfeu, ați desluși de unde
Nefericirea-n strune îmi pătrunde... ■

Carnet

Moment gregar

Gregar. Care trăiește în grupuri compacte, în turme, cete, cîrduri. Din. fr. *grégaire*, lat. *gregarius* (DEX, pg. 383)

Odată consumată – pentru toată lumea – simpla recurgere la dicționar, de trecut la mult mai complicatul exercițiu al înțelegerii ca atare a categoriei. Chiar dacă se preferă – cum o și fac – tonul amuzat.

A te referi, bunăoară, la structura universului, la constelații – ele însele formațiuni gregare – nu e prea nimerit însă a te amuza. Deja noțiunea de infinit e de natură a speria, pentru a-i mai și găsi o tratare amuzată. Sau, poate, chiar amuzamentul ar fi soluția atenuării a ceva care afît ne tulbură. Muzica sferelor? Frumos spus, dar cine o aude?

De coborît pe pămînt, aici, unde gregarul e în firea lucrurilor.

De încercat – cu totul aleatoriu – un inventar al situațiilor care se pretează analizei din unghi... gregar.

Rasele – date o dată pentru totdeauna – și-au delimitat natura colectivă apelînd la culoare. Continentele însele sînt pigmentate – din acest punct de vedere – diferit. Vrajmașia dintre ele – de milenii – se duce sub stindardul culorii diferite. Modernitatea nefacînd decît să rafineze confruntarea. Dacă o Japonie – avînt apetitul salvator al imitării civilizației americane/ europene – este astăzi o performeră de clasă, în schimb o China învecinată face eforturi enorme în a-și ajusta stigmatul comunist pe soluție capitalistă: „turma” japoneză se mișcă, în mirobolantele ei metropole, în mașini de mare marcă, cea chineză pedalează la aceleași ancestrale biciclete. Mai și fără pinioane, acestea.

Uniunea Europeană, ce e în fond decît tot formă de comunizare, chiar dacă în date elitiste, ferite oricum de stigmatul colectiviste! Că nu toată lumea, nu toate statele prinse în noul angrenaj se simt bine în formațiune, asta ține de instinctul de singularizare. Decurgînd – și el – din norma categoriei.

Ce sînt echipele de fotbal decît minime – dar acerbe – grupări de ins cîte unsprezece? Și, vai, ce energii colosale se consumă în confruntările naționale/ interstatale pentru impunerea supremației piciorului! Supremația ca rezultantă a instinctului gregar. Un Becali e doar aparent singular în grandomania lui viscerală, înși aidoma lui compun turma de vreme nouă a unei țări doar aparent/ și dramatic desprinsă de colectivism.

Dar paradele gay?

Dar boschetarii?

Dar feministele?

Dar partidele?

Dar cei care-și încep fraza cu *deci*? Sau cu... *locuție*?

Dar artele?

De adăstat o secundă – textul de față fiind confecționat, hēlas, într-un atelier de pictură – în zona inefabilă a formelor și culorilor. Asistăm – consternați – la confruntări dure între generații, sălile galeriilor fiind doar palide arene ale acestora. Ca unul ce am venit în tradiționala pictură ieșeană cu date pliate pe modernismul european, nu am simțit nicicînd nevoia unei asocieri gregare cu cei de-o vîrstă, ba onorîndu-i – și în scris – pe multonorabilii veterani, m-am simțit bine în blînda lor companie. Și ca mine au fost și alții. Un grup, carevasăzică.

Final anecdotic.

Destăinuindu-mi încheierea unui volum corpolent, intitulat *Dinamica grupului și a echipei*, distinsul magistrul de catedră și amic se lasă surprins de reacția mea amuzat antiolectivistă la titlu-i, în sensul: Cum? Tot cu grupul? Tot cu echipa?, își concepe – în replică – Cuvîntul înainte, taxîndu-mă elegant, în sensul că și marile creații țînesc dintr-un etos comun, că toți marii creatori sînt produsul unei gîndiri sociale și de grup.

Ce-ar fi spus de asta scepticul Kierkegaard?

Val GHEORGHIU

Emil Brumaru

CERȘETORUL DE CAFEA

Pluteam în basmul nostru fericiți (II)

Pluteam în basmul nostru fericiți,
Dar au venit amurguri reci cu cețuri

grele,

Pe geamuri dalbe s-au tras lungi

perdele,

Piticii n-au mai fost de elfi vicleni

momîți

Să fugă halandala printre ciupercuțe

Iscate de sub frunze vechi sau chiar din
scorburi,

Balaurii învinși de fel de fel de morburi

Nu mai faceau cu capetele tandre huțe

Spre-a legăna cîte-o elevă rătăcită,

Cu rochia îmbujorată și cam scurtă,

Ce scârpina cu degetul brotaci pe burtă

Să zică Oak! și-apoi prăjea ghinde pe

plită

Să aibă de mîncare toți mistreții

Și să trăim din nou ca nătăfleții... ■

Primim

2 plus doi fac șapte

RECENT, pe la jumătatea unei zile de weekend, urmăream, pe un post de televiziune, o emisiune al cărei moderator era un cunoscut scriitor, secondat de un distins profesor universitar, a cărui studentă am avut onoarea să-i fiu, preț de un semestru, cândva.

În cadrul emisiunii cu pricina, în care nu se discuta doar literatură, a venit vorba, la un moment dat, despre preconizata grevă a profesorilor și, implicit, despre învățământul românesc. Fiind o emisiune interactivă, a intervenit în direct o telespectatoare care, după ce a elogiat, sub toate aspectele, învățământul anterior lui '89, de care a beneficiat, a incriminat vehement actuala stare a sistemului, neuitînd să adauge că a renunțat la medicamente necesare propriei sănătăți, pentru ca fiica, studentă, să-și poată xeroxa niște cursuri (să întreb ce s-ar fi făcut pe vremea când în România nu existau nici xerox-uri, nici cursuri de vânzare?!). Întrucît amplul monolog n-a fost contrazis întru nimic de gazdele emisiunii, ba chiar, în bună măsură îl aprobau, am intrat și eu în direct, încercînd să le amintesc celor care au „uitat”, o serie de aspecte din viața elevilor și studenților epocii evocate cu nostalgie. De pildă, i-am informat pe cei care n-au fost niciodată studenți că, în anii '70, pentru perioada vacanțelor – indiferent de durată – studenții nu primeau bursă. „Fiți mulțumită că ați primit bursă; astăzi nu se mai dau!” a răspuns prompt d-l profesor. Pardon, domnule profesor, dar atunci de ce

studenții de azi solicită majorarea burselor pe care le primesc inclusiv în vacanțe?! N-am avut când să-i adresez, cu tot respectul, această întrebare retorică, eventual menționînd și faptul că azi, nefiind obligatorie frecvența la cursuri, studenții pot să se angajeze, căci m-am grăbit să mă refer la situația elevilor anilor '80, situație constatată de pe poziția cadrului didactic, nu înainte de a-i da posibilitatea d-lui profesor de a oferi drept exemplu propria-i familie, în care mama, îngrijorată, se întreba, inițial, dacă va putea ține în facultate pe măcar unul dintre copii, constatînd, în final, că a reușit să-i țină pe toți trei. (Domnule profesor, am cunoscut o studentă care avea tată șofer, mama casnică și venea la cursuri cu mașina personală, dar asta era excepția, nu regula, într-o vreme în care oamenii făceau rate să-și ia paltoane și ghețe de iarnă!) În legătură cu anii în care învățământul liceal însemna 90% licee industriale, în care orele de practică la uzină erau mai multe decît cele de cursuri am fost de asemenea contrazisă, admițîndu-se, totuși, existența numeroaselor licee industriale ca o necesitate legată de dezvoltarea industriei. Aici m-a surprins un lucru: acea realitate de atunci, avea drept urmare micșorarea numărului de studenți la Filologie; oare aceasta nu-i periclita norma d-lui profesor?! Neavînd la dispoziție prea multe minute și, în plus, „acoperită” mai tot timpul, de vocile celor doi, am adus în discuție faptul că atunci mi se impunea promovarea elevilor, nici asta nu era adevărat, în opinia d-lui profesor,

care, după ce a afirmat că eram obligați să-i pregătim suplimentar pe elevii slabi, a apreciat că, actualmente, munca dascălilor nu mai este controlată (să nu fi auzit de brigăzi frontale?!). Când am relatat că, spre sfârșitul anilor '80, elevii școlii la care predam au fost scoși de la ore săptămîni de-a rîndul și trimiși, sub supravegherea profesorilor, să culeagă frunze de dud pentru viermii de mătase, moderatorul emisiunii a întrebat dacă eu sunt „cea care scrie poezii”, la răspunsul meu afirmativ, a exclamat: „A! Este explicabilă fantezia dvs.!”, cu alte cuvinte, situațiile prezentate – menționînd școala și sectorul în care se află, pentru a nu se crede că era vorba de mediul rural – deveneau posibile doar pe plan imaginar. Tot fantezie i s-a părut și transportarea elevilor pe câmp, unde, după ce li se distribuia câte o căniță de tablă, erau puși să combată seceta udînd culturile de porumb. Legat de aceasta, domnul profesor a avut altă opinie: „Și ce dacă făceau puțină muncă patriotică?!”, apoi a dat exemplul unei țări în care piscicultura este baza industriei și unde, când sosesc transporturile cu pește, școlile se închid pentru cîteva zile, elevii fiind mobilizați în activități legate de preluarea materiei prime.

Sigur că aș fi avut multe de spus, deși, în condițiile date, reacțiile ar fi fost previzibile; aș fi vrut să amintesc, printre altele, de epuizantele repetiții pe stadioane, în vederea diverselor sărbători politice sau despre duminicile de muncă patriotică sau, măcar, l-aș fi rugat pe domnul profesor să comenteze faptul că, în anii '69, la secțiile umaniste ale liceelor, nu se studia gramatica limbii române. Cât despre nostalgii, mărturisesc și eu una: cea a interdicției de a spune exact ce gîndește: astfel, atunci eu credeam că oamenii suportă regimul comunist doar fiindcă nu au de ales...

Carmen FOCȘA

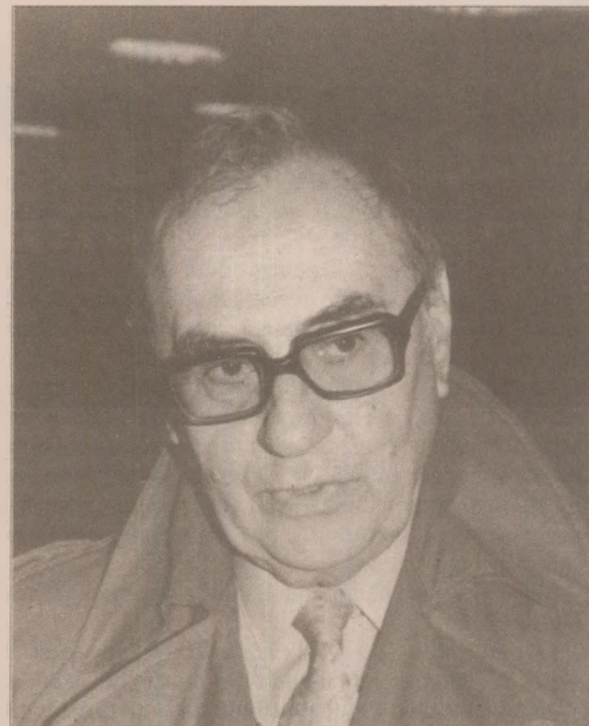
comentarii critice

Eseistica lui Ștefan Aug. Doinaș

ȘTEFAN AUG. DOINAȘ nu este doar unul dintre cei mai reprezentativi poeți ai perioadei postbelice, el este și un înzestrat și lucid comentator și teoretician al poeziei. De altfel, în ființa literară a lui Ștefan Aug. Doinaș conviețuiesc, într-o armonie desăvârșită, două dimensiuni aparent distincte, dar, în fapt, consubstanțiale, în măsura în care ele sunt rodul acelorași opțiuni poetice și filosofice urmate cu extremă consecvență de-a lungul timpului; e vorba, mai întâi, de o riguroasă, aplicată și, mai cu seamă, fermă conștiință a poeziei și, în al doilea rând, de o viziune poetică, cu alt cuvânt o practică a scriiturii întru totul armonioasă și de o coerență indiscutabilă. Mereu încercat de tentația autodefinirii, a explicitării de sine, poetul a căutat să-și impună câteva adevăruri perene, în virtutea unui clasicism esențial, subsumabil temperamentului său de stirpe apolinică. Lirica lui Ștefan Augustin Doinaș prinde contur dintr-o nevoie imperioasă de armonie și raționalitate, căutându-și efigiile în valorile poeziei dintotdeauna, care sunt retranscrise cu o „umilitate” ce dă sens aceluia „epigonism major” despre care face vorbire poetul într-un pasaj eseistic: „marile adevăruri s-au rostit de mult și rolul artistului de azi e doar acela de a furniza o nouă formulare a lor”. Poetul, artistul în genere, reia marile adevăruri și mituri ale umanității, refuzându-și orgoliul invenției și asumându-și doar acel ingeniu oarecum exterior, formal, al remodelării, rescrierii, refacerii unor modele originare. Această concepție despre poezie ca rezultat al interferenței unor texte preexistente, ca produs intertextual poate fi, după Marian Papahagi, un argument decisiv al modernității lui Doinaș. Pe de altă parte, între poetica și poietica lui Ștefan Augustin Doinaș corespundențele, ba chiar echivalențele sunt cât se poate de explicite și revelatoare. Astfel, unei concepții despre poezie de nuanță neo (sau post) clasică, ce mizează pe exemplaritatea toposurilor, pe rigoare expresivă și apolinism formal îi corespunde o poezie de o amplă deschidere spre idee, nutrită de o viziune „eleată” (Ovidiu Cotruș) asupra existenței. Recursul la arhetip e, în fond, resortul care pune în mișcare mecanismul poetic, precum și tectonica imagerului, imprimându-i o funcționalitate estetică de o desăvârșită armonie, lucru observat, între alții, și de Al. Cistelean: „Contactul ei (al poeziei lui Doinaș, n.n.) nu se realizează la nivelul de jos al aparențelor, ci la cel ideal, al esențelor. Nu lumea intermediază relația poetului cu absolutul, ci, dimpotrivă, acesta e cel ce mijlocește între poet și sfera concretului”. Demne de interes sunt opiniile și principiile despre fenomenul traducerii, pe care le enunță Doinaș în *Cum am tradus „Faust”*: „O traducere poetică autentică devine automat demonstrație a virtuților latente ale limbii traducătorului, limbă care devine, *ipso facto*, instrument al poeziei universale (...). O traducere autentică este repetarea creatoare a unei experiențe poetice, datată istoric și localizată geografic într-un alt timp și într-un alt loc (...). Eu cred că, asemenea poetului, orice traducător-poet trebuie să lucreze cu gândul la această clipă unică; dar nu așteptând-o pasiv, ca intuiție simplă și pură a textului pe care-l traduce, ci provocând-o în mod deliberat”. Ca eseist, Ștefan Aug. Doinaș a fost atras de acele spații spirituale de interferență între poezie, filosofie și religie, ca în *Tragic și demonic* (1980), dar s-a preocupat în egală măsură, de problematica

expresivității limbajului poetic, de raportul dintre identitate și alteritate în structurarea lirismului, sau de anvergura civică a gesturilor creatorului de valori spirituale. O serie de eseuri sunt consacrate conceptului de „modă poetică”, care nu este doar radiografiat din perspectiva teoretică, ci și ilustrat cu exemple semnificative: „Modă poetică este un fenomen parazitar de mimetism artistic, cantonat în stricta actualitate și, deci, trecător, care – refuzând modelele înaintașilor și vânând cu ostentație noul – propune mereu alte fetișuri, urmărește succesul în locul valorii, confundând originalitatea cu noutatea, cultivă maniera și clișeu în dauna conținutului de substanță, constituind astfel o școală a facilității și a imposturii”. Fără îndoială că „modă poetică” este sancționată tocmai în numele voinței de individualizare a creatorului care trebuie să-și faurească propria fizionomie lirică, propriul destin, înlăturând din registrul modalităților sale de exprimare lirică și ontologică tot ceea ce e imitație, aleatoriu, resentiment. Imperativul valorii activează, în cele din urmă, resorturile polemice ale eseistului, care respinge fără drept de apel mimetismul, „beția de imagini”, inflația verbală, „disprețul pentru formă”, profunzimea aparentă și delirul expresiv: „o tentativă de a distinge, cât mai eficient cu putință, ceea ce este valoare autentică și durabilă, de ceea ce reprezintă doar aparența ei, ni se pare a fi o datorie critică obligatorie a ceasului de față”. Ștefan Aug. Doinaș conservă, în aceste afirmații tranșante, și o îndubitabilă înțelegere față de unele dintre accepțiunile pozitive, benefice ale „modei poetice”, spiritul emulativ pe care îl presupune, sau ideea de remodelare de sine, prin apelul la elementul inedit, stimulator („Modă poetică, asemenea modei vestimentare, este întreținută de un insășiabil interes față de noutate: este foamea spirituală a personalităților în creștere, a noilor generații cărora fronda specifică vârstei, dorința de afirmare, precum și sârgul de a-și ocupa pozițiile în structurile culturale ale societății le dau o agresivitate benignă. Reflexul ei în masa cititorilor de poezie se aseamănă cu pojarul la copii; este semnul că o anume realitate culturală e trăită ca o vârstă a spiritului”). În eseurile despre poezie ale lui Ștefan Aug. Doinaș se regăsește o atitudine de comprehensiune latentă, de deschidere empatică spre cele mai diverse modalități poetice ale modernității. „Conștiința pluralității valorilor” (Gh. Grigurcu) e însoțită, în cazul lui Doinaș, de o perfectă racordare la poeticile modernității, înțelese în spiritul lor originar, prin intermediul unei voințe de rigoare care e constitutivă spiritului reflexiv al poetului și teoreticianului cerchist. Viziunea asupra limbajului este una orfică, eseistul atribuind cuvântului o amplitudine vizionară și o finalitate mitopoetică: „Când la întrebarea nietzscheiană: «Cine vorbește?», un Michel Foucault răspunde: «Cuvântul vorbește», funcția mitopoetică este implicit afirmată; mai mult. Limbajul însuși devine prima ființă mitologică a lumii moderne; ființă activă și metaforică, al cărei glas pare doar a fi glasul Poetului, și a cărei structură pare a fi structura Realului. În fond, așa cum susține Mallarmé, poetul modern este chemat să «cedeze inițiativa cuvintelor». În felul acesta, poetul nu mai este decât ocazia de a se manifesta a Poeziei”. Eseistul este, de asemenea, înclinat să focalizeze trăsăturile fundamentale ale modernismului poetic, pe care îl distinge net de poeticile romantice sau clasiciste. Trăsătura esențială a poeziei moderne e aflată în procesul de autonomizare pe care limbajul

ntre poetica și poietica lui Ștefan Augustin Doinaș corespundențele, ba chiar echivalențele sunt cât se poate de explicite și revelatoare.

poetic și-l apropriază: „Aceasta ar fi, așadar, caracteristica esențială a poeziei moderne: angajată într-un dramatic proces de autarhizare a Limbajului poetic – care vrea să se hrănească și să existe exclusiv pentru sine – dialectica ei, cultivând de preferință tehnica negației, pulverizează în egală măsură Eul liric (fundament al oricărui romantism) și Realul obiectiv (fundament al oricărui clasicism)”. Poet și comentator al poeziei, Ștefan Aug. Doinaș ilustrează, în cele două domenii, o egală aspirație spre clasicitate, spre rigoare formală, spre echilibru al aserțiunilor, nicidecum stridente, întotdeauna având alături calmul valorilor și ritmul măsurat și amplu al erudiției decomplexate, care face din referința livrescă o a doua natură a cărturarului. Temele eseurilor lui Ștefan Aug. Doinaș sunt de o diversitate elcoventă pentru deschiderea culturală a autorului. Fie că scrie despre metaforă și viziune, despre formulă, manieră și clișeu poetic, despre poezie și experiment sau despre starea de grație și starea de criză, Ștefan Aug. Doinaș păstrează, în ton și în maniera de a scrie, aceeași disciplină austeră și același spirit grav al cărturarului atașat de valorile umaniste ale culturii universale. Extrem de relevante sunt aserțiunile eseistului din textul cu caracter programatic intitulat *Poezia – expresie a condiției umane*. Viziunea poetică e percepută aici ca „un fel de geometrie neeuclidiană”, iar aventura poeziei e „o aventură a spiritului care luptă cu sine însuși”. Eseistul recunoaște fragilitatea cuvântului, ca material și vehicul al poeziei de a face față „necesităților interioare” ale spiritului uman. Din această perspectivă, identitatea poeziei moderne decurge din „lupta poetului cu materia – nu atât rebarbativă, cât neputincioasă – a limbii, dinamitarea ei, pentru a o face să câștige dimensiunea care-i lipsește”. Din conștiința limitelor condiției umane, se formulează ipoteza libertății interioare a omului, poezia nefiind altceva decât „antrenamentul ritual al acestei libertăți”. Elementele indispensabile ale structurării lirismului nu mai sunt, precizează Ștefan Aug. Doinaș afectivitatea și intelectul, intrând în joc un alt mecanism de generare a poeticului, și anume fantezia. În acest fel, eseistul precizează că „în locul adevărului obiectiv, ea (fantezia, n.m., I.B.) vrea să-și impună propriu adevăr; în locul discursului logic, ea își faurește o nouă formă de expresie, în locul unui instrument deja constituit, ea își inventează clipa de clipa limbajul”. Preocupat fără încetare de legile, mecanismele și finalitățile actului poetic, Ștefan Aug. Doinaș ne oferă imaginea unui eseist subtil și rafinat, al cărui scris îmbină neîncetat frenezia conceptuală și tonul măsurat, echidistant, dublat de o frază critică austeră, cu contur apolinic neîndoilelnic.

Iulian BOLDEA

Drama creatorului de acest tip
orgolios-retractil rămîne
balansarea între organic și
artificial.

PERSONALITATE de prim rang a vieții noastre civice, Doina Cornea ni se înfațesează acum, prin mijlocirea unui jurnal și a unei ample convorbiri, pe latura d-sale intimă. E o fericită completare a imaginii celebrei militante anticomuniste care coboară de pe pedestalul istoric, pășind cu un aer firesc printre noi, adoptînd vocea confesiunii, nostalgică, dolică, revoltată, îmbărbătătoare după circumstanțe, umanizîndu-se ca pentru a-și justifica acțiunea prin invocarea unor rădăcini existențiale și evocarea unor note biografice puțin sau defel cunoscute. Fără a-și prejudicia coerența figurii, Doina Cornea distinge în sine două tipuri de existență. Una istorică, „supusă unui șir lung de vicisitudini venite din afară și din noi înșine“, ce riscă a ne știrbi identitatea profundă. Și alta absolută, „ancorată în Eterna iubire de Dumnezeu (care trece de dincolo de moarte)“ și „scapă cumva schimbărilor inconsecvente, determinate de timpul istoric“. Sub acolada acestei meditații „cu egală intensitate intelectuale și mistice“, înălțate „ca un fum de jertfă bineprimită“ - sunt vorbe dintr-un vibrant **Cuvînt al editorului**, semnat de Ana Blandiana, se așează întregul corp al mărturiilor pe care-l avem în vedere. Fondul de spiritualitate al Doinei Cornea e plenitudinea iubirii de Dumnezeu, starea de *agape* cum spuneau grecii antici, pe care însă n-o poate atinge decît intermitent. Unitate supremă de măsură morală, „ea e posibilă numai cînd reușesc, prin meditație (golirea interioară) și concentrare (atenție), să obțin o stare de totală disponibilitate (luminoasă, iubitoare)“. Iată dovada unui alibi spiritual al omului ce s-a implicat dramatic în istorie, conturbat, în mișcarea sa de dăruire, „de agitația (senzorială, pasională și intelectuală) provocată de multiple agresiuni exterioare“. Împrejurare cu atît mai dureroasă cu cît „această agitație formată dintr-un șir de replici sau reacții nu e decît o ieșire din mine înșami, o smulgere din ființa mea“. Autenticitatea unei ființe de-o asemenea configurație launtrică se află în regăsirea contactului divin, în „comunicarea esențială“ cu Creatorul: „Doar atunci și acolo, în acel spațiu de interferență, mă simt cu adevărat liberă și integă. De ce oare e atît de greu de cucerit și de păstrat (păzit) acel spațiu? De ce atenția se lasă atît de ușor distrasă de la el?“.

Interogații cărora li se poate da un răspuns chiar prin înalta calitate a „spațiului“ salutar al regăsirii, incompatibil cu realul impur. Incontumabilă, confruntarea noastră cu mediul ambiental poate semnifica o vinovată adaptare la aspectele sale viciate, la o colaborare cu ele sau, dimpotrivă, o opoziție ce întrerupează, în pofida dezagrementelor nu-o dată greu de îndurat, consecvența cu ceea ce suntem în profunzime: „Firul vieții noastre se desfășoară în timp. Durata noastră se alcătuiește, istoric, din succesiunea de replici fizice, biologice, spirituale pe care le întruchipăm în confruntarea noastră cu realitatea din jur. Dar nu e indiferent dacă atitudinile noastre sunt replici doar ale omului de suprafață, condiționate de senzorialitate, instinctualitate irațională, chiar de raționalitate interesat-speculativă sau sunt răspunsuri izvorîte din acea limpezime și acea lumină interioară care sunt indicii ale iubirii de Dumnezeu“. În cazul în care iubirea în cauză e consubstanțială reacțiilor noastre în starea lor virtuală, de „disponibilități“, acestea „nu vor mai apărea ca o împrăștiere și irosire a ființei noastre“, ci ca un mod al unității izbăvitoare. Astfel avem precizată sorgintea rezistenței antitotalitare pe care a probat-o cu temeritate această ființă sensibilă și grăcilă care e Doina Cornea. Împietirea dintre disciplina trăirii interne și conduita publică marchează conștiința d-sale și, aspect deosebit de important, continuitatea conștiinței, „lucrul din lume cel mai greu de menținut“, cum observa Camus. Explicabil, meditația Doinei Cornea se îndreaptă frecvent spre condiția intelectualului, exponent al „conștiinței lumii“, „ca martor și mărturisitor (nicicum ca tănuitor) al adevărului“. Drept care acesta se cuvine a se propune ca „un model existențial ideal în raport cu provocările, dar și cu exigențele veacului“. Fără a i se cere o demisie din cercul superior al intereselor sale dezinteresate, deosebite de cele ale vieții cu finalități pragmatice, intelectualul nu poate a nu fi judecat și prin prisma raportărilor sale la contextul epocal. Cultura e o formă de viață în gradul în care valorile sale sunt trăite, metamorfozate în „atitudini

Gheorghe Grigurcu

SEMN DE CARTE

Mărturiile Doinei Cornea

Doina Cornea, Jurnal - ultimele caiete, Ed. Fundația Academia Civică, 2009, 288 pag.,

spirituale manifeste și constante“. Referindu-se la traducerea pe care a efectuat-o a unei scrieri din Gabriel Marcel, **Justice et verite**, Doina Cornea subliniază că nu e suficient „să vorbești despre adevăr, ci să fii în adevăr“, întrucît dacă adevărul și dreptatea nu sunt asimilate în viața spiritului, „rămîn abstracțiuni fără viață și fără consecințe“. Avem a face cu un punct de vedere relevant cu osebire în condițiile în care am asistat la destule

In Memoriam

Nicolae Neagu (1931-2009)

UNIUNEA Scriitorilor din România și Asociația Scriitorilor București anunță cu tristețe decesul scriitorului NICOLAE NEAGU. Nicolae Neagu s-a născut la 18 iulie 1931, la Ionești, județul Dîmbovița. A absolvit Facultatea de Medicină Generală din București (1950-1956). A lucrat ca medic în mediul rural, apoi ca medic radiolog la Policlinica Spitalului „Alexandru Sahia“, între 1973-1975, ca medic radiolog la Spitalul „Avérroes“ din Casablanca, Maroc, apoi medic șef de unitate nucleară la policlinica „Alexandru Sahia“ din București (1977-1996). A debutat în revistă în 1962,

comentarii critice

„trădări ale intelectualilor“, care fie că s-au pus din capul locului în slujba propagandei totalitare, fie că s-au lăsat ispitiți pe parcurs, deși aveau uneori în urmă o operă majoră, de avantajele regimului abuziv. Să constituie sancționarea „colaboraționismului“ o derogare de la norma esteticului? Așa au pretins defensorii postcomuniști ai compromisului, deși adevărul e că tocmai prin examenul necomplexat al scrisului comandat politic, în numele așa-numitei est-etici, esteticului i se acordă ce i se cuvine. Compromisurile posedă un spectru larg, intrînd într-însul și sumisiunea la formulele la un moment dat de succes, epigonismul, pastșa. Emisă într-o manieră de generalitate, opinia Doinei Cornea poate fi cu ușurință exemplificată cu ajutorul unor nume scriitoricești de notorietate: „Artiștii, scriitorii noștri sunt, în bună parte, numai meseriași, producători iscusiți de obiecte de artizanat artistic (poezie, proză), în care nu pun nici un fel de crez, de vreme ce sunt oricînd dispuși să facă concesii politicului, modei, care tot un fel de cenzură e. Paradoxal e însă faptul că aceiași scriitori se lamentează apoi că nu intră în universalitate... or, acolo nu intră decît acele opere care poartă pecetea unei creații vii“. Autorii pilduitoari au fost cei ce au cultivat o „mărturisire“ perpetuă, și-au expus fără ezitări „gîndul lor adevărat despre realitate“. Socotindu-se „martori“ ai materiei evenimentiale de care au luat cunoștință, „se simțeau moralmente obligați să o descifreze și evalueze prin filtrul sensibilității lor morale, contribuind totodată la limpezirea conștiinței semenilor lor“. Dintr-o atare privilegiată familie spirituală au făcut parte Gheorghe Brătianu, Vasile Pârvan, Vasile Voiculescu, Nicolae Steinhardt, Constantin Noica, Dimitrie Gusti, Anton Dumitriu, episcopii greco-catolici, ucii în temnițele comuniste pentru că nu și-au abandonat credința, azi îl putem nominaliza ca membru al său pe Mihai Șora. În acuzată deosebire de aceștia, considera Doina Cornea, „celor care au urmat, începînd cu anii 1950, chiar și atunci cînd s-au ridicat deasupra mediocrității intelectuale, le lipsește această dimensiune spirituală coordonatoare a inteligenței, a talentului, a demersului în viața socială. Ei nu sunt decît tehnicieni ai inteligenței“. Chiar dacă o generalizare ar fi dificil de susținut, vestejirea unor compromisuri fătise ori indirecte, destule încă în curs de desfășurare, e o postură ce substanțializează mesajul est-etic al autoarei. Deoarece calitatea de intelectual este, în vederile d-sale, un rod al asocierii dintre rațiune și contemplare. Dacă prima e bizuită pe legile logice, ca obiectivitate și exterioritate, „în sensul de oglindire și autooglindire a unei realități din afara sau dinăuntru nostru“, cea de-a doua se întemeiază pe intuiție și spontaneitate, ca manifestare a unei interiorități personale, „răspunzînd unei exigențe intime de adevăr“. Numai coroborarea inteligenței cu sensibilitatea ce contemplă, ferită de balastul conformist, duce la depășirea „tehnicilor“ inteligenței în sine, a acelor uneori foarte abile speculații sofistice pe care le pune în mișcare. Căci numai pe această cale spiritul creator accede la climatul unei veritabile libertăți, în afara căreia produsele lui apar dubioase, la acea libertate despre care Berdiaev afirma că nu e un drept, ci o obligație. ■

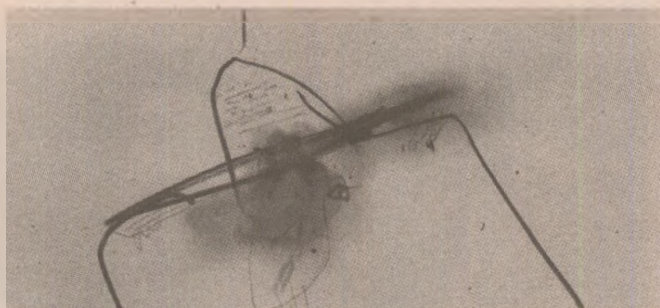
(va urma)

debutul editorial avînd loc în 1967 cu placheta *De-a soarele*. A fost un scriitor prolific, publicînd mai ales versuri și cărți pentru copii și tineret între care: *Echilibru până în ploaia din octombrie*, *Poeme rococo*, *Ninse colinele în amurg*, *Ninsoarea care ne trebuie*, *Cabinet de familie*, *În orașul Poc-în-Plic*, *Printre cărți, copii și cuburi*, *Iapa verde*, *mânzul Poc și băiatul fără toc*,

Iubirea ca o mînză neagră, *Trandafiri în grădina cu iarnă*, *Părtaș la domnie*, *Citiți-mă singuri*, *Obitus*, *apusul stelei*, *Interiorul căderii*, *Harap Alb și Harap Gri*, *Frunze sub copaci nebuni*. Pentru activitatea sa bogată a primit trei Premii ale Asociației Scriitorilor din București: 1980, 1986, 1996, și Premiul Academiei Române în anul 1996. Prin dispariția lui Nicolae Neagu, literatura noastră suferă o dureroasă pierdere.

istorie literară

CÂND se naștea Creangă, în 1837, diferențele dintre comunitățile rurale și comunitățile urbane, cele două tipuri de comunități umane specifice economiei de schimb erau, pe pământ românesc, importante, dar nu atât de zdrobitor de importante așa cum le percepem astăzi, la începutul mileniului trei. Numărul de locuitori ai satului Humulești, ca să aleg exemplul care mă interesează, atingea, conform recensământului complex din anul 1829, cifra de 661 de locuitori, iar orașul Tg. Neamț, învecinat, număra 2105 de locuitori. După 170 de ani de la nașterea scriitorului, situația este cu totul alta. Humuleștiul nici nu mai există ca entitate administrativă autonomă, fiind înghițit de orașul de dincolo de apa Ozanei, în timp ce pentru Tg. Neamț se poate contabiliza un zero în plus la cifra anterioară, adică ceva mai mult de 20.000 de locuitori.

Târgul Neamț, la o aruncătură de băț de Humulești, înseamnă, în *Amintiri din copilărie*, Școala Domnească cu părintele Isaia Duhu ca dascăl și o ceremonie strălucitoare, încoronată de apariția, prilejuită de deschiderea instituției de învățământ, a domnitorului reformator Grigore Alexandru Ghica. Școlarii de față sunt îmbrăcați ca în sat („cu cămeșuice cusute cu bibiluri și albe cum e helgea, cu bondițe mândre, cu ȋtari de țigaie și încălțați cu opincuțe”) și Ghica nici pomeneală să fi fost lezat, în „secolul naționalităților”, de garderoba învățăcelilor, purtată de aceștia cu mândrie firească.

Din documentele privitoare la Ion Creangă editate de Gheorghe Ungureanu¹, mai putem nominaliza pentru oraș (spicuiesc din statistica anului 1829, importantă și din punctul de vedere al corectitudinii): doi boieri, 220 „nația jidovească” (în Humulești nu trăiește niciun evreu), patru biserici ortodoxe de presupus una sau două un pic mai arătoase, 80 de sudiți (supuși străini), aceștia existenți (în număr de 8) și în Humulești, niște dughene pentru meseriile timpului (alt recensământ, de la 1830, le detaliază: ciubotarii, talpalarii, boiangerii, cojocării, băcălii, precupii, brașovenii, bărbierării, croitorii etc.), 30 de crășme (identificate tot de recensământul de la 1830) etc.

Fălticeniul, cu ulița Rădășenilor, unde a locuit și Sadoveanu câțiva ani mai târziu la începutul vieții sale conjugale, cu horbotă de praf vara la trecerea căruțelor, animalelor și oamenilor, înglodat din pricini de ploaie primăvara și toamna, cu Trăsnea adormind pe un hat, într-un noiembrie rece din cauza „fiorilor” gramaticii, cu Oșlobanu pe post de Goliat cărând lemne, emană și el același aer rural. Poate doar, pomenite în treacăt, trupele austrice încartiruite să mai spună ceva ieșit din comun. Dar și Humuleștiul adăpostise trupă rusească (de aici va veni, peste ani, *Ivan Turbincă*!). Fălticeniul și Tg. Neamț sunt, cum zice G. Călinescu despre Bucureștiul anului 1909, al lui Felix tocmai sosit cu trenul de la Iași, niște „sate (mai) mari”, niște locuri accesibile și nu-l contrariază pe adolescentul și pe tânărul Creangă. În definitiv, toaleta se află undeva, în fundul curții, apa curentă și băile sunt, și într-o parte și în cealaltă, inexistente, telefonul și lumina electrică își vor face apariția abia spre sfârșitul secolului, automobilul, radioul, ca să nu mai vorbim de televiziune, sunt, și ele, invenții încrustate în viitor.

Observațiilor acestora sociologice cantitative le putem suprapune altele cu un alt conținut, pe care Creangă nu-l dezvăluie.

De exemplu, realitatea aspră că Humuleștiul era subordonat, ca și orașul Tg. Neamț, Mănăstirii Neamțului². Documentele certifică în diacronia lor o dublă încălecăre a satului, una cu șeaua mănăstirii, alta cu șeaua orașului din preajmă.

Subordonarea față de oraș nu are încă, de la înființarea satului probabil în secolul al XVIII – lea, dimensiuni acute corosive. Este mai mult o încercare de subordonare.

Orașul, tratând satul ca pe-o mahala de-a sa, dorește ca și Humuleștiul să plătească integralitatea birurilor, iar satul se apără și răspunde că humuleștenii fac la târguri comerț „din picioare” în vreme ce orașenii din Tg. Neamț beneficiază de spații adecvate (vezi episodul cu pûpăza, din care rezultă cu claritate

istoria României de la dispariția lui Creangă încoace evidențiază soarta tot mai ingrată a satului: răscoala țărănească din 1907, colectivizarea de după cel de-Al Doilea Război Mondial, deportările și pușcăriile ce au însoțit colectivizarea forțată după model rusesc.

SAT versus ORAȘ

ca Ștefan a Petrea nu are o dugheană și își exercită negustoria „din picioare”).

Numai din 1863, când Cuza secularizează averile mănăstirești, luând practic satul de sub epitropia mănăstirii și punând-o sub cea a orașului, putem vorbi de schimbarea stăpânului...

Dependența față de celebra mănăstire lasă însă un gust amar. La 1743, obligațiile înseamnă douăsprezece zile de muncă (corvada boierescului) și zeciuiala „din pâine, din fânaț, din prisăci cu stupi, din pomiți și din tot locul, pe obicei” (iață pentru ce protestau sătenii). Ce-i datora humuleșteanul mănăstirii la începutul secolului următor o precizează un document din 1820: cele douăsprezece zile de muncă pe an, 11 lei adetiul casei, două care cu lemne (un car cu lemne va trece în *Danilă Prepeleac*), dijma „din toate după obicei”.

Pentru Pipirigul Smarandei și al lui David Creangă, Gh. Ungureanu a descoperit în Arhivele Statului Iași documente îngrozitoare, amintind de paginile ce descriu felul în care erau chinuți țărani în *Ciocolii vechi și noi* al lui Filimon, roman despre care, ca elev de liceu bucureștean, nu mă îndoiam că pune în scenă simple născociri. Astfel, în jalba din 9 iulie 1849 (anul în care David Creangă îl duce pe viitorul scriitor la Broșteni) adresată staretului mănăstirilor Neamț și Secu, pipirigenii, alături de sătenii din Băboești și Plotun, își dau drumul la gură plângându-se de posesor (arendas) și de slugile acestuia: „Iarăși cei care am fost mai scăpătați și nu găseam închipuire de a ne plăti, că lucram meșteșugul nostru cu var cu un preț folositor pe la sf. mănăstiri, nu ne-au slobozit ca să ne urmăm același meșteșug, să ne plătim, ci ne-au oprit, și cu mare silnicie au pus zapcii asupra noastră, până și cu picioarele ne-au băgat în gârla morii în vreme de iarnă și, după ce ne-au scos din gâră, ne-au pus de am mutat bolovani din loc în loc; și nici așa nu ne-au lăsat și ne-au băgat în zemnice și ne-au închis și ne-au dat fum de potloage și abie de n-am murit”. Ancheta din același an confirmă ororile: „Asemenea sărăcie este foarte sporită și prin grozave bătăi și schingiuri ce bieții lacuitori munteni le-au suferit în vreme de cinci ani aproape. Întru asemenea bătăi s-au descoperit că ar fi și cazuri de criminal, și anume: locuitorul Gheorghe a Ungurencii bătându-se întâiași dată de către vechilul moșiei, Iorgu Zgrof, au fugit; prins fiind în urmă, s-au bătut două zile de-a rândul, dându-i-se treizeci bice și, udându-se cu apă, îi mai dă iarăși treizeci bice și apoi trimetând și plăieși ca să caute miere să-l ungă ca să-l mănânce muștele; Gheorghe Cealpau s-au bătut în două rânduri, cu pielea goală, în vremea ernii, și, nefiind apă, s-au pus omăt peste trup și s-au făcut omatul negru tot bătându-l.

Ioan Hagioangă s-au bătut în mai multe rânduri, udându-se cu apă între bătăi.

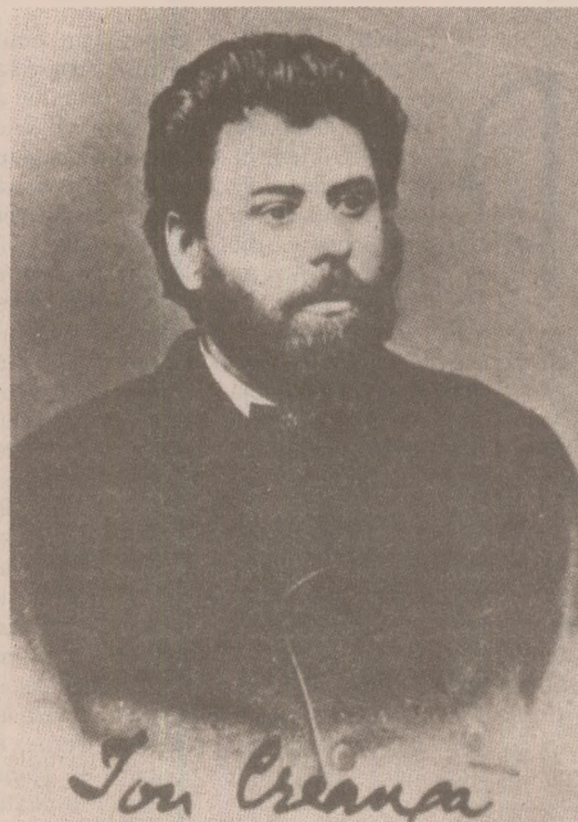
Niță Țurloi, fiind bătut de 7 ori într-o săptămână, nici astăzi nu se mai știe unde-i.

Petrea Iftime atât de cumplit au fost bătut, încât și-au eșit din minte de s-au dus și s-au înecat la podul Hangului.

Grigore Gherbe fiind găsit de d-lui Zgrof în braniște, la herăsăi, l-au legat în vreme a ernii și, ȋindu-l de funie, l-au tras prin toate pâraile mergând călare d-lui Zgrof și bătându-l în două rânduri pe drum, după care aducere a lui în sat îndată au și murit din acea pricină”.

În acest context nu poate fi omisă împrejurarea că Ștefan a Petrea, căutând să rezolve problemele financiare ale familiei, moare la mare distanță de Humulești, la circa 44 de ani, muncind cu brațele la câmp.

Dar de fapt aflăm și poziția lui Creangă prin

intermediul personajului Trăsnea: „Decât ȋaran, mai bine să mori!”

Când se formează divanele ad-hoc, în mod șocant, pentru prima oară în istoria noastră, li se dă cuvântul ȋaranilor. În Bucureștiul mai revoluționar, deputatul ȋaran Constantin Tănase incriminează pe șleau «asuprirea de moarte ce ne apasă, asupra care în aceeași vreme este și nenorocirea țării» (în „Documente privind Unirea Principatelor” sub red. A. Oțetea, vol. 1 autori Dan Berindei și alții: „Documente interne 1854 – 1857”, Ed. Academiei R.P.R., 1961).

Și la Iași, deputatul ȋaran Ion Roată (personaj istoric) pune degetul pe rană.

Lucrurile nu se vor modifica nici după moartea lui Creangă, ba dimpotrivă, ecartul sat - oraș se va amplifica.

Istoria României de la dispariția lui Creangă încoace evidențiază soarta tot mai ingrată a satului: răscoala țărănească din 1907, colectivizarea de după cel de-Al Doilea Război Mondial, deportările și pușcăriile ce au însoțit colectivizarea forțată după model rusesc (în memoriile despre comunism, în închisori, ȋaranii sufereau cel mai mult).

*

Iașul, cu Universitatea, cu viața politică, cu bănci, telegraf (introdus de același domnitor Ghica), librării, biblioteci, tipografii, hoteluri, trăsuri, pensioane, cu băi publice, cu cosmopolitismul firmelor, cu sediul Mitropoliei, cu „Junimea”, cu Școala Normală, vîind încă de viață după mutarea Capitalei la București, Iașul pe care scriitorul nu-l va descrie, așa cum s-a ferit să descrie latura socială întunecată, este totuși altceva decât cele două orașe mai mici amintite. Este Orașul. Este Damascul, „strămoșul tuturor orașelor”, lui Creangă.

Ca în cazul lui Saul, pe drumul evocat în partea a patra a *Amintirilor*, de la Humulești la Iași, se declanșează, deocamdată numai la nivelul unui schimb de locații, declicul, începutul metamorfozei scriitorului, schimbare care se va produce încetul cu încetul, convertirea la religia scrisului, a artei și literaturii, care – fără îndoială – nu ar fi fost cu puțință în Humulești.

Amintirile din copilărie împart, în porțiunea finală, spațiul narativ al itinerarului Humulești – Socola (Iași) în două segmente ce se contrapun. Prima parte încorporează segmentul Humulești – Blăgești, partea a doua segmentul Blăgești „peste Siret” – Iași. Primul segment este verticalizat metaforic de „urieișii” munți ai Neamțului, luminați tot metaforic de stelele Humuleștiului, segmentul al doilea este luminat de stelele Iașului, ale orașului care nu mai seamănă cu Fălticeniul și cu Tg. Neamț, de plopul Socolei, străjuind ca un felinar imens până departe. În ambele segmente, pe drum, autorul își atribuie

Creangă este un orășean integrat, activ și fără dubii reprezentativ, și în plus, cu nuanța necesară, este orășeanul prefăcut, orășeanul care se prefacă că-i rural.

câte o replică. În primul segment, replica este „tristă“, negativă: „Ei, ei! măi Zaharie, zic eu, coborându-ne la vale spre Pașcani, de-acum și munții i-am pierdut din vedere, și înstrăinarea noastră este hotărâtă cine știe pentru câtă vreme!“ În al doilea segment, replica este „veselă“, pozitivă, tristețea s-a risipit și adolescentul își permite o ironie la adresa cărușului, despre care autorul va scrie peste ani, numai cu câteva pagini mai înainte, că el împreună cu Zaharia se rușinau „ca și de părinții noștri“: „Moș Luca, de te-a întreba cineva, de-acum înainte, de ce trag caii așa de greu, să spui că aduci niște drobi de sare de la Ocnă, și las' dacă nu te-a crede fiecare!...“

Primul ieșean întâlnit la bariera orașului, în carne și oase, e un mucalit, care-i ia peste picior pe cei din „caravana“ lui moș Luca (sătenii): „Moșule, ie sama de ține bine telegarii ceia, să nu ieie vânt; că Iașul ista-i mare și, Doamne ferește, să nu faci vro primejdie!...“, replică care îl irită pe moș Luca foarte tare.

M-am întrebat pentru ce motiv autorul însuși iese în prim plan și se evidențiază în ultimele rânduri cu o replică „veselă“, „inteligentă“ (cea pe care am transcris-o mai sus) și nu pune cuvintele în seama lui Zaharia Gâtlan.

Doar fiindcă așa s-au petrecut cu adevărat lucrurile și Creangă tânăr este acela care le spune în realitate?

Răspunsul este plural, nu se limitează la orgoliu și autenticitate, fiind legat de faptul că *Amintirile* se legitimează și ca o scriere autoreferențială ce îndeplinea cerința estetică a lui Titu Maiorescu ca operele literare să se termine cu bine, însă, în funcție de perspectiva pe care o abordăm, nu este vorba doar de atât.

Autorul îl simpatizează pe „băietanul“ autor al avertismentului spumos-umoristic, se solidarizează cu acesta, nu cu „moșneagul“ Luca. În limbaj decodat, putem interpreta fragmentul cam așa: „Ai zis-o bine, prietene. Parcă-aș fi zis-o chiar eu!“ și în acest punct ar trebui să bifăm și cel dintâi simptom de „urbanizare“. E vorba de o „tresărire“, de o mică deocamdata „revelație“, tânărul își dă seama că de acum înainte viitorul său s-ar putea – totuși – să se înscrie în orbita orășenească! Ca firele de nisip care se tot scurg din clepsidra până nu mai rămâne una clipele „tărăniei“ se scurg și ele pe drumul spre Iași în căruța lui Luca și Creangă intră în etapa urbană a vieții.

Drumul către Iași va fi așadar ceva cu totul deosebit în raport cu alte drumuri, Creangă conștientizează (atunci ori retrospectiv) că va fi și el un om de la „câmp“, dar ascunde acest lucru, reproducând în schimb diatriba lui Luca: „N-aș trăi la câmp, Doamne ferește!“ etc.

Blăgești „peste Siret“ este un punct terminus și un avanpost. Un punct terminus pentru că la Blăgești se încheie zona de influență, de reverberație a Humuleștiului, un avanpost pentru că de-acolo începe definitiv câmpul, zona de reverberație a Iașului. Prisma rotarului din Blăgești notifică, prin înălțimea ei nesemnificativă, până la ce dimensiune s-au tocit Munții Neamțului, după cum, în același limbaj simbolic, tângarii aducători de malarie și țigani, cine știe, ucigași sunt deghizările horror ale Iașului.

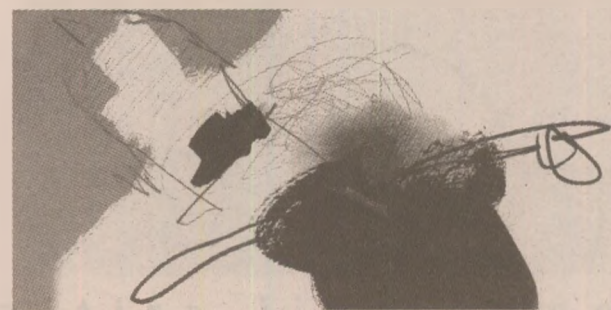
Creangă este, încă o dată, Saul, Gâtlan este Iacov,

cel care a fost eliminat din istorie, conducătorul celeilalte tabere creștine, a rudelor lui Isus, or așa se va întâmpla și cu superinteligentul Gâtlan, cel despre care ne închipuim că va fi în viitor prizonierul unei ruralități anonime, neproductive spiritual. De aici încolo, Gâtlan dispăre nu numai din lumea ficțională, dar și din cea reală – pentru că nu există documente de arhivă despre el, cel puțin până în prezent – pentru totdeauna!

Sigur că, în Iași, Creangă probează voința, din momentul în care i se trezește conștiința scriitoricească, de a păstra cu fidelitate tradițiile rurale și în bojdeuca din Țicău își poate o cameră cu lut ca la Humulești, sigur că va scrie basme, sigur că în comparație cu Tg. Neamț și Fălticeni, Humuleștiul, așa rămânem cu impresia după ce închidem paginile amintirilor, e cu mult mai mult. Viitorul scriitor este îndurerat pentru că lasă „farmecul frumuseților lui“ (*Amintiri din copilărie*, IV) și se vede nevoit, datorită mamei, să plece la Socola „dracului pomana“. Sigur că – prin „ochelarii“ celor ce le-au semnalat – anumite manifestări comportamentale ori de limbaj sunt ori par „humuleștene“, însă marea majoritate a atitudinilor cetățenești se înscrie ferm în aria urbanității. Nu numai un număr de mesaje subterane are ca obiect hotărârea de urbanizare, de cetățenie în marele oraș, care este cu totul altceva decât satul său natal, oricât de splendid, privit fiind de maturul scriitor prin ochii adolescentului îndrăgostit, ar fi acesta, ci, în primul rând acelea manifeste.

Creangă se îmbracă orășenește (poartă cu ostentație o pălărie „bucovineană“), mănâncă și bea (coniac, în ultima zi de viață) orășenește, se implică în înjgheburile mai multor organizații profesionale de seamă, face politică activă liberală, apoi junimistă, renunță la cariera ecleziastică mai puțin modernă, chiar retrogradă (o afirmă răspicat în scrisoarea de protest adresată ministrului învățământului ori în *Amintiri*, IV: „un popă prost, cu preuteasă și copii“) pentru a se apropia de școală, îmbrățișează cu pasiune „metoda nouă“ și elaborează manuale de avangardă, își iscalește cărțile cu prenumele Ioan, ia lecții de franceză, face un singur copil, poate doi (Caragiale are de-a lungul vieții cinci, Macedonski opt), copilul are bonă nemțoaică, copilul (Constantin) va studia la Viena datorită presiunilor asupra cercurilor influente exercitate de tată, tată care se înscrie în anul întâi la înființarea Facultății de Teologie din Iași – și câte altele încă nu ar mai putea fi enumerate pe această linie. Creangă este un orășean integrat, activ și fără dubii reprezentativ, și în plus, cu nuanța necesară, este orășeanul prefăcut, orășeanul care se prefacă că-i rural.

N-ar înțelege – înțelege perfect – Creangă cuvintele spuse de mama lui Slavici la plecarea acestuia la studii înalte: „O să te duci și o să iasă mare domn din tine, dar om de seama noastră n-o să mai fii. N-ai să ne mai înțelegi tu pe noi și n-o să te mai înțelegem noi pe tine; o să-ți fie greu să mergi cu noi pe uliță și o să ne fie nouă greu să stăm cu tine la masă: străini o să-ți fim toți, și eu care te-am lăptat, și mătușile tale care te-au purtat în brațe, și unchiul tăi care te țineau în șa, și verișorii tăi, cu care ai petrecut zilele copilăriei tale, și dascălul care te-a învățat să

istorie literară

citești, și popa care te-a botezat. Dragostea și inima deschisă pe care o pierzi n-o să mai găsești nicăieri, și numai Dumnezeu știe unde o să ajungă oasele tale“ („Românii din regatul ungar și politica maghiară“)? Tot mama lui Slavici înaintea plecării lui Slavici la Viena: „Lasă-mă, lasă-mă să-l văd, că acum îl văd și nu-l mai văd și atâta prunc avem și noi; are să se întoarcă, dar altul se întoarce, iar pruncul acesta niciodată“. (Slavici: *Fapta omenească*).

Creangă înțelege, dar refuză să accepte. Basmele și *Amintirile* se nasc din acest refuz.

Dealtfel, Creangă ține enorm la Iași.

Acolo, în Iași, s-a înarmat ideologic. Acolo și-a dat seama că în „secolul naționalităților“ nu puțini artiști europeni contemporani își focalizau arta asupra vieții rurale și tot acolo că în istoria universală există un conflict mai latent sau mai pe față, care nu se va încheia atât timp cât nu se vor inventa alte forme comunitare, între sat și oraș și acolo s-a decis în cunoștință de cauză, ca autor literar, să fie scriitorul tradițiilor și al satului.

Astăzi, în epoca industrială și postindustrială, orașele s-au impus definitiv, de o manieră arogantă, copleșitoare. Cu toate acestea ele, orașele, nu au reușit să anihileze, să nimicească satele.

Își va lua, de-a lungul istoriei viitoare, satul revanșa?

Scriindu-și opera, Creangă pare să ne zică la fiecare pas: va veni o vreme când satul meu va fi din nou deasupra orașului. Eu sunt prozatorul satului! Nu mă interesează orașul vostru! Și, în același timp, contradicție asumată: Sunt orășean ca toți orășenii, nu m-aș mai întoarce definitiv nici în rușul capului în Humulești!

Tot în limbaj decodat, el gândește contra lui moș Luca: „Aș trăi la câmp, Doamne ajută!“

Dan GRĂDINARU

¹ Gheorghe Ungureanu: *Ion Creangă. Documente*, Editura pentru Literatură, 1964 și Gheorghe Ungureanu: *Din viața lui Ion Creangă. Documente inedite*, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II“, 1940 (este vorba de două ediții care au puncte în comun, dar și putând fi socotite două volume separate). Toate citatele fără menționări sunt din volumul din 1964.

² Cum rămâne cu susținerea lui Creangă despre satul natal: „sat (...) răzășesc“? Ungureanu a luat-o ad litteram și a comentat-o ca „spusă în treacăt, fără nicio documentare istorică“ (Ungureanu, 1964, p. XII).

Scriitorul de înaltă clasă, cititorul de ziare, omul implicat în lupta politică, cel care cunoștea foarte bine că în America, unde fugise profesorul de la litere Andrei Vizanti ca să scape de rigorile legii penale, mai exista pământ al „nimănui“, în timp ce pământul Moldovei se împărțise cu 4-500 de ani în urmă, să fi ignorat detaliul atât de semnificativ ca satul natal e un sat de clăcași? Imposibil. Să se fi folosit în schimb de-o minciună, fie aceasta și „estetică“, o minciună de care aveau știntă că-i minciună majoritatea cititorilor „Convorbirilor“, doar pentru a-și inventa o genealogie mai exotic-nobilă ori mai neaoșă, în spiritul timpului dealtfel? Posibil, deși nu aici am impresia că se găsește răspunsul.

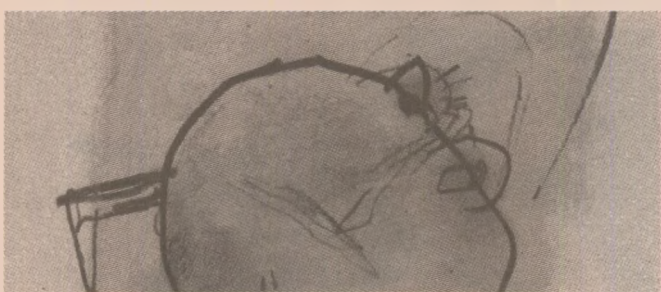
Părerea mea este că scriitorul folosește formula „sat răzășesc“ și cu sens propriu și cu sens figurat. Humuleștenii sunt, în primul rând, inși demni, cu gustul libertății în sânge. De unde să fi venit, ca un trib biblic, acești oameni între care predomină numele Huma și Ciubotar? Poate că au trecut, toți sau cei mai mulți dintre ei, Munții Carpați din Ardeal pentru a-și practica religia și obiceiurile într-un mediu mai propice, iar între aceștia bunicul Petre Ciubotar despre care nu aflăm nimic din *Amintiri*, dar despre care știm din acte, amănunt ce stărnește de la sine paralela cu bunicul băjenar David Creangă, că era un „băjenar hrisovulit“.

Deslușim vocea acestor oameni din cutele timpului, vocea vîguroasă a corului de bărbați și femei razbind până la urechile unor călugări sus-puși și ale domnitorului de la 1743 Nicolae Mavrocordat. Un sat neînsemnat refuză să accepte supunerea față de mănăstire și vrea să treacă sub pulpana orașului ca să scape de boieresc. „Și aceasta (dorința de a fi asimilați târgoveților, n.n.) ar fi zicând-o ei cu scopos ca să se poată apăra pentru lucrul de boieresc de către călugări“.

O afirmă domnitorul și humuleștenii sunt puși până la urmă cu botul pe labe; îi vom vedea în deceniile următoare negociindu-și servituțiile (vezi, în Ungureanu, jalbe și anafore din anii 1834, 1835, 1836).

comentarii critice

FXILAT de mai bine de un sfert de secol în Canada, Constantin Stoiciu este un autor al cărui nume nu mai spune mare lucru cititorilor din generația careia îi aparțin, necum celor foarte tineri. A plecat din România în anul 1981 (în vremea aceea abia intrasem la facultate și, sincer să fiu, nu averam habar de eventualele sale cărți anterioare) și, ca în atâtea alte cazuri, numele său a fost imediat și definitiv prohibit până la căderea regimului comunist. Ulterior am aflat că este scenaristul unor filme luminoase din anii '60-'70 (*Diminețile unui băiat cuminte*, de pildă), ceea ce îndeamnă la o revizitare și, de ce nu, la o reconsiderare a operei sale.

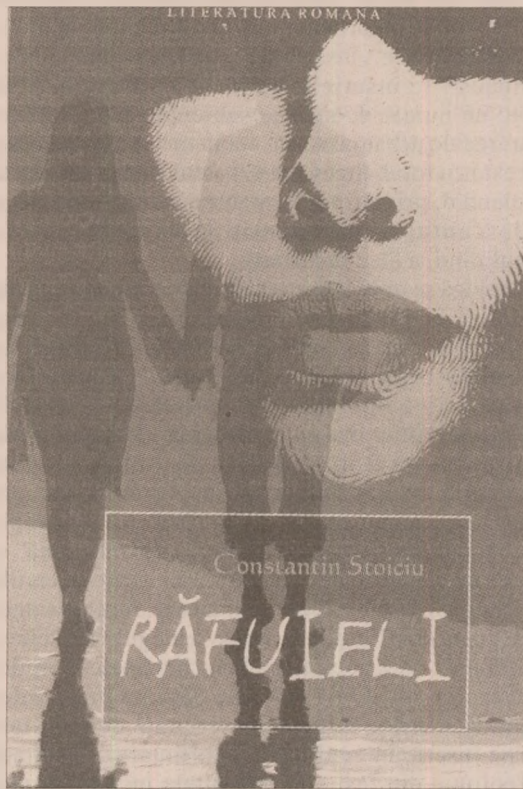
Romanul *Răfuieli* este, într-o primă instanță, ceea ce s-ar putea numi spovedania unui învins. Scris la persoana I, conține pagini de un real dramatism existențial, extrase parcă dintr-un jurnal al disperării. Victor Victor (un nume pe care încărcătura simbolică, în contradicție flagrantă cu destinul personajului nu-l scutește de o deranjantă penibilitate) este un om fără calități, mediocrul perfect din anii „de marețe împliniri” ai epocii comuniste. Șansa lui de a ieși din anonimat a fost fuga din țară a soției cu un cap al serviciilor secrete devenit, în urma defecțiunii, erou al luptei anticomuniste. Pe măsură ce notorietatea fostului securist (în filigran se vede destul de clar portretul generalului Pacepa) dobândește, grație propagandei care i se face în presa occidentală, proporții mitice, soțul înșelat se bucură și el de o tot mai mare reputație de „încornorat al nației”. O celebritate la fel de tristă ca întregul lui destin, dar totuși funcțională. Marea artă a lui Constantin Stoiciu este dată de sensibilitatea sa socială cu totul specială, de talentul de a zugrăvi existențele cenușii, terne, oamenii care trec pe lângă istorie, lepădați de orice iluzie. Comunismul a fost, la nivelul vieții fiecăruia, triumful mediocrității. Talentele, spiritul de inițiativă, cutezanța specifică tinereții au fost retezate, ca pe un pat al lui Procust, în numele aceluiași spirit egalitarist, pus la baza întregii ideologii și politici comuniste. Ajuns într-un moment de cumpănă al existenței sale, personajul-narator își contemplă cu tristețe, dar și cu luciditate soarta: „Destinul anunțat cândva fastuos îmi jucase o festă urâtă, dacă nu cumva mi-o jucasem singur, dar n-ar servi la nimic să mă plâng. Traversasem amorf vârste și situații, nu știu cui îi semănam sau dacă semănam cuiva, dar obstinția și pasiunea de a mă devota unei idei îmi lipseau. (...) Istoria atâta cât se făcea și cum se făcea pe atunci, trecuse astfel pe lângă mine fără să lase nicio urmă adâncă; de fapt, nicio urmă”. Concluzia nu poate fi decât una și ea cade implacabil, precum lama ghilotinei: „Mediocritatea destinului meu era mediocritatea destinului unei generații ce-și pierduse iluziile. Era, dacă mă gândeam bine, și mă gândeam, mediocritatea destinului întregii țări”.

Ca mulți români din vremea respectivă, fidel ascultător al postului de radio „Europa Liberă” și atent la toate nuanțele propagandei occidentale, Victor Victor părăsește la rândul său definitiv țara, într-o acțiune rocambolescă de care soția sa și influentul ei soț nu sunt deloc străini. Ajuns în visatul Occident protagonistul se convinge repede că numărul câinilor care umbă cu covrigi în coadă este mult mai mic decât se crede îndeobște. Mai cu seamă după ieșirea comunismului din prim-planul scenei politice, capitalismul își dezvăluie tot mai clar vulnerabilitățile, distanța dintre substanța sa reală și felul în care era proiectat în mințile locuitorilor din Estul Europei fiind una considerabilă. Viziunea lui Constantin Stoiciu – expusă într-o discuție între personaje – este cu atât mai interesantă cu cât romanul său a fost încheiat în anul 2006, mult înainte ca semnele actualei crize economice mondiale să se facă simțite. Analiza sa – nu știu în ce măsură este corectă – are totuși darul de a da de gândit: „Nu mi-o luați în nume de rău Moreno, dar ați fi fost un excelent activist comunist, a spus domnul apucând sticla de șampanie și varsând șovăitor ultimele picături în pahar. Nicio șansă,

Marea artă a lui Constantin Stoiciu este dată de sensibilitatea sa socială cu totul specială, de talentul de a zugrăvi existențele cenușii, terne, oamenii care trec pe lângă istorie, lepădați de orice iluzie.

Între două lumi

Constantin Stoiciu, *Răfuieli*, Editura ALLFA București, 2009, 308 pag.

Moreno, să mai sperați la așa ceva, comunismul nu mai bănuie decât în capetele înfierbântate ale câtorva visători incurabili! O adevărată eroare istorică, dispariția comunismului!...Frica, frica de comunism, Moreno, a ținut capitalismul în frâu, dar de când comunismul nu mai există, și-a dat arama pe față! Plin de păcate și de crime comunismul, dar nici păcatele și crimele capitalismului de-a lungul istoriei și până azi nu-s mai prejose...”

Mai mult decât o nostalgie după realitatea comunistă (este clar că destinul personajului nu era deloc mai vesel în anii „Epocii de aur”) se simte în scrisul lui Constantin Stoiciu un regret după ordinea bipolară, de tipul alb și negru în care capitalismul și comunismul se controlau reciproc și asigurau starea de echilibru a sistemului politic mondial.

Dacă din punctul meu de vedere reflecțiile (naratorului sau prin intermediul altor

personaje) politice și sociale reprezintă elementele de maxim interes ale cărții lui Constantin Stoiciu, nu trebuie să pierdem din vedere faptul că avem de-a face totuși cu un roman. De fapt cu mai multe romane într-unul singur. Un roman al iubirii pătimașe și perverse a protagonistului pentru misterioasa sa soție Lisa care, ajunsă în Occident își asumă identitatea unei prințese ruse, Komarovsky. Apoi un roman politic al exilaților români peste ocean și al mediului în care trăiesc, înconjurați de agenți sub acoperire trimiși de autoritățile comuniste pentru a-i supraveghea pe cei mai gălăgioși reprezentanți ai diasporei și uneori uitați acolo (elocvent din toate punctele de vedere este destinul securistului Cacoveanu căruia i se însenează o traversare clandestină a Dunării pentru a putea fi infiltrat în comunitățile românești din Occident). *Răfuieli* poate fi citit și ca un roman polițist în care falsele identități și crimele misterioase apar la tot pasul, dar și ca un roman cu accente de absurd, fantastic, simbolic în care tema dublului este la ordinea zilei, imaginile mișcate îl pun pe cititor în situația de a se întreba mereu dacă ceea ce citește nu reprezintă cumva un vis ori delirul naratorului. Un lucru este cert: claritatea nu este „la calitate maîtresse” a acestui roman. Tot la capitolul reproșuri trebuie pusă retorica prea avântată a personajelor. De multe ori acestea declamă ca într-o piesă de teatru de Camil Petrescu, „văd idei”, în loc să se exprime simplu, firesc la obiect. De multe ori dialogurile mi s-au părut lipsite de naturalețe, tonul este prea înalt pentru a da iluzia unei conversații obișnuite. Iată un singur exemplu: „- De la o vârstă fragedă, fără multe mofturi, și destinată de bună seamă mai degrabă eșecului perpetuu decât utilă semenilor. Atât de lipsit de talente aș putea însă ajunge departe dacă aș reuși să înghit ultima idee nobilă în circulație, revoluția socialistă. Dar revoluția nu mai e decât o mascaradă tragică, Lisa, iar eu mă foflez deja prin Istorie și sunt sigur că în doi ne va fi mai ușor să răzvim...” Să mai amintesc doar că în vreme ce bărbatul se avântă în această foarte serioasă teorie, fosta soție i se adresează în permanență cu apelativul „cocoșel”.

În romanul lui Constantin Stoiciu, *Răfuieli*, totul este pus sub semnul unui permanent balans între două lumi: comunism-capitalism, Est-Vest (România-Canada, e drept, cu o escală pariziană), tinerețe-maturitate. Mai mult, aproape fiecare personaj beneficiază de o *second life*, întâlnește la un moment dat un destin paralel, care a ajuns pe alte cărări în același punct al existenței. Dacă i se poate reproșa ceva pe fond romanului *Răfuieli*, aceasta este faptul că autorul a vrut să demonstreze prea multe într-o singură carte. Cu siguranță, mai multă simplitate nu ar fi avut cum să strice acestui altminteri cât se poate de interesant roman.

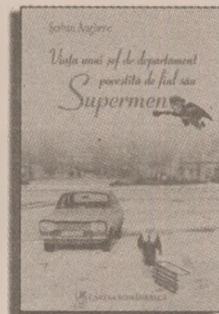
Constantin Stoiciu este un prozator plin de calități a cărui revenire în literatura română trebuie salutăată. ■

PUBLICITATE

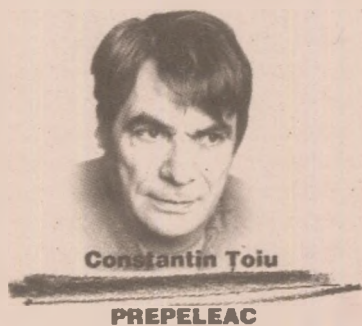
www.cartearomaneasca.ro
CARTEA ROMÂNEASCĂ

- Șerban Tomșa
Ghețarul
- Șerban Anghene
Viața unui șef de departament povestită de fiul său Superman
- Ioan Pinteș
Casa teslarului
- Stoian G. Bogdan
Chipurile

Suplimentul
CULTURĂ
Un săptămânal realizat
în colaborare cu Ziarul de lape

Constantin Toiu
PREPELEAC

Ada-Kaleh (1969)

CÂND ÎN insula cu acadele și susan, din zi în zi mai păraginită, înainte de a se scufunda sub ape în toamna ei cea de pe urmă, perele coapte...

Cad grele, cu zgomot. Perele cad și în intimitatea caselor desvelite, din care oamenii au plecat spre alte sălășuri, în odaile al căror tavan e doar cerul – ele cad și peste fortificațiile de cărămidă roșie ale lui Eugeniu

de Savoia...

Duzii de Damasc au fost și ei transplantați în alt pământ, prielnic firii lor orientale de sabie fină, tăioasă; chiparoșii, migdalii, smochinii, lalelele și rozele, tot negre, karaghiul, cum sunt mângâiate turcoaicele...

Odată cu flora, va fi mutată și *Dogma de bază* (Kelimei-tevhid) formula în araba închisă în rama săracă a unui tablou, ca o ecuație de algebră, foarte frumoasă, numai dacă o privești, fără să o înțelegi...

Cu Alah și cu profetul său, Mohamed, se vor muta și califii Abubekr, Omar, Ali, răspânditorii învățaturii, ale căror nume, nu chipuri (căci acestea se ofilesc și stau în alte cadre, ierarhic mai mici, cu aceeași sprinteneală caligrafică a formulelor de algebră...

Imamul mai spune că *Piatra* de la Mecca a fost („distinșii mei dompi”) la început albă, însă răutățile oamenilor au făcut-o neagră, și că omenirea va cunoaște din nou – dacă a cunoscut vreodată – raiul, când piatra va avea albeața oului curat.

*
* *

Cucerită de romani, pradată de huni, stăpânită când de imperiul otoman, când de cel austriac, Ada-Kalehul era socotit de strategii timpului drept „o săgeată îndreptată spre inima Europei”.

Acest mic eden, trecut la români prin plebiscit după cel dintâi război mondial, când, la sfârșit, redevine ce era la început, o insulă pașnică și plină de pitoresc, era înțesat de tunuri, bombarde, cu întărituri și tunele subterane...

Această insulă care, de sus, pare un coș cu flori priponit în mijlocul fluviului, avea faima unui loc teribil și a unei treceri primejdioase, cu ghiulele trimise din senin, și mulți tremurau auzindu-i numele.

Nici nu-ți vine să crezi, rostind cele patru silabe, ca patru caicuri albe plutind în Bosfor, că intrăm în cadența mirifică a poeziei lui Ion Barbu...

Cele două imperii de altădată, viața le-a întrecut, făcându-i pe locuitori să-și cocoate pe vârfulle bastioanelor cuiburile lor primitoare cu șerbet, sarailii și halva...

I-a fost dat acestui petec de pământ, urgisit de interese politice și strategice, să capete o altă faimă scufundându-se cu legenda lui în apele înălțate ale Dunării noastre... ■

Rodica Zaliu
PĂCATELE LIMBII

U N CUVÂNT argotic necuprins în dicționarele noastre generale, stabil ca sens, dar cu mai multe variante fonetice și ortografice, este *ixivă* (sau *icsivă*, *exivă*, *ecsivă*...). Termenul a fost înregistrat de V. Cota, în micul său glosar de argou din 1936 (*Argot-ul apașilor. Dicționarul limbii șmecherilor*), în forma de plural *icsive*, cu definiția „acte, hârtii fără

valoare”. După mai bine de jumătate de secol, cuvântul pare să fie încă în circulație, mai ales în limbajul lumii interlope. A reapărut într-un reportaj despre hoții de buzunare (din revista *Flacăra*, nr. 22, 1993), tot la plural, cu explicația „acte”. Într-un alt articol (din *Adevărul*, 13.07.2005), se inventariau „cuvintele cele mai utilizate în argoul suților”, amintindu-se și de *ixivă* („act”). Un alt text jurnalistic sugera o anumită specializare semantică: „buletinul și pașaportul, numite generic «exive», rămân întotdeauna la proxenet” (*Ziarul de Iași*, 23.10.2001).

Glosarele și dicționarele de argou apărute în ultimii douăzeci de ani au înregistrat termenul, dar au căzut în capcana variantelor sale, pe care le-au tratat ca și când ar fi fost cuvinte diferite. Glosarul lui T. Tandin (*Limbajul infractorilor*, 1993) cuprinde, la litera E, forma *ecsivă*, în expresia *a da ecsivă*, cu sensul „a da de știre, a anunța”, iar la litera I – forma *ixivă*, cu pluralul *ixive* și explicația „acte de identitate”. Nina Croitoru Bobârnice, în prima ediție a *Dicționarului de argou al limbii române* (1996), definește cuvântul *ecsivă* ca „bilet trimis clandestin de deținuți de la o celulă la alta; scrisoare trimisă acasă prin unul din vizitatori, fără știrea ofițerilor din penitenciar”, iar *ixivă* (cu pluralul *ixive*) – „acte, buletin de identitate”. La ediția a doua (2003), autoarea adaugă la *ecsivă* sensul „știre, anunț”, ilustrat de expresia preluată probabil de la Tandin (*a da ecsivă*). George Volceanov și Anca Volceanov (*Dicționar de argou și expresii familiare ale limbii române*, 1998) tratează cuvântul tot în două intrări lexicografice diferite: *ecsivă* – „act găsit într-un portofel furat”; „mesaj scris trimis pe căi ilicite complicilor din libertate” și *ixivă* – „act de identitate”. Definițiile rămân neschimbate în ediția din 2006, semnată doar de G. Volceanov.

E destul de evident că, etimologic, *ecsivă* și *icsivă* sunt variante ale aceluiași cuvânt; argoul, cu circulație tipic orală, cuprinde multe cazuri de oscilații între sunete (*ogeac* și *hogeag*, *ciumeg* și *ciumec*, *bidiviu* și *bididiu*, *zulă* și *julă*). S-ar putea presupune, totuși, că variantele fonetice s-au diferențiat semantic, în timp, una căpătând sensul de „document”, iar cealaltă – sensul de „scrisoare, mesaj”. De fapt, lucrurile nu stau așa. Particularizarile fiecăruia dintre aceste sensuri provin doar din eșecul pe care îl întâmpină culegătorii de argou în încercarea de a separa sensul stabil de valorile contextuale. Argotizantii nu-i pot ajuta, pentru că explicațiile lor rămân cel mai adesea contextuale și aproximative, stângaci formulate. „Act de identitate”, „buletin și pașaport”, „act găsit într-un portofel furat” sunt, toate, ipostaze contextuale ale aceluiași sens fundamental: „act”. La fel, „bilet trimis clandestin de deținuți de la o celulă la alta” sau „scrisoare trimisă acasă prin unul din

a c t u a l i t a t e a

Exive sau ixive

vizitatori, fără știrea ofițerilor din penitenciar” sunt simple ipostaze contextuale ale sensului „scrisoare”. Citatele din texte confirmă această echivalență. În *Viețășii de pe Rahova* (2005), a lui Eugen Istodor, o tânără folosește același termen pentru scrisoarea (deloc „ilicită” sau „clandestină”) pe care o primește – și pentru cea pe care o trimite unui condamnat: „Mami astăzi am primit *exivă* de la tine și m-am bucurat foarte mult pentru tot ce mi-ai scris. (...) Mami să-mi scrii dacă ai primit *exivă* de la mine” (p. 71).

Tot citatele (din internet) demonstrează că, de fapt, nu există o legătură stabilă între fiecare dintre forme și un sens principal: *ecsivă* – forma cea mai frecventă azi, se pare – are și sensul „act, document” – „ia să dea o *ecsivă* parlamentul României” (*ziua.net*, 28.04.2007); „ce-a căutat, neică, să dea «*ecsivă*» de urgență”, (*ziua.net*, 11.06.2008) –, inclusiv „act de identitate”: „Operațiunea a fost denumită «*Exive*» (nume venit de la actele false folosite pentru aducerea în Italia a fetelor) și a urmărit anihilarea unei bande care s-a dovedit a fi deosebit de bine organizată” (*Ziua*, 24.10.2003). Aceeași formă apare (cu o variantă ortografică) și ca echivalent pentru „declarație”: „păi ăsta a dat sute de *eksive* presarilor și niciodată nu a sifonat pe nimeni” (*sport4all.ro*, 7.10.2007).

În ceea ce privește originea termenului, pare să existe un fir destul de solid care leagă forma argotică românească de una similară din argoul rusesc: *ksiva*. Relația etimologică corespunde atât formal – e posibil ca în română să fi apărut o vocală protetică (e sau i), pentru a ușura pronunțarea grupului consonantic inițial (ks) –, cât și semantic: *ksiva* apare în diferite studii despre crima organizată, având sensul „notiță, mesaj” (Mark Galeotti, *Russian and post-Soviet organised crime?*, 2001, p. 9; Federico Varese, „The society of the vory-v-zakone, 1930s-1950s”, în *Cahiers du monde russe*, 39, nr. 4, 1998, p. 517), dar mai ales „pașaport; act sau document” (*Soviet Sociology*, 29, 1990, p. 81). Unele texte explică și etimologia termenului argotic rusesc, care ar proveni din idiș – unde *ksiva* apare ca variantă fonetică a ebraicului *ktiva* „scriere (actul de a scrie; text scris)” (Raissa Rozina, „Cultural constraints in meaning extensions: derivational relations between actions and happenings”, în T. Eniko Németh, Károly Bibok, *Pragmatics and the flexibility of word meaning*, 2001, p. 245). Sensul etimonului explică foarte bine stabilitatea nucleului semantic al argotismului românesc: scrisoarea, declarația sau actul de identitate sunt tipice „obiecte scrise”. Și calea de pătrundere în argou este verosimilă; ne putem doar întreba, ca și în cazul cuvântului *blat*, dacă românescul *ecsivă/icsivă* este preluat direct din idiș sau (și) din rusă.

Desigur, uzul colocvial actual poate produce devieri considerabile față de sensul de bază, pentru că termenul este obscur pentru cei mai mulți vorbitori. De aceea poate fi folosit, contextual, chiar cu sensul vag și generic „chestii”: „mă mai interesează și o placă TX sau pe-acolo, dacă zace pe undeva. Mă rog, *exive* d-astea...” (*forum.computergames.ro*, 1.11.2003). ■

Într-o poezie publicată în revista „Veac nou” din ianuarie 1945, A. Toma celebra înființarea Editurii și Librăriei ARLUS-Cartea Rusă (decembrie 1944, respectiv ianuarie 1945) drept un act civilizator major:

„La inaugurarea librăriei Cartea Rusă

Rafturi de bibliotecă, mese cu cărți, librărie – / Oare-am pătruns în comoara din «Nopti una o mie?». / În juru-mi fioruri se țes de tainică vrajă / Și-n umbră eu caut Duh pus comorii ca strajă. /

«Sesam, te deschide!» șoptesc eu atunci, prins de teamă, / Și iată: coperți sar în lături ca uși care cheamă. / Și cărțile nu mai sunt cărți, în<n>negrită hârtie – / Văd săli încărcate cu scule de-naltă magie. /

Ușor ating una – deodată răpit sunt în zbor – / Văd feerice țări: cartea mea-i fermecatul covor! / Minuni peste tot – dar în ochi mi le sorb mai cu sete / Din Republica mării dreptăți cu frățești soviete. /

Altă carte ridic: am atins aladinica lampă! / «Poruncește!» rostesc două Genii sărind dintr-o stampă. / «Eu lumea de mâine vă cer, cea ferice în toate». / «Noi – Lenin Stalin suntem. Ajutați – și se poate. /

În fiecare carte de-aici, noi vracii, noi magii, / Descântat-am în negre buchi luminoase miragii, / Și lozinci și puteri am închis ce înfăptuiesc vise / Ca pe haos de iad să puteți răsădi paradize».

A. Toma, București, 10 ianuarie 1945”.

Două tipuri de cărți pot fi deduse din acest expozit care plasează cititorul într-un teritoriu problematic, recte înaintat-agitatoric, între Aladin și Faust... Fatalmente, oricât de lipsită de calitate (literară) era, chiar și pentru simplul motiv că era o expunere versificată, poezia lui A. Toma era o dovadă că producțiile literare au o natură subversivă, dat fiind că, citind-o, te puteai întreba: Cât de faustic este Poetul?, Cât de mefistofelice sunt cele două Genii (care, de altfel, formează un *continuum*, dat fiind că nu sunt despărțite nici măcar de virgulă)?

Intenția mitologizantă, registrul religios sunt evidente în această poezie care avea menirea de a injecta esențele tari ale ideologiei și retoricii comuniste.

„Cartea trebuie să fie un îndreptar”

Le livre dans la République Populaire Roumaine, broșură apărută în 1953 și dedicată problematicii cărții în RPR¹, pe care trebuie să o asociem, dat fiind aspectul grafic îngrijit, ponderea materialului iconografic, redactarea textului într-o limbă străină, cu o campanie de promovare (de pildă, legată de participarea RPR, în 1952, la Consiliul Mondial al Păcii, ținut la Viena, la care fuseseră formulate și câteva recomandări privind politicile culturale), indica drept campioană, în materie de literatură sovietică, Editura Cartea Rusă, care publicase, în cei 9 ani de activitate, 1.468 de titluri (dintre care, 406 în limbile minorităților), în 20.750.000 de exemplare².

Să observăm că, dacă perioada interbelică își găsește ascendența, în ceea ce privea politica de carte, în direcția deschisă după 1850, fiind așadar sensibilă la „agreabil”, „atractiv” și „îndulcitor spre lectură”, epoca de după 1944 va face apel la cea pașoptistă: activitatea editorială era din nou „serioasă”, menită în primul rând instruirii (politice, de data aceasta).

Într-o conferință cu titlul *Cultura în Uniunea Sovietică*, ținută în 25 ianuarie 1948 la Ateneul Român, Iorgu Iordan, proaspăt întors din URSS, vorbea despre „înlesnirea și răspândirea creațiilor culturale” ca despre unul dintre fundamentele societății sovietice. Dat fiind că socialismul însuși era „un produs, de calitate superioară, al culturii”, statul sovietic își propunea să obțină o „masă cultivată”, punându-i la dispoziție o cultură „generoasă, umanitară”. În viziunea partidului, literatura, teatrul, cinematograful aveau, finalmente, aceeași prețioasă calitate ca și presa: aceea de a întări solidaritatea maselor.

Exercitând o influență la fel de mare ca școala, instituțiile cărții reprezentau o miză extrem de importantă pentru succesul pe termen lung al sistemului comunist. În acest context, publicarea scriitorilor sovietici se va bucura și la noi, după 1944, de suportul unei ample campanii de propagandă.

Încă de la înființarea sa, Asociația ARLUS a avut ca prim-obiectiv, conform *Statutului* publicat în 17 decembrie 1944, deschiderea unei secțiuni cu denumirea *Cartea Rusă*. Această secțiune avea ca sarcină crearea unei edituri și a unei librării⁴.

Dacă revista „Veac nou” a fost – în calitate de oficios al asociației – principalul „canal de emisie” a mesajelor cultural-ideologice ale puterii instalate în România după

Literatură și propagandă

Editura Cartea Rusă

12 septembrie 1944, când era semnată Convenția de Armistițiu, Editura Cartea Rusă o va seconda îndeaproape. Neputând dispune de avantajul de care se bucură în general presa – un impact (și deopotrivă un răspuns) rapid – editura oferea, prin compensație, acel tip de mesaj „cu greutate”, fie că era vorba de titluri oferite în colecții de popularizare și propagandistice, fie de cele apărute în colecții specializate în cultura „înaltă”.

În decembrie 1944 când își începea activitatea, editura era pregătită să-și croiască un loc generos între instituțiile editoriale deja existente, dintre care cele mai prestigioase erau Editura Fundațiilor Regale și Cartea Românească. În cea de-a doua parte a anului 1944, își reluasera activitatea în legalitate Editura PCR (PMR) și Editura Scânteia. În numărul din 6 octombrie 1945, „Veac nou” semnală, în articolul *Ce vom ceti anul acesta?*, faptul că, din totalul titlurilor publicate, cele mai multe erau traduceri și că numărul de instituții editoriale crescuse semnificativ în ultimul an. De la finele lui 1945, se alătura și Editura de Stat, care anunța că „își va publica în curând programul editorial, lung și copios”⁵.

Presa de stânga abunda în atacuri și invective la adresa unora dintre scriitorii și editurile indezirabile. Număr de număr, începând cu septembrie 1944 când este reînființat, „Scânteia” va ține sub foc continuu instituțiile culturale, coordonând marea campanie de epurare. Și „Veac nou” este implicat în această campanie de epurare și, la schimb, de propagandă a culturii sovietice, furnizând „singurei filosofii pertinente a prezentului”. Dacă în numărul din 17 decembrie 1944 publicația vorbea despre *Otrava cărților didactice* de dinainte de 23 august 1944, în cel din 1 septembrie 1945 afirma: „Dacă s-ar face un bilanț al tipăriturilor apărute în acest an, poate că s-ar constata o scădere a producției literare, explicabilă prin absența atâtor scriitori cari, în cel mai bun caz, n-au participat, n-au trăit, n-au simțit marea cearșurilor de față. Această absență marca nu o neutralitate,

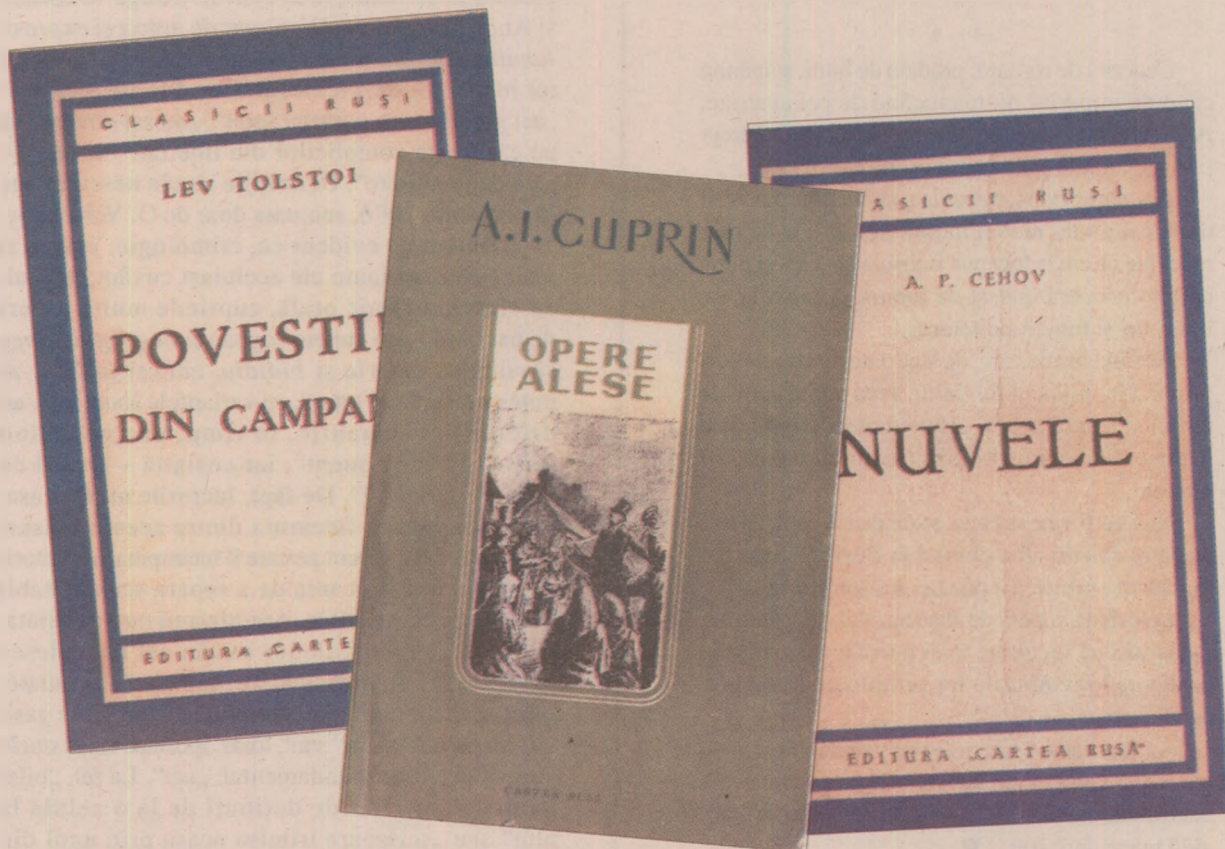
nici acea falsă, superbă izolare a turnului de fildeș, ci în frecvente cazuri însăși adversitatea”⁶.

În numărul 44 din 5 octombrie 1946, în plină campanie electorală, noua producție editorială românească era zugrăvită drept „un corolar al unor vremuri noi”. Tonul publicației era și mai acid în ceea ce privea editura „de tip vechi”, pe care, încet, dar sigur, o lăsam în urmă: „A mai fost o vreme [...] când în editurile – unele transpuse în poziția de întreprinderi negustorești, altele lucrând sub imperiul normativelor absurde – au fost publicate foarte puține cărți necesare intelectualului și destul de numeroase tipărituri de tamâieri rău scrise sau nefolositoare [...] să amintim editorilor care se mai înfățișează dinaintea publicului acestui an 1946 cu zaharatele non-sensuri ioneloteodoriene [...] că sfârșitul acestui război, că această pace pretind [...] o literatură generatoare de suflute noi, constructoare de platouri proaspete de activitate omenească”⁷.

Poezia lui A. Toma *La inaugurarea librăriei Cartea Rusă*, redată la începutul acestui articol, era gândită ca un decoct de „viziuni pure” și „cugetări lucide”, oferit unui cititor mult timp frustrat de imposibilitatea de a avea vreo perspectivă către Marea țară de la Răsărit. Acest cititor era anunțat că, prin amabilitatea Asociației ARLUS, i se punea la dispoziție *vehiculul* mult așteptat – cartea de tip nou.

Literatura vecinilor noștri de la Răsărit, spunea N. Moraru, viitorul redactor-șef al revistei „Veac nou”, este atât de imensă, încât simți că „te afunzi ca într-o mare în plină furtună”. Doar cel care parcurge cărțile marii culturi sovietice poate pătrunde misterul; „pentru mulți nedezlegat”, al felului în care „un simplu muritor poate să devină erou, un țaran neștiutor de carte – poet de frunte și o lume înapoiată – leagănul civilizației veacului al 20-lea”⁸. Mirajul mefistofelic pe care se sprijină aserțiunea este evident...

Cititorul român înțelegea pentru prima dată cât de

indispensabil era pentru sine acest produs. Prin intermediul editurii, „încetul cu încetul, n-a mai rămas nici un om de bună credință care să nu fie pătruns de marea civilizație sovietică”. Cu ajutorul acestor cărți, „Silabisim un limbaj nou. Sunt încă multe nedumeriri ca după o trezie târzie [...] o lume nouă trebuie să se nască pe baze noi materiale”¹⁰.

Numărul 2 din „Veac nou”, din 17 decembrie 1944, consemnează deja cele 8 puncte ale planului editorial al Cărții Ruse: - traduceri din scriitori sovietici și clasici ruși; - autori occidentali democrați; - scriitori români democrați; - cărți pentru copii și tineret; - cărți de popularizare; - lucrări privind viața și cultura sovietică.

În același număr era oferită și o bibliografie conținând primele titluri apărute la Cartea Rusă (A.N. Ostrovski – *Așa s-a călit oțelul*, Ilya Ehrenburg – *Puterea cuvântului*, Petre Constantinescu-Iași – *Educația publică în Uniunea Sovietică*, *Femei-eroi ale Uniunii Sovietice*, *Administrația în URSS*), precum și câteva dintre cele aflate în pregătire: Mihai Beniuc – *Antologia poezilor sovietici*; A.P. Cehov – *Opere alese*; N.V. Gogol – *Taras Bulba*; A. Malraux – *Speranța*; L. Aragon – *Cartierele ferice*; John Dos Passos – *1918*, și *Paralela 45*; J. Steinbeck: – *Cartierul Tortila*, W. Faulkner – *Lumină de august*.

Primul bilanț al activității este celebrat în mai 1945, cu ocazia primului Congres ARLUS (20-23 mai 1945). Astfel, în articolul *Activitatea Editurii Cartea Rusă-ARLUS*, S. Maximilian comunica următoarele cifre privind primele 4 luni de activitate a acesteia (decembrie-martie): 34 de titluri în 325.000 de exemplare¹¹.

În rapoartele prezentate cu ocazia Congresului, atât Simion Oeriu, în calitate de secretar general al ARLUS, cât și Mitița Constantinescu, în calitate de președinte al secției Cartea Rusă¹², descriau evenimentele din prima etapă a activității editurii, când fuseseră multiplicat 38 de volume primite prin amabilitatea VOKS, „această organizație de înaltă cultură din Uniunea Sovietică, care ține strânsă legătura cu multe țări din Europa, ca și de dincolo de ocean”¹³. Chiar dacă până în 7 aprilie 1945 editura nu dispunea de un local propriu, în decurs de doar 6 luni a reușit să editeze 64 de cărți, într-un tiraj de 289.000 de exemplare – cifră record: „Nici una dintre instituțiile de editură n-a putut să realizeze acest record de tipărire și imprimare, nu pentru cărți sovietice, dar pentru cărți românești!”¹⁴.

Potrivit unor date oferite șapte ani mai târziu (în numărul din 3 iulie 1952 al revistei „Veac nou”), la finele anului 1945, editura publicase 99 de cărți (cifra se referea doar la beletristică), într-un tiraj de 820.000 de exemplare.

Numărul de titluri ajunsese în august 1946 la 100, iar până la finele anului urmau să apară încă 57 de titluri¹⁵. În luna octombrie a aceluiași an, cu ocazia Zilei Prieteniei Româno-Ruse (20 octombrie), C.I. Parhon, președintele ARLUS, aducea un omagiu Cărții Ruse și lui Mitița Constantinescu, datorită muncii cărora poporul român și-a putut da seama de nivelul superior al culturii popoarelor din URSS¹⁶.

În anul 1949, un apogeu al campaniei de propagandă și de agitație, numărul de titluri publicate de editură ajunsese la 601, într-un tiraj total de 6.711.200 de exemplare. Aceste cifre sunt semnificative pentru trendul de după abdicarea forțată a Regelui Mihai I și proclamarea Republicii, dat fiind că ele erau aproape de două ori mai mari decât cele raportate în 1948 (247 titluri, în 2.500.000 de exemplare)¹⁷. Până în noiembrie 1949, cifra urcase la 676 titluri, în 7.700.000 exemplare, iar pentru 1950, erau

anunțate 154 de titluri noi și 84 de reeditări.

Politica editorială a Cărții Ruse va secula și reflecta fidel toate etapele ideologizării, precum și „războaiele culturale” care debutează din a doua parte a anului 1944 și în care asociația, cu toate secțiunile sale, va fi puternic implicată. Astfel, nu e deloc întâmplător faptul că, de parcursul anilor 1948-1949, când conflictul dintre vestul putred și retrograd și estul umanist, progresist și pacifist devine din ce în ce mai „ascuțit”, cărțile și broșurile cu tematică propagandistică au o pondere mai mare¹⁸. Este semnificativ, în acest sens, faptul că, în 1949, editura a publicat în română, maghiară, germană, sârbă și ucraineană o serie de volume precum: *Oamenii culturii și științei din Uniunea Sovietică apără pacea*; *Parerea oamenilor simpli din Uniunea Sovietică despre pace*; *Antologie de poezii despre pace și democrație*, la care se adăuga un album „cu fotografii și texte lămuritoare”, având ca titlu *URSS în fruntea luptei pentru pace*¹⁹.

În noiembrie 1950, este comunicat un tiraj de 1.105.000 (din care 673.000 erau broșuri agitatorice)²⁰. În martie 1952, sunt oferite cifre globale, pentru perioada 1944-1951²¹: 1.311 titluri (reprezentând însă exclusiv traduceri din literatura rusă) în 18.990.000.470 de exemplare! Cu același prilej, este oferită și cifra totală de titluri în versiune românească²²: 1.069, printre cărțile de succes numărându-se cele ale lui Mihail Solohov²³, A. Fadeev, N. Ostrovski, Maxim Gorki, L.N. Tolstoi, N.G. Cernășevski, A.P. Cehov, M.I. Lermontov²⁴.

În octombrie 1954, cu ocazia Adunării Festive de deschidere a Lunii Prieteniei Româno-Sovietice, editura anunță un total de 1.850 de titluri în 25.000.000 de exemplare.

Din totalul de titluri apărute la Cartea Rusă în perioada 1944-1954, în bibliotecile publice din România se mai păstrează astăzi doar 850 de titluri editate în perioada 1944-1968²⁵. Dintre acestea, doar cca. 500 de cărți din cele publicate în intervalul 1944-1954. Dat fiind că foarte multe dintre titlurile apărute, mai ales în primii ani de funcționare, erau destinate muncii de propagandă și agitație, este justificată presupunerea că ele nu s-au păstrat în integralitate tocmai pentru că erau ediții „de lucru”²⁶.

După o creștere a numărului de titluri, în prima perioadă de funcționare (1944-1945), în anii 1946 și 1947 acesta scade în mod sever (33 titluri în 1946, respectiv 35 în 1947). Fenomenul trebuie corelat atât cu atmosfera tensionată din preajma alegerilor din 1946, precum și cu evenimentele care au premers abdicării regelui și proclamării RPR. Cu siguranță, în acești ani, strategiile s-au concentrat mai mult pe mijloacele de comunicare rapidă (presă, conferințe, spectacole, manifestații „spontane” etc.), dar și pe cărțile agitatorice, de consum imediat, expuse mult mai mult perisabilității.

Cifrele încep să crească din nou din 1948, primul an al dictaturii proletare. Nu e deloc întâmplător că în anii 1949-1952 avem un vârf de creștere (149 în anul 1949; 130 în 1950; 207 în 1951 și 122 în 1952). În intervalul 1951-1958 se manifestă o anume stabilizare a producției (o cifră medie de 60 de titluri), fapt care trebuie interpretat și ca un efect al maturizării instituției editoriale. De altfel, după anul 1950, o bună parte din producție va fi formată din titlurile și autorii de prestigiu (din zona culturii „înalte”), lucru valabil mai ales în ceea ce privește colecțiile literare. De la finele anilor '50 și până la încetarea activității, se poate observa din nou o scădere semnificativă a numărului de titluri.

O parte dintre cei care prefăteau volumele sunt și traducătorii acestora (Al. Philippide, Lucian Boz, Petre Solomon, Ion Biberi, Mihai Beniuc etc.). Alta categorie de prefăcatori era cea a vocilor de autoritate (ideologică): N. Moraru, Ion Călugăru etc.

Multe dintre prefete sunt preluate direct din ediții rusești, semn al unei neîncredere în capacitatea cititorilor profesioniști români de a înțelege corect universul literar sovietic. În multe cazuri nu este precizat traducătorul, ediția nu are un prefăcator sau un minimum discurs de escortă (nu este doar cazul cărților de propagandă și de popularizare, ci și al celor de beletristică). Mai ales în primii ani, avem de-a face cu volume editate în grabă.

Cartea Rusă a dispus de un număr de 25 de colecții, care articulează tematic dezideratele ideologice anunțate în programul publicat în decembrie 1944 (din 1945, colecțiile: *Literatura pentru copii*, *Colecția ARLUS*, *Literatura politică și militară*, *Clasicii Ruși*, *Literatura sovietică*, *Literatura progresistă*; *Studii și documente românești*; din 1946: *Știința pentru toți*; din 1947: *Calăii Europei*; din 1948: *Literatura pentru toți*; din 1950: *Biblioteca analelor româno-sovietice*; *Colecția satului*; *De vorbă cu sâtenii*; din 1953: *Lectura*; din 1954:

Monografii; din 1955: *Muzica pentru toți*; din 1957: *Mica bibliotecă critică*; din 1958: *Meridiane*; *Studii critice de artă*; *Arta pentru toți*; din 1959: *Biblioteca tânărului muncitor*).

Cele mai longevive colecții, unele dintre ele depășind numărul de serie 100, au fost: *Știința pentru toți*, *Clasicii Ruși*, *Literatura pentru toți*, *Colecția ARLUS*, *Biblioteca pentru toți* și *Lectura*.

Cataloagele bibliotecilor românești păstrează și câteva volume editate nu la București, ci în provincie. Iată câteva exemple: Vladimir G. Korolenko – *Opere alese* (Timișoara: Cartea Rusă, 1953-1955); A.N. Ostrovski – *Teatru* (ed. a 2-a rev. Cluj: Editura ARLUS-Cartea Rusă, 1953); T. Popova – *Borodin* ([Sibiu]: Cartea Rusă, 1954). Deși nu deținem multe date despre amploarea activității editoriale a departamentelor din provincie ale Cărții Ruse, presupunem că, la nivel de orașe, nu a existat propriu-zis un plan editorial. Cărțile au fost publicate aici cel mai probabil ocazional și ele au servit necesităților organizării activităților cultural-agitatorice din teritoriu.

Dintre cei 335 de traducători, doar 125 au tradus minimum 2 titluri (adică 38%), cei mai activi fiind: Rostislav Donici, Al. Philippide, Ada Steinberg, Izabela Dumbravă, George Lesnea, Andrei A. Ivanovski, Tatiana Berindei, Eusebiu Camilar și Cezar Petrescu²⁷.

La începutul anilor '40, cititorii care să aibă acces la limba rusă, cu excepția celor din zona Basarabiei și Bucovinei, erau în general destul de puțini. Acest lucru era evident inclusiv pentru Asociația ARLUS, dat fiind că, în numărul 2 din „Veac nou”, de exemplu (17 decembrie 1944), se afirma: „Atât de spinoasă problema a traducerilor va fi rezolvată prin concursul neprețuit pe care îl vor da cei mai de seamă scriitori români”²⁸. Se găsește o soluție pentru această problemă extrem de dificilă, întrucât editura își propunea să publice într-un ritm alert, iar traducătorii erau puțini. Desigur, prin intermediul Librăriei Cartea Rusă erau aduse cărți și presă de la Moscova, dar ele se adresau fatalmente unui public încă restrâns și, în consecință, nu puteau produce impactul de masă scontat.

O parte dintre acești scriitori-traducători erau cunoscutori de limba rusă (cum era, de pildă, N. Moraru, originar din Tighina-Basarabia și fost ilegalist), alții învățau probabil „din mers”, fiind cooperați ca prim-interpreți ai culturii rusești, unii dintre ei pregătindu-se să ocupe posturi diplomatice (cazul lui Mihai Beniuc, prezent ca traducător și prefăcator, care între 1946-1948 va fi consilier cultural al ambasadei României la Moscova.)

După aproape un an de activitate, această strategie dăduse deja roade bogate. Gruparea în jurul Cărții Ruse a unui grup din ce în ce mai mare de scriitori, traducători și artiști plastici, se spunea într-un articol din „Veac nou”, „a creat un spirit de emulație” – „Atât creatorilor de cultură, cât și consumatorilor li s-au înfașșurat perspective noi”²⁹, care promiteau să genereze „o nouă cultură”, tocmai datorită efortului de a ajunge la o viziune asupra felului în care trebuie reflectate aceste opere, datorită dezbaterilor care se iscau în jurul transpunerilor în limba română, ce funcționau ca niște „corective”³⁰.

Pe parcursul anului 1954, „Veac nou” lansa o anchetă la care erau invitați să participe scriitorii și traducătorii consacrați. Deschisă la finele epocii staliniste, această dezbateri își permitea să transgreseze, în bună măsură, cercul strâmt al ideologiei, analizând și unele aspecte „formaliste” ale muncii de traducere. Primul care se pronunța era Cezar Petrescu³¹, care se putea lăuda, nu numai la Cartea Rusă, cu o bogată experiență de traducător. După o trecere – „canonică” – în revistă a produselor *meschine, prost croite, ciuntite și fără perspectivă* ale „industriei deșeurilor literare” de dinainte de 1944, Cezar Petrescu vorbea despre soluția utilizată de edituri la finele anilor '40: acel *binom traducător-stilizator*, ce presupunea un sistem complex de confruntări și revizuirii ale textului, uneori chiar cu excese ce au condus la alterarea armoniei textului original.

Și Demostene Botez, scriitorul care în 1962 vorbea, în broșura *Prin URSS* apărută la Editura Tineretului, despre grandoarea aproape egipteană a arhitecturii sovietice și despre ospitalitatea colhozurilor, are numai cuvinte dure la adresa editurilor interbelice (goana după câștig le-a împins să cultive *pomografia și criminalitatea*, iar lipsa unei perspective ideologice – o traducere *belferească*). El formulează însă și câteva observații pertinente legate de editurile prezentului: lipsa unui program coerent de opere complete, semn al unei curențe culturale, tendința unora dintre traducătorii-stilizatori de a imprima textului propriul stil, etc.

Letiția CONSTANTIN

(continuare în pag. 18)

istorie literară

(urmare din pag. 17)

Revenit în dezbaterile publice după o interdicție de 2 ani³³, Iorgu Iordan solicita traducătorului o bună cunoaștere a limbii textului original, găsind, în acest sens, neajunsuri în cazul lui Cezar Petrescu și al Otiliei Cazimir și, prin contrast, cuvinte de laudă pentru un traducător de elită precum George Lesnea³⁴.

La acel moment încă aflat sub „observație clinică“, după ce, timp de mai bine de 6 ani, opera sa fusese pusă la index, Tudor Arghezi alege să utilizeze în articolul *Edituri și talmăciri*³⁵ obişnuitul discurs de polemist, din păcate cu multe accente oportuniste. Astfel, el evocă epoca de dinainte de 1944 ca fiind, în materie de editare, monopolul „*băieților de prăvălie lăcomi*“. Arghezi lega calitatea traducerii de afinitatea de stil între traducătorul-scriitor și autor³⁶.

În august 1954, „Veac nou“ anunța închiderea anchetei, manifestându-și nemulțumirea că nicio editură, nici măcar Cartea Rusă, nu răspunsese apelului său. Dezbaterile „în spirit critic și autocritic“ cunoșteau – din nefericire, doar pentru scurt timp – o sincopă.

Prefetele oferite ca instrumente de interpretare a operelor diferă ca valoare. Multe dintre acestea sunt aproape exclusiv dogmatice. Distanța culturală între discursurile unor personalități, precum Perpessicius și Al. Philippide și cel al lui N. Moraru ori Ion Calugăru este evidentă, chiar dacă și primele sunt marcate de elemente de circumstanță.

Una dintre prefetele în care N. Moraru își dă adevărata măsură este cea la romanul Verei Panova – *Tovarăși de drum*. Oamenii pe care Vera Panova îi zugrăvește sunt „*oameni din masă*“ pe care autoarea i-a ridicat „în văzul lumii întregi“, pentru a arăta „*cum au fost ei educați, crescuți, îndrumați de realitatea sovietică*“³⁷. Romanul impresionează și prin arhitectură – senzația că în cadrul unei povestiri sunt mai multe. „*Arhitectura aceasta a fost utilizată de scriitori*“. Unul dintre aceștia era numitul Aldous Huxley, „în romanul său de «idei» *Contrapunct* [sic!]“, însă „*Cât de slab încheșat apare [...] acest roman englez, cât de artificiale sunt legăturile! De ce?*“: pentru că lui Huxley nu-i reușește ce-i reușise Verei Panova: ca destinele să se unească într-un tot activ, combativ, și nu să se împrăștie!³⁸

Deși editura își trecea în program, la loc de frunte, editarea unor scriitori progresiști români și occidentali, în realitate, intenția a rămas mai mult pe hârtie, numărul acestor volume fiind extrem de mic. Din totalul de 1.300 de volume, cca. 370 reprezintă beletristică; așadar, aproape 75% din producție era literatură de propagandă.

În ceea ce privește scrierile autorilor români, numărul acestora este aproape neînsemnat în economia planului editorial al Cărții Ruse. În intervalul 1944-1954, de pildă, au fost editate cca. 26 de volume (5%). În mod semnificativ, chiar și dintre acestea, mai mult de jumătate au fost publicate înainte de 1948 (15 titluri). Cei 36 autori români publicați de editură între 1944-1968³⁹ semnează, aproape exclusiv, volume propagandistice – impresiile de călătorie prin URSS ale lui Mitiță Constantinescu, Mihail Sadoveanu, Petre Constantinescu-Iași, Mihail Roller, Tudor Arghezi, texte argumentative de tipul *Necesitatea prieteniei cu URSS* ori, pur și simplu, broșuri agitatorice privind belșugul colhoznic, beneficiile aduse de stahanovism, la care se adăugau cărțile celor două autorități autohtone, Lucrețiu Pătrășcanu și Petru Groza.

O carte reprezentativă pentru discursul propagandistic al momentului este *O lună în Uniunea Sovietică*, apărută în Colecția ARLUS în 1946, scrisă de un colectiv de

Literatură și propagandă

Editura Cartea Rusă

rectori universitari: Al. Rosetti, Andrei Țetea și Emil Petrovici. Dacă lui Al. Rosetti îi reușea un portret de erou de-a dreptul romantic pentru Stalin, vorbind de *trasăturile fine și părul argintiu ce se răsucește spre creștet*, de certitudinea că te afli în fața unui *ideolog-filosof* care are *deprinderea de a gândi*⁴⁰, profesorul Țetea se ocupa de *omniprezența lui Lenin*, de pregătirea cadrelor științifice și de viața colhoznicilor. La rândul-i, E. Petrovici ne asigură că în URSS biserica nu e prigonită – „*Încă din avion, zburând peste sute de aglomerații omenestii, am observat în mijlocul satelor și orașelor [...] biserici bine îngrijite spre care duceau, din toate direcțiile, părții prin zăpadă, semn sigur că erau frecventate de credincioși*“⁴¹. Autoritățile au grijă să nu jignească sentimentele credincioșilor, deși în timpul războiului civil o bună parte a preoției a susținut contrarevoluția⁴². Semn că victoria socialismului era pe cale să se înfăptuiască, majoritatea populației era, în fapt, „*indiferentă în materie de credință*“, doar populația în vârstă și cea de la țară mai ținea acele „*datini*“ – „*În cele mai multe case de colhoznici se mai găsește în colțul dinspre răsărit icoana tradițională cu candelă aprinsă*“⁴³.

Cât privește literatura română nouă, „realist-socialistă“, lipsa sa completă din planul editorial al Cărții Ruse are, în definitiv, o explicație simplă: era modestă cantitativ. Calitatea, în sensul „formalist“, nerevoluționar al termenului, oricum nu interesa. Ceea ce așeza literatura sovietică într-o poziție favorabilă, exclusivistă, în politica editorială a Cărții Ruse, nu era nicidecum valoarea scriiturii, ci vigoarea propagandistică și agitatorică validată în cele câteva decenii de experiență proletară. Aveai mai multă încredere într-un lucru cu care veneai „de-acasă“, așa că propaganda sovietică a decis să rămână aproape exclusiv la editarea literaturii sovietice.

Letiția CONSTANTIN

¹ *Le livre dans la République Populaire Roumaine*, București [s.n.], 1953.

² *Ibidem*, p. 64.

³ Iordan, Iorgu, *Cultura în Uniunea Sovietică*, București, Socec, [1948], p. 9.

⁴ Maximilian, S., *Editura Cartea Rusă*. În: „Veac nou“, an I, nr. 25, 20 mai 1945, p. 2.

⁵ „Veac nou“, an I, nr. 49, 10 nov. 1945, p. 19.

⁶ *Ibidem*, p. 1.

⁷ În: „Veac nou“, an II, nr. 44, 5 octombrie 1946, p. 16. Articol semnat v.k. (probabil Victor Kembach).

⁸ Moraru, N., *Literatura sovietică în timp de pace și în timp de război*. În: „Veac nou“, an I, nr. 13, 4 martie 1945, p. 8.

⁹ Cornescu, Al., *O bibliotecă nouă*. În: „Veac nou“, an I, nr. 27, 10 iunie 1945, p. 2.

¹⁰ *Rapoartele delegaților din provincie*. În: „Veac nou“, an I, nr. 27, 10 iunie 1945, p. 6-11.

¹¹ Maximilian, S., *Activitatea Editurii Cartea Rusă-ARLUS*. În: „Veac nou“, an I, nr. 25, 20 mai 1945, p. 2.

¹² După cum observa Adrian Cioroianu, deși la înființarea ARLUS-ului, în 12 noiembrie 1944, Mitiță Constantinescu, fost ministru liberal de Finanțe, guvernator al Băncii Naționale și președinte al decorativului Partid Național Popular, se afla în organigrama asociației „pe o poziție modestă față de trecutul său“, va deveni, în mai puțin de o lună, vicepreședinte ARLUS

și președinte al Editurii Cartea Rusă (Cioroianu, Adrian. *op. cit.*, p. 126).

Pașaportul pentru rapida sa ascensiune va fi fost publicarea, în a doua parte a anului 1944, a cărții *Continental URSS*. Cartea lui Mitiță Constantinescu a avut, cu siguranță, notorietate în epocă. Într-un articol publicat în numărul din 11 ianuarie 1947 al revistei „Veac nou“, Gheorghe Dinu relatează despre întrevederea avută înainte de 1944 cu Mitiță Constantinescu, pe-atunci unul dintre liderii Partidului Liberal, care îi arătase cartea sa, scrisă în timpul regimului fascist.

¹³ Oeriu, Simion, *Raportul general ARLUS*. În: „Veac nou“, an I, nr. 25-26, 3 iunie 1945, p. 9-12.

¹⁴ Constantinescu, Mitiță, *Continental URSS*.

¹⁵ *Săptămâna Cărții Ruse*. În: „Veac nou“, an II, nr. 37, 17 august 1946, p. 2.

¹⁶ Parhon, C.I., *Contribuția ARLUS-ului*. În: „Veac nou“, nr. 46, 19 octombrie 1946, p. 3.

¹⁷ *Drumul ARLUS-ului*. În: „Veac nou“, an V, nr. 23, 21 august 1949, p. 7.

Cifrele acestea nu concordă însă cu cele comunicate peste alți trei ani, în 1952, când se vorbea de un număr de 143 de titluri (1.592.800 exemplare) publicate în 1948. Aceeași observație și în ceea ce privește cifrele pentru anul 1949: se vorbea de 398 de titluri, în 5.389.050 de exemplare (În: „Veac nou“, an VIII, nr. 13, 27 martie 1952).

¹⁸ Iată câteva titluri publicate, în acest scop, de Cartea Rusă în anii 1948-1949: Marin Dima, *Antisovietismul: manifestări, cauze, efecte*; D.A. Furmanov – 1918; N.G. Cernășevski – *Artă și realitatea din punct de vedere estetic*; Maxim Gorki – *Cu cine sunteți voi, maeștri ai culturii?*; *Despre literatura și arta sovietică*; Bazilevici, C.P.; Bahrusin, S. V.; Foght, A. V. – *Istoria U.R.S.S.*, 3 volume; *Muzeul Româno-Rus*.

¹⁹ În: „Veac nou“, an V, nr. 29, 2 octombrie 1949, p. 6.

²⁰ Idem, an VI, nr. 47, 10 noiembrie 1950.

²¹ Numărul de cărți de beletristică editate în 1951 era 265, în 4.000.000 de exemplare.

²² Unele cărți au avut și versiuni în maghiară, germană, rusă și ucraineană.

²³ Într-un articol intitulat *Cartea sovietică în țările de democrație populară* și publicat în „Literatură gazeta“, nr. 108, 1952, G. Filipovici spunea, referindu-se la România, că romanul lui M. Șolohov, *Pământ destelenit*, s-a epuizat în doar 4 zile de la publicare (ediția I a apărut în 1949).

²⁴ *Câteva date despre răspândirea literaturii ruse în țara noastră*. În: „Veac nou“, an VIII, nr. 13, 27 martie 1952, p. 2.

²⁵ Iată numărul de titluri din perioada 1944-1954: 1944: 8 titluri; 1945: 59; 1946: 33; 1947: 35; 1948: 43; 1949: 149; 1950: 130; 1951: 207; 1952: 122; 1953: 88 și 1954: 80.

²⁶ Afirmația este sprijinită și de faptul că, în 1950, de pildă, editura anunțase că, dintre cele 1.105.000 exemplare tipărite, 673.000 erau broșuri agitatorice.

²⁷ Printre traducători se numărau și: Miron Radu Paraschivescu (7 titluri), S. Sanielevici (7), Demostene Botez (6), Otilia Cazimir (6), Emma Beniuc (6), Cicerone Theodorescu (6), Tudor Arghezi (5), Petru Comarnescu (5), Radu Boureanu (4), Victor Tulbure (4), Lucia Demetrius (4), Marcel Aderca (3), Mihai Dragomir (3), Victor Kembach (3), Mihai Beniuc (3), Magda Isanos (2), Ion Biberi (2), Radu Tudoran (2), Victor Eftimiu (2), Petru Vintilă (2), Camil Petrescu (2), Laurențiu Fulga (2), Tudor Vianu (2), Tudor Șoimaru (2), Geo Dumitrescu (2), Virgil Teodorescu (2), C. Țoiu (2), Al. Andrițoiu (2), Ion Frunzetti (2), Lucian Boz (1), Mihail Sadoveanu (1), Al. Piru (1), N. Moraru (1), Oscar Lemnar (1), Alexandru Graur (1), Ov. Crohmălniceanu (1), Damian Stănoiu (1), Veronica Porumbacu (1), N. Cerna (1), Ion Marin Sadoveanu (1), I. Negoiescu (1), Gellu Naum (1), Eugen Jebeleanu (1).

²⁸ Fohrer, Julien. *Editura Cartea Rusă*. În: „Veac nou“, an I, nr. 2, 17 decembrie 1944, p. 2.

²⁹ *Un bilanț*. În: „Veac nou“, an I, nr. 38, 25 august, 1945, p. 2.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ Petrescu, Cezar, *Traducerile și traducătorii*. În: „Veac nou“, an X, nr. 29, 4 iunie 1954, p. 2.

³² Botez, Demostene. *În problema traducerilor*. În: „Veac nou“, an X, nr. 30, 11 iunie 1954, p. 2.

³³ Asupra acestui aspect vom reveni într-un capitol separat.

³⁴ Iordan, Iorgu. *Limba traducerilor*. În: „Veac nou“, an X, nr. 35, 16 iulie 1954, p. 2.

³⁵ În: „Veac nou“, an X, nr. 33, 2 iulie 1954, p. 2.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ Panova, Vera, *Tovarăși de drum*, p. 8.

³⁸ *Ibidem*, p. 12.

³⁹ Felix Aderca; Tudor Arghezi; Ion Biberi; Antioh Cantemir; Constantin Chiriță; Paul Constantin; Al.C. Constantinescu; Mitiță Constantinescu; Petre Constantinescu-Iași; Alexandru Comeiciuc; general Ilie Crețulescu; P. Cruciuc; Marin Dima; N. Dinescu; Scarlat Froda; Alice Gabrielescu; Ioan Grigorescu; Petru Groza; Bogdan Istru; I. Lefter; Aurel Lupan; general Mihail Maltopol; Marin Mihalache; Simion Oeriu; George Opreșcu; M. Opreșan; Andrei Țetea; C.I. Parhon; Lucrețiu Pătrășcanu; Jules Perahim; Z. Perlea; Cezar Petrescu; Emil Petrovici; Popescu-Jianu; Mihail Roller; Alexandru Rosetti; Mihail Sadoveanu; Al. Sahighian; Tudor Savin; Grigore Strungaru; Gabriel Ștrempele; Victor Vântu; Alexandru Zacordonet.

⁴⁰ *O lună în Uniunea Sovietică*, București, Cartea Rusă, 1946, p. 6.

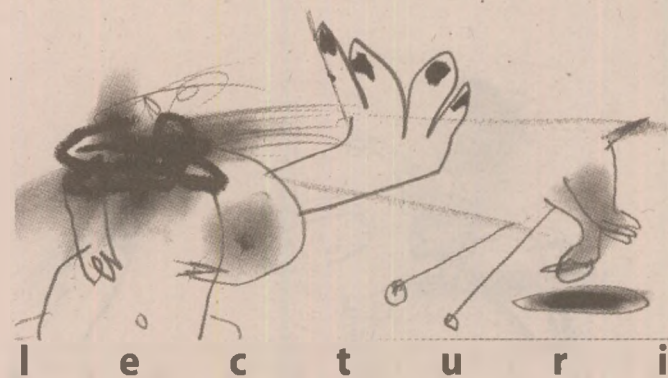
⁴¹ *Ibidem*, p. 29.

⁴² *Ibidem*, p. 30.

⁴³ *Ibidem*, p. 31.

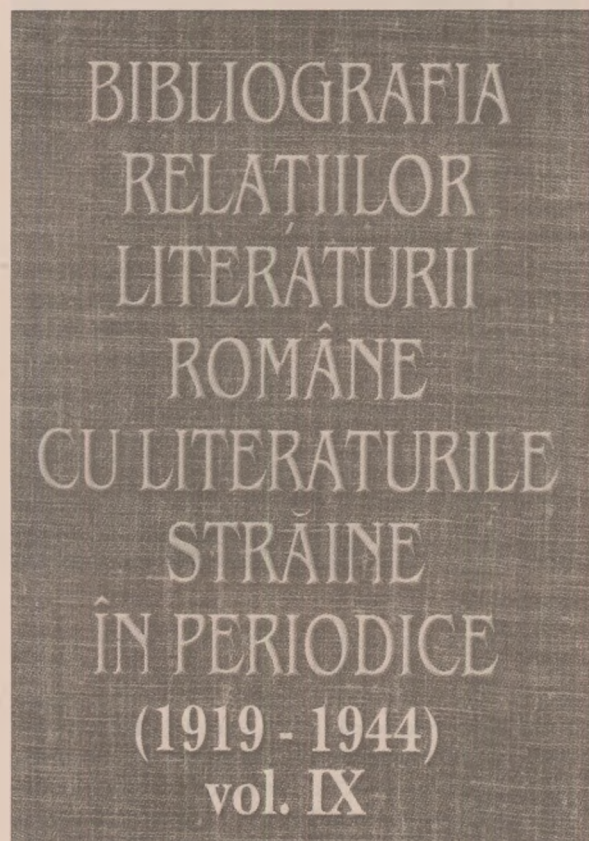
CONTACTELE numeroase și variate pe care literatura română le-a întreținut, de-a lungul timpului, cu literatura universală au constituit adesea obiectul unor laborioase cercetări și exegeze, însă, în mod frecvent, acestea s-au concentrat fie la un singur moment, fie la un anumit aspect sau scriitor din diferite literaturi naționale. Astăzi, criteriile moderne ale comparatismului literar asigură o nouă viziune asupra relațiilor literaturii române cu literatura universală, urmărind, pe de o parte, să demonstreze continua comunicare a spiritualității românești cu spiritualitatea întregii umanități, și, pe de altă parte, să releve contribuția proprie, originală a creativității universale. Fără îndoială, cercetarea aprofundată a raporturilor literaturii române cu celelalte literaturi naționale nu poate fi realizată în bune condiții fără aportul unor instrumente de lucru de imperioasă necesitate, cum sunt bibliografiile. Raapunzând acestui deziderat de majoră însemnătate, Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei Române a luat inițiativa de a elabora o vastă bibliografie analitică a *Relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice*. Primul volum a apărut în 1980, al doilea în 1982 și al treilea în 1985. S-a impus de la început ca o lucrare de mari proporții, fundamentală, care depășește categoric rolul și semnificația unei simple catalogări de opere și autori, transformând erudiția bibliografică într-un act de cultură cu rodnice consecințe pentru cercetarea riguros științifică, pe solide baze documentare. De la început au fost adoptate clasificările zecimale internaționale, ceea ce permite și accesul specialiștilor străini interesați de circulația diferitelor literaturi naționale în spațiul cultural românesc.

Cele trei tomuri semnalate mai sus au explorat perioada 1859-1918. S-a pornit de la 1859, deoarece materialul referitor la relațiile literaturii române cu literaturile străine de până la acea dată a fost inclus în cele șase tomuri ale *Bibliografiei analitice a periodicelor românești*, care acoperă perioada 1790-1858, apărute cu câțiva ani înainte, datorită eforturilor marilor noștri cărturari, de vrednică pomenire, Ovidiu Papadima, Ioan Lupu și Nestor Camariano. Iar anul 1918, la care s-a oprit, nu este un reper convențional, ci are o semnificație bine definită în periodizarea literaturii române, după Primul Război Mondial intrând într-o nouă etapă a evoluției ei, calitativ superioară. Primul volum din această serie a fost consacrat relațiilor literaturii române, în periodice, cu literaturile engleză, canadiană, americană, australiană, germană, austriacă, elvețiană de limbă germană, olandeză, flamandă, norvegiană, suedeză și daneză. Cel de-al doilea a fost dedicat literaturilor romanice: franceză, provençală, belgiană, elvețiană de limbă franceză, catalană, spaniolă, portugheză, latino-americană de limbă spaniolă și portugheză. Volumul al treilea a cuprins literaturile antichității greco-latine și cele slave, orientale, asiatice și arabe.

În 1997, Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” a inaugurat o nouă serie a acestei monumentale lucrări, extinzând *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice* într-o nouă perioadă istorică, dintre anii 1919-1944, perioada dintre cele două războaie mondiale, de mare avânt creator în literatura română și de vastă deschidere spre valorile universale. Volumele 4, 5 și 6, apărute la Editura Saeculum I.O., au fost dedicate literaturii franceze. Volumul 7, apărut tot la Editura Saeculum I.O., a cuprins literaturile italiană, spaniolă, portugheză și latino-americană (Mexic, Nicaragua, Cuba, Argentina, Chile, Bolivia, Peru, Columbia, Ecuador, Venezuela, Uruguay, Brazilia). Volumul 8 a fost destinat literaturilor clasice: latină, latină medievală și modernă, greacă, bizantină și greacă modernă, finalul volumului cuprinzând un prim capitol despre literaturile slave, mai întâi literatura rusă.

Cu puțin timp în urmă a apărut volumul 9, sub egida Academiei Române, la Editura Saeculum I.O. Toate

Literatura universală în periodicele românești

aceste volume au fost elaborate, în cadrul Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, de către un eminent colectiv alcătuit din Ana-Maria Brezuleanu, Ileana Mihăilă, Viorica Nișcov, Mihaela Șchiopu și Cornelia Ștefănescu, temporar mai colaborând Luminița Beiu-Paladi, Carmen Brăgaru, Alexandra Ciocârlie, Catrinel Pleșu și Ileana Verzea. Pentru toate aceste volume au fost consultate atent un număr de 824 de periodice, de cele mai variate profiluri, aflate în Biblioteca Academiei Române, apărute nu numai în București și în marile centre culturale, ci și în multe alte localități din țara noastră, în perioada 1919-1944. Volumul 9, apărut recent, conține 6104 poziții bibliografice. Continuă literatura rusă, apoi urmează literaturile ucraineană, polonă, cehoslovacă, iugoslavă (sârbă, croată, slovenă, muntenească), bulgară, baltice (estonă, lituaniană,

letonă), sanscrită, bengali, persană, afgană, armeană, albaneză și caldeeană. Fișele bibliografice sunt dispuse conform clasificării zecimale internaționale, pe genuri, alfabetic și cronologic. Sunt excelent redactate, cu o desăvârșită concizie, dar pe deplin edificatoare, cu o intuiție exactă a sensurilor esențiale specifice operei și personalității scriitorului respectiv, relevând și contribuția traducătorilor și comentatorilor români. În această vastă și impresionantă bibliografie, îndrăznesc, în limita spațiului, să menționez câteva aspecte semnificative. De pildă, în perioada interbelică, opera lui Cehov a fost tradusă și comentată în 293 de poziții bibliografice. Într-un articol intitulat *Premierii romanticii*, publicat în *Rampa nouă ilustrată*, din 4 martie 1919, Corneliu Moldoveanu arată că „premergătoare romantismului este considerată literatura indiană, caracterizată prin «iubirea și admirația naturii». Kalidasa cu a lui celebră *Sakuntala* este reprezentarea ei genială”. Unul dintre cele mai importante momente a fost acela al vizitei întreprinse în România de ilustrul scriitor și gânditor indian Rabindranath Tagore, în toamna anului 1926. În revista *Ramuri*, nr. 10, din octombrie 1926, N. Iorga releva că a citit „romanul *Naufragiul* (The Wreck), din care se degajă o impresie de «adâncă religiozitate» și un mare simț al frăției umane”. Merită amintite și articolele omagiale publicate de Ion Marin Sadoveanu, în *Gîndirea*, nr. 9-11, din octombrie-decembrie 1926 și de Hortensia Papadat-Bengescu în *Sburătorul*, nr. 6, din decembrie 1926. Opera și personalitatea lui Rabindranath Tagore au fost prezentate în 332 de poziții bibliografice. Literatura persană a fost cunoscută, în acea epocă, îndeosebi prin *Catrenele lui Omar Kayyam*, traduse de Al. T. Stamatiad, despre care Al. A. Philippide scria în *Adevărul literar și artistic*, din 22 mai 1932: „Această poezie fatalistă și senzuală, voluptuoasă și melancolică, a găsit în limba noastră, prin dragostea și înțelegerea d-lui Stamatiad, o interpretare plină de talent și frumusețe.”

De o maximă utilitate este *Indicele de nume* din finalul volumului, care facilitează consultarea ei.

Teodor VÂRGOLICI

Premiile Filialei Sibiu a U.S.R. pe anul 2008

Miercuri, 10 iunie 2009, a avut loc festivitatea de acordare a premiilor Filialei Sibiu a U.S.R. pe anul editorial 2008. Manifestarea s-a desfășurat la Biblioteca ASTRA din Sibiu, în prezența unui public numeros și select, scriitori (din Sibiu, Vâlcea, Maramureș și București) și iubitori de literatură. Juriul, format din Ilie Guțan (președinte), Dumitru Chioaru, Ion Dur, Ana Selejan și Joachim Wittstock, a acordat următoarele premii:

OPERA OMNIA, scriitorului *Doru Motoc*. la împlinirea vârstei de 70 de ani.

Cartea Anului 2008: *Dumitru Bădița. Poeme prerafaelice* (versuri, Editura Pontica).

Cartea Anului 2008: *Adrian Suciu și Ștefan Doru Dăncuș. Sex cu femei* (proză, Editura Tritonic).

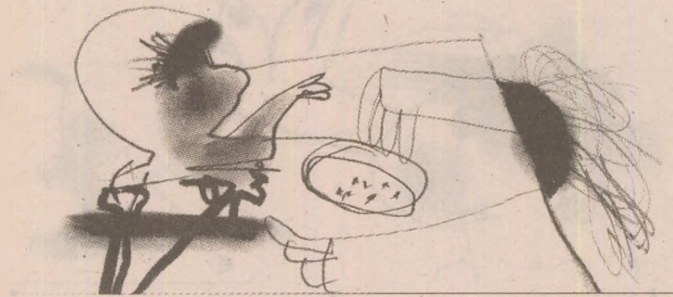
Debut: *Daniela Popa. Paper Clips* (versuri, Editura Axa).

Premiul Special „Cercul Literar de la Sibiu”: *Andrei Ileni. Portret de cuvinte* (versuri, Casa de Presă și Editură Tribuna).

Premiul Special pentru Publicistică „Octavian Goga”: *George Voica. Poem despre Râmnic – Schituri și mănăstiri vâlcene* (Editura Conphys).

Premiul Special „Piața Aurarilor”: *Liliana Ursu și Ioan Radu Văcărescu. Visteriile cetății/Treasury of the City* (antologie bilingvă, Institutul Cultural Român).

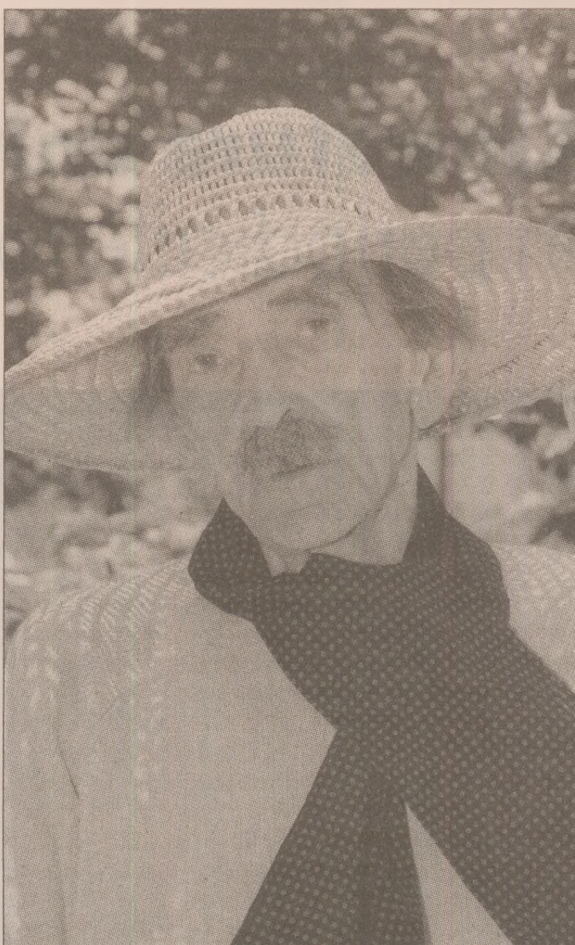
a n i v e r s a r e

Ștefan J. Fay la 90 de ani

ȘTEFAN J. Fay, cunoscut scriitor român, trăitor azi în Franța, împlinește, la 2 iulie a.c., 90 de ani, o vârstă la care ajung puțini scriitori. Prozatorul s-a născut în 1919, la Seuca, jud. Mureș. Este fiul lui Joseph de Fay și al Gabrielei (n. Kemény), prin ambii părinți scriitorul având o ascendență ilustră. Consemnată în documente ungurești încă la 1128, familia Fay a dat, de-a lungul secolelor, vestiți militari, ambasadori (la Înalta Poartă și la Veneția), guvernatori, scriitori, pictori sau muzicieni, precum Fáy András (1786-1864), clasic al literaturii maghiare, sau un alt Fáy András (+1911), fabulist și scriitor în Esperanto, bunicul scriitorului nostru. Tatăl lui Ștefan J. Fay, doctor în drept internațional, specialist în istorie și poliglot, a fost deputat al secuilor în Parlamentul României Mari (discursurile sale au fost elogiare de Nicolae Iorga), prieten politic cu Octavian și Eugen Goga, Octavian C. Tăslăuanu ș.a., devenind ulterior prim-secretar al Legației României la Tokyo și Bruxelles (unde a murit în condiții până azi neelucidate). Mama sa cobora din familia lui Ioan Kemény, general și principe transilvan, căruia scriitorul i-a dedicat o lucrare monografică.

Ștefan J. Fay a fost căsătorit cu Voica Bogdan, descendenta mai multor familii domnitoare din Moldova – Bogdan, Cantemir, Sturza – și strănepoată a lui Grigore Ghica, ultimul domn al Moldovei.

Scriitorul nonagenar este cunoscut cititorilor mai ales prin capodopera sa indiscutabilă, romanul *Moartea baroanei* (ediție restrânsă, 1988; ediție integrală, 1994), un excepțional roman istoric, politic, militar și diplomatic, un roman al luptelor religioase din Transilvania (temă mai puțin tratată în literatura română). În afara acestui roman, autorul a mai publicat, sub pseudonimul Ștefan Andrei: *Noul oraș*, roman (1952), *Spre șantier*, roman (1953), *Împreună*, povestiri (1953), *Pe drumuri craiovene*, reportaje (1954), *Pe Șoseaua Basarab*, reportaje (1955), *Minerii din Valea Jiului*, reportaje (1955), *Fata plutășului*, roman (1956). Începând din 1973, scriitorul va semna cu numele său adevărat, publicând: *Acea noapte, acea zi de iarnă '33* (1973); *La cina din nouă sute șapte* (1977; ediția a II-a, 2008); *Caietele locotenentului Florian*, roman (1983, carte elogiată de Mircea Eliade); *Moartea baroanei*, roman (1988; ediția a II-a, text integral. Postfață de Irina Petraș, 1994); *Sokrateion. Marturie despre Mircea Vulcănescu* (1991; ediția a II-a, 1998); *Bal la castel*, povestiri (1993; ediția a II-a, 2002); *Caietele unui fiu risipitor*, fragmente de jurnal (1994); *Sub casca de aur a lui Mambrino*, povestiri (1997); *Ioan Kemény. Memorii. Scrierea vieții sale*. Ediție și prefață de Ștefan J. Fay. În românește de Pap Francisc. Cuvânt înainte de acad. Camil Mureșanu (2002); *Cronologia lui Ioan Kemény (Caietele unui roman care nu s-a scris)* (2002); *Epistolar. Correspondence / București / Paris*. Traducere și prefață de Irina Petraș (2005); *Monseniorul Vladimir Ghika* (2005; ediția a II-a, 2009); *Un mileniu în 51 de ani* (2006). Tot aici trebuie amintit volumul semnat de mine: *De amicitia. Scrisori trimise de Ștefan J. Fay lui Ilie Rad (1988-2009)*. Volum omagial la împlinirea, de către Ștefan J. Fay, a vârstei de 90 de ani. Prefață de Irina Petraș, Editura Accent, Cluj-Napoca, 2009, 427 pagini. Volumul include 200 de scrisori pe care le-am primit de la Ștefan J. Fay, însoțite de note și comentarii bogate, oferindu-se astfel un dublu registru de lectură: scrisorile propriu-zise, pe de o parte, notele și comentariile la acestea, pe de alta. Volumul cuprinde, alături de cele 200 de scrisori și de comentariile aferente, 8 scrisori facsimilate (inclusiv una de la Mircea Eliade), 41 de fotografii alb-negru și color, reproduceri după picturi și basorelieuri de Ștefan J. Fay, precum și portretele color a 20 de cărți semnate de acesta. Corpusul de scrisori începe cu excepționala *Profesiune de credință* a lui Ștefan J. Fay și se încheie cu textul său similar –

Unde este Țara mea?

Analizând cele peste 30 de titluri publicate, se pot detecta câteva teme fundamentale prezente în scrisul lui Ștefan J. Fay: aplecarea sa asupra momentelor tragice din istoria poporului român (1907, Primul Război Mondial, grevele din 1933, crimele comunismului), demonstrarea „autohtoniei absolute” a românilor în Transilvania (*Moartea baroanei*, *Un mileniu în 51 de ani*, traducerea broșurii lui Al. Papiu-Ilarian, din 1861, *Transilvania în fata pretențiilor Ungariei*), arta sa portretistică (evocarea unor personalități precum Mircea Vulcănescu, Monseniorul Vladimir Ghika, Marcel Moreau, Corneliu Baba, Ion Jalea, Mircea Eliade, Constantin Noica, George Enescu) și vocația epistolară („Am în două bibliorafturi, intitulate «Scrisori ale prieteniei», 3-400 de pagini de scrisori dintr-o corespondență de peste 50 de ani cu scriitori și artiști din țară și din străinătate” – îmi marturisea autorul într-una din cele 200 de scrisori pe care mi le-a trimis).

Așa cum afirma Irina Petraș, „tot ce scrie Ștefan J. Fay este *confesiune*, *document* și, în sensul cel mai înalt al cuvântului, *manifest*”.

Ilie RAD

calendar

21.06.1915 - s-a născut Al. I. Ștefănescu (m. 1984)
21.06.1917 - s-a născut Silviu Iosifescu (m. 2006)
21.06.1919 - a murit P.P. Carp (n. 1837)
21.06.1921 - s-a născut Eugen B. Marian
21.06.1932 - s-a născut Erika Hubner-Barth
21.06.1934 - s-a născut Mihail Gheorghe Cibotaru
21.06.1942 - s-a născut Geo Vasile
21.06.1988 - a murit George Ivașcu (n. 1911)

22.06.1882 - s-a născut Tiberiu Crudu (m. 1952)
22.06.1912 - a murit I.L. Caragiale (n. 1852)
22.06.1913 - s-a născut Petru Rezuș (m. 1995)
22.06.1913 - a murit Șt.O. Iosif (n. 1875)
22.06.1925 - s-a născut Ion Oarcăsu (m. 2000)
22.06.1930 - s-a născut Argentina Cupcea-Josu
22.06.1930 - s-a născut Oltea Alexandru Epureanu (m. 1991)
22.06.1932 - s-a născut Mircea Palaghiu (m. 1978)
22.06.1936 - s-a născut Vladimir Rusnac
22.06.1938 - s-a născut Alexandru Negriș
22.06.1941 - s-a născut Lidia Istrati
22.06.1948 - a murit Horia Bottea (n. 1891)
22.06.1950 - s-a născut Valeria Grosu
22.06.1952 - s-a născut Bianca Marcovici
22.06.1964 - s-a născut Emilian Galaicu-Păun

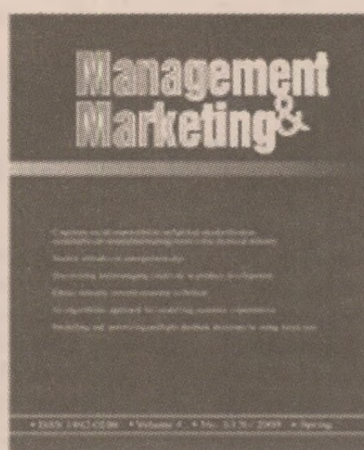
23.06.1834 - s-a născut Alexandru Odobescu (m. 1895)
23.06.1909 - s-a născut Ovidiu Papadima (m. 1996)
23.06.1930 - s-a născut Gheorghe Colț
23.06.1913 - a murit Ilarie Chendi (n. 1871)
23.06.1943 - s-a născut Viola Vancea
23.06.1972 - a murit Marin Iorda (n. 1901)
23.06.1996 - a murit Aurel Chirescu (n. 1911)
23.06.1996 - a murit Ion Roșu (n. 1945)
23.06.2005 - a murit Grigore Cojan (n. 1917)

24.06.1836 - s-a născut Ioan Ianov (m. 1903)
24.06.1917 - s-a născut Ana Ioniță (m. 2004)
24.06.1932 - s-a născut Petrache Dima
24.06.1934 - s-a născut Nicolae Băieșu
24.06.1939 - s-a născut Sânziana Pop
24.06.1945 - s-a născut Constantin Voinea Bujor
24.06.1947 - s-a născut Dinu Flămând
24.06.1988 - a murit Mihai Beniuc (n. 1907)
24.06.2005 - a murit Iv. Martinovici (n. 1924)

25.06.1920 - s-a născut Bogdan Căuș (m. 2000)
25.06.1922 - s-a născut Ion Stan Arieșanu (m. 1945)
25.06.1988 - a murit Șerban Cioculescu (n. 1902)
25.06.1998 - a murit George Mihalache-Buzău (n. 1921)

26.06.1886 - a murit Alecu Leonard (n. 1804)
26.06.1904 - s-a născut Petre Pandrea (m. 1968)
26.06.1919 - s-a născut Anton Celaru
26.06.1925 - s-a născut Mira Preda
26.06.1925 - s-a născut Al. Simion
26.06.1927 - a murit Vasile Pârvan (n. 1882)
26.06.1936 - a murit Constantin Stere (n. 1865)
26.06.1940 - s-a născut Ion V. Strătescu
26.06.2001 - a murit Teofil Bălaj (n. 1937)

27.06.1840 - s-a născut Samson Bodnărescu (m. 1902)
27.06.1887 - s-a născut Emanoil Bucuța (m. 1946)
27.06.1968 - a murit Const. Ignătescu (n. 1887)
27.06.1976 - a murit Ion Dumitrescu (n. 1914)
27.06.1992 - a murit Corneliu Sturzu (n. 1935)
27.06.1996 - a murit Adrian Rogoz (n. 1921)

Frecvența de apariție
Lunile de apariție

Tematică

Trimestrială
Martie, Iulie,
Octombrie,
Decembrie

Management strategic, managementul cunoștințelor, marketing internațional, administrarea afacerilor

Management & Marketing (M&M) e o revistă academică trimestrială, de circulație internațională, cu recenzori, care publică rezultate originale ale cercetărilor în administrarea afacerilor, încurajând dialogul și dezbaterile științifice.

Management & Marketing creează o piață de calitate, înaltă specializată, pentru experți în management și științe sociale care vor să redefinească managementul și marketingul, cu discipline academice și cu practici de afaceri.

Conținutul revistei este disponibil on-line la adresa:
<http://www.managementmarketing.ro>.

ISSN 1854-0206
Volumul curent 4
Numărul curent 14

Un nume nou în proză

Ciprian Măceșaru s-a făcut cunoscut în ultimii ani (dar numai în rândul acelor care urmăresc cu atenție viața literară) publicând la selecta editură Curtea Veche un volum de versuri, *Cântecul greierilor de sub călea ferată*, și unul de interviuri, *Dialoguri în oglindă*. Versurile sunt ale unui bun cunoscător de poezie, capabil să obțină prin sinteză parfumuri lirice discrete, iar interviurile – ale unui intelectual rafinat, cu vocația dialogului. Dar Ciprian Măceșaru scrie și proză, gen în care va deveni în scurtă vreme, cu un grad mare de probabilitate, un autor de prim-plan. Analiza psihologică subtilă, și totuși succintă, construcția epică elegantă, umorul fin, datorită căruia fiecare schiță pare o secvență dintr-o comedie a existenței, contribuie deopotrivă la cucerirea cititorului. Ilustrativ în acest sens este și schița cu titlul (atât de bine găsit) *Probleme amoroase*, pe care cu plăcere o publicăm în revista noastră.

*

Ciprian Măceșaru s-a născut la data de 7 septembrie 1976, în Câmpina, județul Prahova. Este absolvent al Facultății de Sociologie-Psihologie a Universității „Spiru Haret” din București. Lucrează ca desenator de animație (la Hurrah Studio), operator de interviuri (la IRSOP), responsabil cu aprovizionarea librăriilor, apoi asistent marketing (la Editura Humanitas). În prezent este PR Manager al revistelor *Șapte seri*, *Freestyle* și *Glasul boemei*. Este toboșar în formația de indiepunkt Hotel Fetish, care a lansat în 2006 un prim album (*Tango*), la casa de discuri Sysound din Cluj-Napoca.

Alex ȘTEFĂNESCU

Ciprian Măceșaru

Probleme amoroase

NTINS pe spate, Paul stătea pe canapeaua galbenă din sufragerie și citea un roman de Italo Svevo. În camera copilului plânsetele încetaseră. Adela apărură doar în niște pantalonași roșii, din mătase. Sâni ei mari, obraznici, navigau prin încăperea ca două cuirasate, gata de atac.

- A adormit, spuse surâzând și se culcă peste trupul lui, caldă, tandră, vârându-și capul pe sub cartea la care el, încăpățânat, nu voia să renunțe, prefăcându-se că citește în continuare. Trebuia să se răzbune pentru abținerea ei din ultima perioadă. Când el o dorise (nu că acum n-ar fi dorit-o), ea pur și simplu îl ignorase. Se ura pentru că nu putea să fie la fel de neinteresat pe cât se arătase ea. O parte a corpului îl trăda în mod evident. Simțind răspunsul fizic al soțului ei, Adela răsese vulgar, râs care, în alte condiții, l-ar fi putut excita în plus, dar așa, nu reuși decât să-l înfurie și mai tare, umilindu-l.

- Nu am chef, lasă-mă-n pace!, izbucni el și-și dadu seama de ridicolul situației în care se afla.

- Hai să ne iubiiim!, zise ea, pisicindu-se delicios în brațele lui.

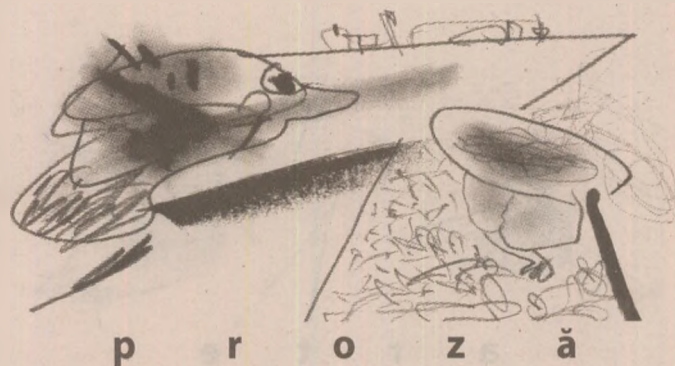
- De ce abia azi?! Au trecut două săptămâni, zise Paul, chiar dacă știa că ea va începe să plângă, să-i spună cât îi e de greu să se ocupe de toate altele casei și, pe deasupra, să mai aibă grijă și de copilul lor, care îi consumă și ultima picătură de energie, și că atunci, asaltat de aceste obiecții care nu au alt rost decât să-l scoată pe el vinovat, partida de sex va fi compromisă. Uneori, după asemenea momente, era foarte mândru că nu a cedat, că i-a dat Adelei o lecție prin care spera să-și poată păstra intactă autoritatea asupra ei. Alteori, însă, după câte o perioadă mai lungă de inactivitate sexuală, Paul își spunea că riposta lui e inutilă, mai ales că lecțiile pe care credea că i le servește Adelei nu-și atingeau scopul, povestea repetându-se mereu și mereu la fel, dacă nu cumva în mai rău. Se gândea la alte măsuri punitive, mai eficiente, dar, oricât s-ar fi gândit, nu le găsea.

Adela nu părea că ar suferi prea tare din cauza acestor amânări răzbunătoare la care soțul ei apela, de parcă ar fi putut sta mult și bine fără să facă sex, iar Paul tocmai aici voia să o lovească, să simtă și ea prin ce trece el. La scurt timp după ce era refuzată, Adela dădea senzația că a uitat complet incidentul, purtându-se ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, doar că fiecare por al epidermei sale părea să spună: *Mi-am făcut datoria. Am încercat. Nu e vina mea*. La fel se comporta și acum.

- Vrei înghețată? îl întreba ea, iar Paul, după ce gândi revoltat: *Gata?! Asta-i tot?! Trecem la înghețată?!* îi răspunse:

- Da, mulțumesc!

Adela aduse două pahare pline cu înghețată și două lingurițe. Se așeză lângă el, pe canapea. Tăcuți, mâncară desertul, apoi ea se năpusti peste el și-l sărută aproape cu forța. Paul se zbatu neconvincător și se bucura de gura ei răcoroasă ca o peșteră, afundându-și și zvârcolindu-și îndrăcit limba în ea. Era pentru prima oară când soția sa apela la un astfel de gest, surprinzător mai ales prin faptul că venea imediat după ce el o respinsese. Paul era gata să cedeze, făcuse pe durul, de-acum putea să-și astâmpere pofta. O apucă pe Adela de mijloc și o trânti pe canapea. Trebuia ca stilul său să fie cel al unui învingător și nu al unui învins, trebuia să-i arate de partea cui e puterea. Brutalitatea lui, însă, nu o depășea pe aceea a oricărui bărbat aflat în rolul masculului care posedază feroce din dorința de a-și

p r o z ă

excita partenera. Numai că Tudor, copilul lor de șapte luni, începu din nou să plângă și Adela, cu hotărârea unei mame care vrea să-și apere puiul, înlătură „bestia” de pe ea cu ușurința cu care alungi o muscă.

- Ce faci?!, întreba Paul disperat, dar soția lui părăsi sufrageria fără să-i răspundă.

Paul reluă lectura din Svevo. I se părea că e la fel de penibil ca Emilio Brentani, la fel de slab, de neputincios în fața femeii pe care o iubește, fiindcă se minte că ea e tot ce-i mai bun pentru el. Așa s-a mințit și când a luat-o de nevastă. La scurt timp după nuntă, Adela a rămas însărcinată. Copilul ce avea să se nască s-a dovedit a fi cea mai bună protecție pentru ea. Se putea ascunde după el, ca după un paravan, ori de câte ori soțul, „violatorul”, o dorea.

Paul trânti cartea pe covor și, ridicându-se cu mișcări spasmodice, merse să se îmbrace. Se îneca de atâta furie. Avea gura parcă plină de nisip. Se sufoca. Îi trebuia o doză sănătoasă de aer proaspăt. Ieși din casă. Coborî cele trei etaje care îl despărțeau de parter, aproape fără să atingă treptele, și țâșni în stradă. O porni la întâmplare. Pe bulevardul Magheru o prostituată îl luă de braț și îl urmă câțiva metri, în tăcere. El îi dadu o bancnotă de zece lei, spunându-i:

- Să o lasăm pe altă dată. Ok?

Ea îi smulse banii din mână, zâmbindu-i. Paul traversă, privi o dată în urmă la femeia care-l acostase și văzu în ea, în zâmbetul acela al ei, Diavolul. Un diavol parșiv de frumos. Trase adânc aer în piept și iuți pasul, mândru că nu i-a picat în plasă. Se simțea atât de moral, de curat, încât îl năpădiră lacrimile. Își plângea sufletul pur. Dar de ce nu o refuzase categoric pe prostituată, de ce folosise acea formulare care lăsa deschisă posibilitatea unei noi întâlniri?! Oare va veni o zi a decăderii? Să nu fie el bărbatul special care se crede? Așa se frământa Paul și nici nu-și dadu seama când ajunsese iar în fața blocului mizer în care locuia. Urcă încet treptele celor trei etaje, ca un om frânt de oboseală. Vârî cheia în broasca ușii și o răsuci spre dreapta de trei ori, deblocând cu sunet puternic încuietorea, apoi intră în casă. Adela apărură în hol, ținându-l în brațe pe Tudor, și el îi cuprinse pe amândoi în brațe.

- Vă iubesc tare, tare mult!, le spuse și i se păru că Diavolul e prin preajmă și că hohotește disprețuitor. Un fior de gheață îi străbătu corpul și simți nevoia să spună din nou:

- Da, vă iubesc mult de tot!

Încerca să acopere gândurile negre care nu-l lăsau în pace, să se convingă că e o fire puternică și că niciodată nu va cădea în brațele altei femei. Și reuși într-o oarecare măsură să se elibereze de suferință, spunându-și că problemele amoroase sunt, până la urmă, doar un fleac, că nu e vorba decât de necesitatea vulgară de a copula și că, în definitiv, nu are motive să fie supărat pe Adela. După aceste palme morale pe care și le trase, Paul se simți mai bine și, dintr-o dată, întreaga chestiune păru să-și piardă gravitatea. Lăsându-și capul pe umărul soției sale, spuse rușinat:

- Iartă-mă, sunt ridicol!

Afară foșneau frunzele copacilor, de parcă întregul oraș se culcușea în așternuturi. De pe bolta ciuruită de stele, luna privea rece, sticloasă, ca un ochi de ucigaș. Diavolul se furișă pe undeva prin cotloanele Căii Lactee, iar Paul, în blocul cenușiu, în micul apartament de la etajul trei, își îmbrățișa încă familia, cufundat într-o tăcere plină de întrebări, ca într-o mlaștină colcăind de crocodili. ■

a r t e

DISPRETUIT de Picasso care l-a condamnat în sentințe fără drept de apel de genul „opera sa este o succesiune de indecizii” sau „nu este cu adevărat un pictor modern”, Pierre Bonnard a fost multă vreme socotit un anacronism: un impresionist creând multă vreme după ce impresionismul își trăise viața.

Lipsa de înțelegere a afectat în special aprecierea creației târzii a pictorului. Chiar și cei dispuși să accepte caracterul novator al lucrărilor sale de tinerețe, din anii mișcării „Nabis” și ai prieteniei cu Vuillard, au refuzat să recunoască modernitatea lucrărilor concepute de Bonnard după ce s-a stabilit în sudul Franței în anii '20.

Recent însă, opinia criticii și a publicului s-a schimbat. Expoziții organizate în lumea anglofonă, cum ar fi multiplele manifestări dedicate pictorului francez la Phillips Gallery din Washington sau marea retrospectivă din 1998 pe care Muzeul de Artă Modernă din New York a conceput-o în cooperare cu Tate Gallery din Londra, au contribuit la o reevaluare a operei sale, demonstrând locul singular al creației lui Bonnard în istoria artei secolului al XX-lea. În consecință, astăzi suntem mult mai dispuși să acceptăm că Bonnard nu numai că nu a fost un urmaș servil al preceptelor impresioniste ci și faptul că a fost de multe ori mai radical în alăturările de culoare decât pictorii *fauvi*, că imaginile sale pot fi mai complexe și mai misterioase decât cele cubiste sau suprarealiste.

O recentă inițiativă a Muzeului Metropolitan – o primă expoziție consacrată exclusiv scenelor de interior și naturilor statice pictate de Bonnard între 1923 și 1947 – a subliniat din nou originalitatea creației târzii a pictorului francez.

Spre deosebire de impresionisti, Bonnard a evitat cu obstinație să picteze „după natură”. În schimb, lucru mai puțin cunoscut, a folosit constant mici schițe și semne grafice ca *aide-mémoire*. Expoziția de la Metropolitan include câteva caiete pline cu notații rapide, demonstrând cum acestea l-au ajutat pe artist să-și reamintească, peste luni și ani, o anume experiență senzorială.

Ceea ce Bonnard a vrut să picteze nu este o reproducere a realității înconjurătoare ci o percepție subiectivă a ei: un joc de lumini, o densitate coloristică specială, o anume relație dintre planurile picturale, dintre „plin” și „gol”... Descriind relații între obiecte și întâmplări domestice, scenele sale de interior reprezintă construcții artificiale ce alătură amintiri dispartate, captate în momente diferite.

Similar, timpul joacă un rol esențial în procesul de descoperire a semnificației unei compoziții de Bonnard. O simplă privire, în urma căreia ești orbit de bogăția de culori, este insuficientă și înșelătoare. „Încerc să reproduc senzația pe care o ai intrând într-o încăpere. Și se pare că vezi totul și în același timp nimic” – declara artistul la un moment dat.

Trebuie să descoperi treptat elementele care alcătuiesc imaginea, depășind tot felul de obstacole... Legi ale perspectivei sunt încălcate cu bună știință... Forme banale capătă o alură misterioasă... Personaje care se disting cu greu de fundal sunt plasate într-un colț sau margine. Mai mult, așa cum dovedește prezența de abia vizibilă a unui profil de femeie în „Masă în fața ferestrei”, ele par gata să părăsească cadrul tabloului... Dintre pictorii secolului al XX-lea, Pierre Bonnard este, alături de Dali, cel mai apropiat de arta cinematografică.

Tablourile din expoziția de la Metropolitan sunt mai totdeauna pline de echivoc și această ambiguitate voită este una dintre cele mai fermecătoare caracteristici ale artei sale. În „Interior alb” (1932) descoperi repede o ușă, un radiator, o masă și un scaun. În spatele mesei este un personaj feminin, cu o pisică, pe care poți foarte bine să-l ignori. Este, ca de multe alte ori, soția artistului, ieșind cu greu din capcana fundalului în care este prinsă.

Biografia și creația lui Bonnard nu pot fi înțelese în afara prezenței dominante a Marthei de Méigny, ființă plină de ciudățenie, suspicioasă, macinată de gânduri ipohondre. Marthe este mereu parte integrantă a lucrărilor târzii ale pictorului francez. Dacă nu este o prezență „reală”, atunci este măcar o prezență implicită. Așa cum obiectele pictate de Bonnard nu sunt cu desăvârșire inerte, un spațiu aparent lipsit de viață îți dă senzația unui loc pe care cineva tocmai l-a părăsit, lăsând în urmă

Pierre Bonnard a fost multă vreme socotit un anacronism: un impresionist creând multă vreme după ce impresionismul își trăise viața.

Opera târzie a lui Pierre Bonnard

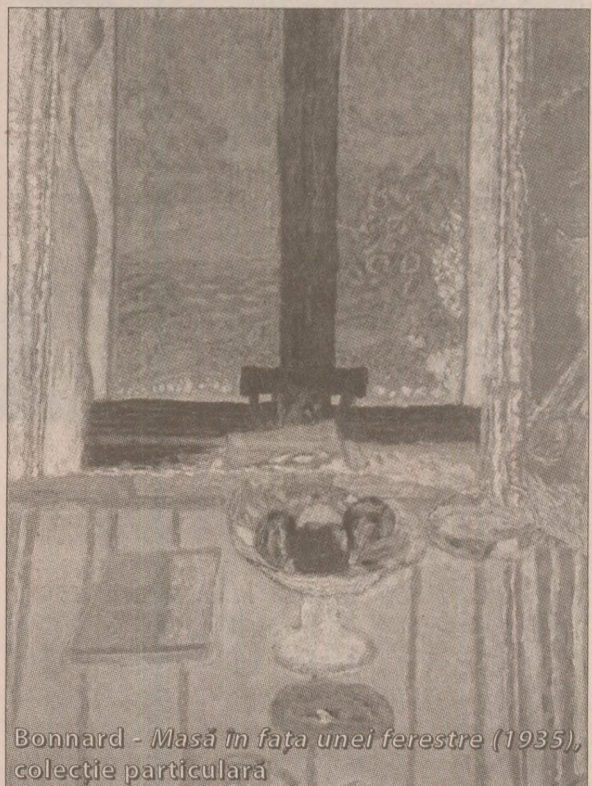
Bonnard - Masa (1925), Tate Gallery

Bonnard - Interior alb (1932), Muzeul din Grenoble

Bonnard - Micul dejun (ca 1930), colecție particulară

Bonnard - Masă în fața unei ferestre (1935), colecție particulară

o dără inconfundabilă de parfum. Parfumul Marthei.

Interioarele lui Pierre Bonnard sunt file dintr-un jurnal în care artistul notează cu regularitate ritmurile vieții de zi cu zi, fără a propune elemente narative propriu-zise. Ca și în cazul unor Vermeer, Chardin, Cézanne sau Giorgio Morandi, universul obiectelor pictate este mereu același, de la un tablou la altul: coșuri de pâine, carafe, pahare, fructe. Într-un ocean de culori, o față de masă albă devine un punct de focalizare a atenției privitorului. Un altul este o fereastră deschisă spre grădina ce-ți dă impresia, din cauza modului în care artistul aplatizează planurile, unei pânze întinse pe șevalet.

La prima vedere însă, nimic anume nu-ți atrage atenția. Un tablou de Bonnard este o tapiserie de culori care pulsează, plină de energie, nelăsându-te decât după un timp să „așezi” lucrurile în locul în care aparțin. Alături nonconformiste și niciodată întâmplătoare de culori – galben, portocaliu, mov, verde – transformă adesea un spațiu naturalist într-unul aproape abstract.

Arta lui Bonnard trebuie văzută în contextul istoriei picturii franceze de gen. O influență majoră, directă sau indirectă prin intermediul lui Cézanne, este cea a lui Pierre Chardin. Ca și artistul din secolul al XVIII-lea, Bonnard nu s-a limitat la naturi moarte oferind „greutate” și importanță unor ustensile de bucatărie. Ambii creatori au fost profund preocupați de ritmurile descoperirii unei scene de interior, de relația dintre caractere, îndeplinind mecanic ritualuri zilnice și obiectele care le înconjoară.

O expoziție, „Cézanne and Beyond”, organizată în această primăvară de Muzeul din Philadelphia, a fost

dedicată rolului moștenirii pictorului din Aix în evoluția artei secolului al XX-lea. S-a scris enorm despre Picasso și Matisse ca urmași ai lui Cézanne. Influența sa asupra operei lui Bonnard deși mai puțin documentată, nu este mai puțin semnificativă. În tinerețea pictorului, arta lui Bonnard, mereu la fel de interesantă coloristic, a stat sub semnul lui Gauguin și a stampelor japoneze; picturile sale erau lipsite de profunzime. De abia mai târziu, în anii petrecuți în modesta vilă din Le Cannet, lecția lui Cézanne se face cu adevărat simțită... Diagonale aduc ochiul privitorului înainte și înapoi... Culoarea este folosită pentru a construi ecouri între zone ale compoziției, pentru a modula planurile picturale. Pornind de la același decor, cel al camerelor în care locuiește, artistul produce imagini – „Micul dejun”, „Dimineața în Le Cannet”, „Interior alb” – foarte diferite.

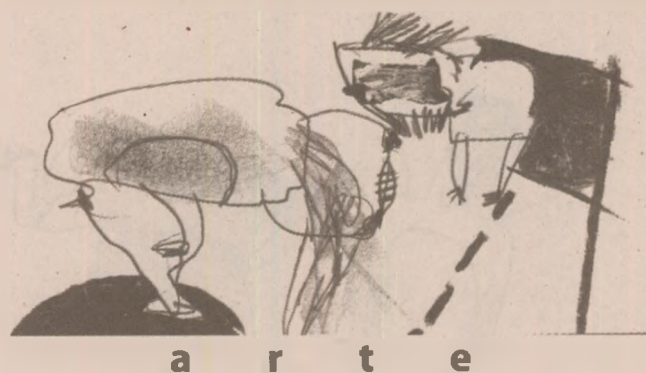
Bonnard a avut o relație specială cu Matisse, puțin mai vârstnicul său prieten și mentor. O influență matisseiană directă, vizibilă într-un tablou ca „Masă de lucru”, este însă rară în opera sa.

Comparând arta celor doi cei mai importanți colorişti ai secolului al XX-lea, regăsești aceeași dragoste pentru lumina mediteraneeană, regăsești ideea artei ca reproducere a unei emoții și nu a unei „realități” explicite.

Diferențele dintre modurile lor de a aborda un tablou sunt însă uriașe. Matisse a pictat direct modele aflate în fața sa în timp ce Bonnard a pictat din memorie... Matisse este atras de coerență, de claritate, senzație imediată, suprafețe monoculare. Bonnard, de vag, umbre, ambiguu...

Eduard SAVA

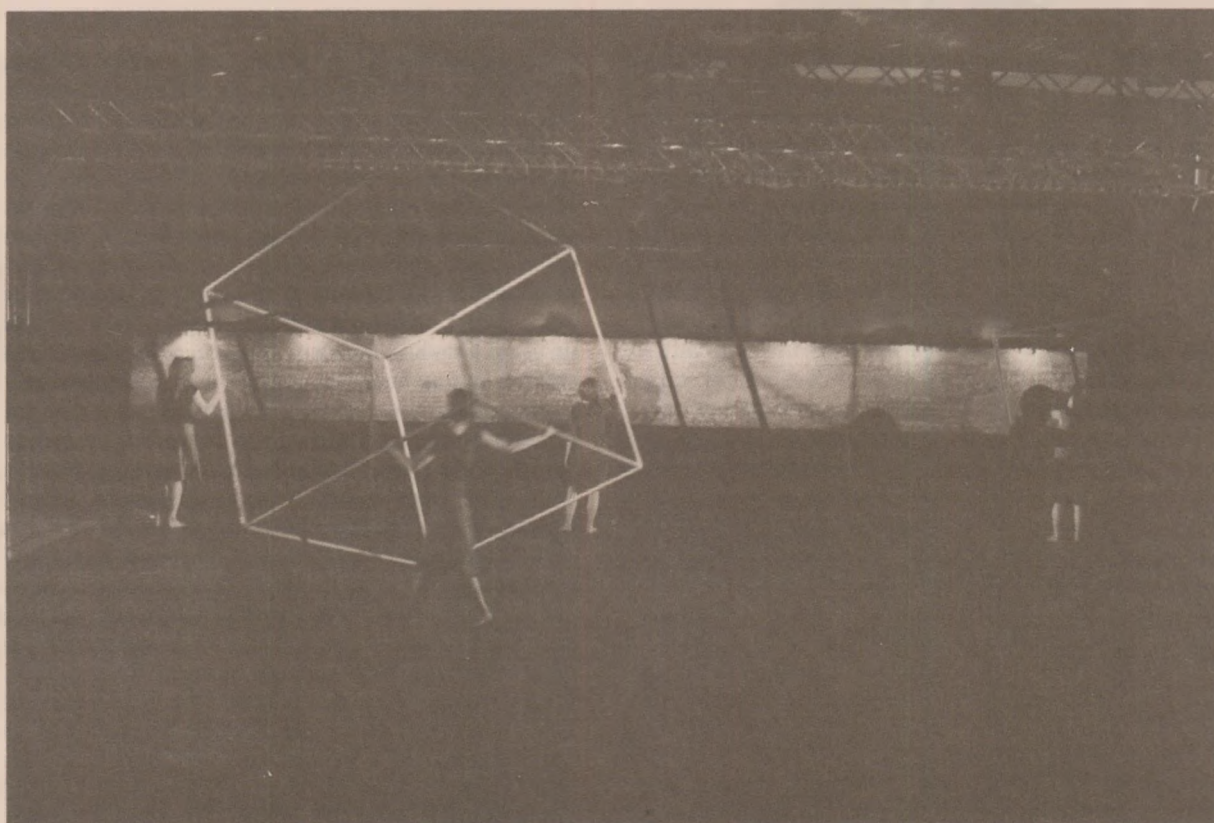

Promised Land

De la o vreme, începe să se contureze încă un filon al dansului contemporan autohton, altul decât cel care se desfășoară în cadrul Centrului Național al Dansului București, chiar dacă între cele două există unele punți de legătură. După Teatrul Odeon și Teatrul Nottara, scena Teatrului Foarte Mic s-a deschis și ea dansului și anume unor tineri creatori de dans contemporan, formați, în principal, în cadrul Universității Naționale de Artă Teatrală și Cinematografică, secția Coregrafie. Arcadie Rusu, absolvent al UNATC Coregrafie, la clasa profesorului Sergiu Anghel și masterand la Raluca Ianegic, a prezentat în această primăvară la Teatrul Foarte Mic spectacolul *Promised Land*, într-o concepție și coregrafie proprie, scenografia fiind semnată de Ioana Pashea, încă studentă, iar light design-ul de Alin Popa. Pe doi dintre interpreții spectacolului, Istvan Teglas și Attila Bordas, i-am mai urmărit în calitate de dansatori și am și scris despre ei în paginile acestei reviste, apreciindu-le în mod deosebit plastica corporală de o deosebită valoare. Dar toți cei patru interpreți, primilor doi deja amintiți alăturându-li-se și Ioana Marghidan și Casandra Stelea, par a forma o familie artistică, împreună cu autorul spectacolului, fiecare fiind pe rând coregraf sau dansator sau actor în creațiile celorlalți. Cei patru artiști pomeniți li s-a alăturat în *Promised Land* și micuța interpretă Elisabeta Mihai.

Arcadie Rusu a fost la rândul său dansator în spectacolul lui Attila Bordas, *Nu-i nimic*, mai înainte fiind membru al companiilor Orion Balet și Gigi Căciuleanu Romanian Dance Company, dar și actor de film în *Cum mi-am petrecut sfârșitul lumii*, de Cătălin Mitulescu, iar înainte de *Promised Land* a semnat regia și coregrafia a încă două spectacole: *Mind Control* (spectacol de diplomă premiat) și *Proces cu ușile închise*. Tematica ultimei sale creații este una gravă, aceea a deciziilor noastre, care de cele mai mute ori nu ne aparțin, ceea ce face ca viața însăși să nu ne mai aparțină, precum și a spectrului singurătății care pândeste în spatele gesturilor noastre. Iar acestui dramatism al tematicii îi corespunde și dramatismul modalităților de expresie scenică, situate la interferența dansului cu teatrul, fapt ce caracterizează întreg acest filon de dans contemporan căruia îi aparține Arcadie Rusu și familia sa de artiști. Dacă la Centrul Național al Dansului București experimentul este pe prim plan, iar expresia corporală pe planul ultim, în acest grup, pentru care *Promised Land* este un bun exemplu, cumpăna între cele două posibile direcții este bine echilibrată. Atât Attila Bordas, cât și Istvan Teglas au dansat și în producții de la Centrul Național al Dansului București, aducând de fiecare dată, prin contribuția lor, tocmai această pregnantă expresivitate corporală, care

Caleidoscop coregrafic (II)

le este caracteristică. Cu nota adăugată de propria lor personalitate, și cele două interprete feminine, Ioana Marghidan și Casandra Stelea se integrează aceleiași direcții a unei mișcări dansante ample, complexe, de o puternică corporalitate. Această diversificare a opțiunilor creative, ilustrată de spectacolul *Promised Land*, înseamnă o lărgire a ariei dansului contemporan de la noi, întotdeauna bine venită.

Iluzionistele

La Centrul Național al Dansului București joaca de-a curente avangardiste din prima jumătate a secolului

XX este, în continuare, în plină desfășurare. Madalina Dan a pus de curând în scenă, pe o dramaturgie semnată de Rui Catalao, o fermecătoare piesă suprarrealistă, cu un titlu adecvat, *Iluzionistele*. Cu libertate deplină sunt alăturate stări, mișcări, sunete, frânturi de fraza care nu se pot întâlni decât după logica suprarrealistă a visului, sub dicteul gândului din acel moment, fără nici un control al rațiunii. Din fuziunea visului cu fărâme de realitate se naște, ca în orice lucrare suprarrealistă, miraculosul, care în cazul *Iluzionistelor*, are ca notă proprie o marcată delicatețe, care este de fapt caracteristică fiecăreia dintre cele patru interprete, Maria Baroncea, Carmen Coțofană, Mihaela Dancs și Madalina Dan însăși. Cu multă dezinvoltură și deplină libertate se manifestă Carmen Coțofană și Mihaela Dancs, urmate de Madalina Dan și mai puțin de Maria Baroncea, care pare a se regăsi mai greu pe sine, în stare pură și aducând în câteva momente și o nuanță de ușor dramatism, neînruștat cu zburdălnicia degajată a celorlalte trei interprete. În succesiune, o fază a discursului este încredințată mișcării, o alta împerechierii aleatorii a unor fragmente de propoziție (după formula dadaistă a scoaterii unor cuvinte din căciulă) și, în fine, o alta introducerii unor obiecte și folosirii lor, bineînțeles inadecvat realității, dar adecvat unei logici iluzioniste: o interpretă leagănă la piept un crocodil, alta îl îndeasă într-o oală cu rufe, o a treia desfășoară un ghem de sforă pe o întreagă diagonală a scenei, sfoară ce va începe să fie împletită apoi cu două andreele formate din două raze smulse unui soare adus ceva mai devreme în scenă și tot așa până în final, când, după atâta joacă, se introduce și o notă de tristă filozofare. Madalina Dan spune că cele patru fete îmbătrânesc (cam devreme credem noi), iar Maria Baroncea adaugă că îmbătrânesc degeaba (părere pesimistă pe care nu o împărtășim, dovada contrară fiind și acest spectacol și nu numai el), după care tot ea anunță: Sfârșit! Puține spectacole de la Centrul Național al Dansului București au reușit să creeze spectatorilor o stare de destinsă și autentică visare, precum această creație a unor încântătoare *Iluzioniste*.

a r t e

Angelo Mitchievici

CRONICA FILMULUI

FIECARE din ultimele filme ale lui Sergiu Nicolaescu s-au dorit recapitulări de senectute ale unei opere complexe menite a-l impune prin evi pe *spiritus re(fle)ctor*, pe creatorul de geniu cu avatariile sale. În *Orient Express* (2004), Sergiu lua chipul emfatic, grandilocvent al prințului Moruzzi, trăind din amintirea tinereții tumultuoase întruchipată de Dan Bittman, cel cu albumele holografice *Banii vorbesc* („Banii vorbesc, Banii vorbesc, / Unii te ridică, alții te lovesc etc”) sau *Stai în poala mea*, hit hâtru al cărui refren plin de substanță nu mi l-am putut scoate din minte în timp ce-l vedeam pe Bittman în rolul unui Nicolaescu mai tânăr și mai rock: „Stai așa, stai așa, stai așa în poala... mea”. În *Supraviețuitorul*, tinerețea de cursă lungă a comisarului Moldovan era revizitată cu ajutorul actorului ceh Petr Falc, care printr-o fină prestidigitatie vorbea cu vocea viril scârșnită a pistolarului interbelic, spaima legionarilor conduși, adesea pe ultimul drum, de Paraipan (Gheorghe Dinică). Ce nu mai poate comisarul la senectute, poate fostul model Petr Falc, oricum ar fi, chiar pensionat, comisarul atrage femeile frumoase, care roiesc în jurul lui precum muștele cântând cu spor. Olimpiada geriatrică continuă și în *Carol I*, unde Nicolaescu, plictisit de atâtea sosii, îl prezintă pe Sergiu Nicolaescu, un Carol de tinerețe puțin cărunt, cu barba neagră, postişă lipită al naibii de prost, ca o bucată de hârtie igienică de popou – trebuie să recunoaştem că mult mai prost îi stătea lui Alexandru al II-lea. În docudrama nicolaesciană, Nicolaescu îl interpretează pe Nicolaescu, care-l joacă aproape postmodern pe Carol I, care grație lui Nicolaescu a redobândit demnitatea deplină, cea pe care ți-o conferă un film bine realizat pentru eternitate, un film ca un epitaf. Istoria rescrisă de regizor după chipul și asemănarea sa devine, paradoxal, istoria lui Nicolaescu în interpretarea lui Carol I, unde, pentru a face istoria să plângă în pumni că nu l-a încarnat direct în Carol I, el mai adaugă și film documentar. Toate aceste avataruri carolingiene spun poezia pe de rost, se aşază elocvent în cadru, spun fraze memorabile și privesc melancolic în zare, unde se află irreverențioasă posteritatea, femeia care se lasă cel mai

Carol I (2008); Regia: Sergiu Nicolaescu; Cu: Marina Procopie, Andreea Măcelaru Șofron, Sergiu Nicolaescu; Gen: Documentar, Dramă, Istoric; Durata: 90 de minute; Premiera în România: 08.05.2009; Produs de: MediaPro Pictures; Distribuit în România de: MediaPro Distribution.

Filmul este de nefrecventat ca documentar, un soi de istoric traversează scena și ne explică ce și cum, în timp ce, imperturbabil, regele își vede de-ale lui, îngândurat, așa cum crede regizorul că trebuie să fie un monarh în fața camerelor de filmat.

Carol Nicolaescu Întâiul

greu cucerită. Într-una din scene, Carol I se plimbă aiurea pe coline cu sabia în mână, nu belicos scoasă din teacă, s-ar fi putut opri ca un grigorescian păstor să se sprijine gânditor în ea fără ca acest lucru să te mai mire. Scena votivă s-ar putea intitula: „Carol meditează”. Pe patul morții, are loc o scenă înduioșătoare, intimistă. Carol marturisește soției plângăcioase, Regina Elisabeta (Marina Procopie), dificultățile prin care a trecut, apoi se scoală din pat în cămașa de noapte și, pentru că nu era suficient de belicos sfârșitul, trage sertarul și vede un pistol. Gândul sinuciderii îl fulgeră pe loc, dar renunță scârbit, putem vedea pe etajera și medicamentele, o supradoză din orice ar putea rezolva la fel de bine totul, dar ultimul cuvânt n-a fost spus. În cămașa de noapte, dar fără scufie, Carol Nicolaescu se îndreaptă spre fereastra cu vitraliu, unde-n colț un fulger îl așteaptă. Afară e furtună, natura se zbuciumă asemeni lui, dar nici asta nu e de ajuns, așa că, fără teamă de pneumonie, Carol Nicolaescu iese afară în ploaie. Filmat de sus, chipul său dobândește profilul martiriului pentru țară, popor și cinematografia română. E decis, va fi pneumonie sau orice ar decurge dintr-o răceală zdravană. Pentru patrie. În următoarea scenă e mort, în același pat, familia îndoliată la picioare, printre care și angelica, viitoarea regină Maria (Andreea Măcelaru Șofron), cu care Carol Nicolaescu schimbă priviri pline de tandrețe. Ferdinand (Geo Dobre) pronunță duios apelativul „oncle”. Totul s-a adunat aici: pistolul, medicamentele, fulgerele, furtuna, cămașa de noapte ca a condamnaților, Carol în ploaie și mort în pat, într-un cuvânt apoteoză. Stop cadru. Este tot ce poate da mai bun Sergiu și parcă auzi cuvintele sfidătoare plutind în jurul candelabrelor: „Mă veți plânge, nerecunoscătorilor pentru că un regizor ca mine se naște o dată la 1000 de ani.” A aborda serios critic un film postdecembrist de Sergiu Nicolaescu devine într-un anume fel ridicol și în cel mai bun caz futil pentru aceste triste panegirice pe care și le oferă regizorul cam o dată la doi ani. Cu toate aceste riscuri, voi încerca o schiță. Regizorul comite o intenționată eroare când pune pe același plan cu filmul documentar extras din cadrul Arhivei Naționale de Film propriul său film, făcut acum câteva decenii, care aspiră astfel la aceeași demnitate documentară, oferindu-ne un avatar al lui Carol I, Sergiu Nicolaescu. La fel de grav mi se pare faptul că reputatul istoric Ion Bulei, alături de Stelian Țurlea, semnează o carte serioasă, *Carol I, un destin pentru România* (Ed Rao, București, 2009), unde pe copertă nu apare câtuși de puțin regele Carol I, ci Sergiu Nicolaescu din film. Istoricul semna o altă carte, *Viața cotidiană*

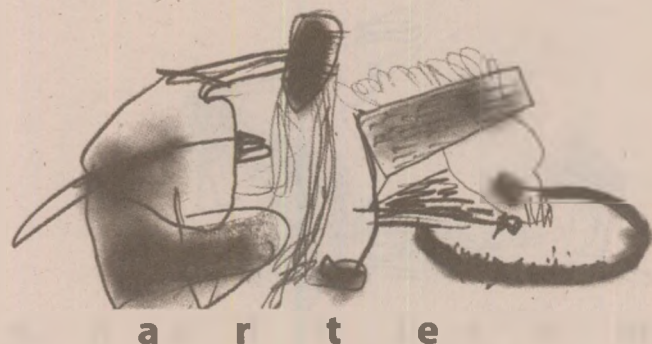

în timpul lui Carol I, unde regele apărea pe copertă ca efigie a unei epoci și expresie a edificării României moderne. Mi se pare o impostură această stupidă încercare de substituție simbolică, figura crescătoare a lui Sergiu peste cea a regelui de care se leagă prima Constituție a țării și Războiul de Independență. În filmul documentar este preluat în cheie expresionistă și un episod al răscălei din 1907, utilizat la vremea lui într-un alt film al lui Sergiu Nicolaescu ca argument antidinastic, dar și împotriva partidelor istorice, acum menit să facă istorie alături de „realizării” nicolaesciene. Ruperea de context creează nu numai un defazaj hilar, cu scene patriotice, de gen, în stilul *Povestirilor istorice* ale lui Dumitru Almaș, cu cuvinte memorabile, cu un Carol Nicolaescu care scârșnește din dinți la fiecare replică și cu patrioți de operetă turnați în decor ca în carele alegorice ale sedințelor de partid sau vizitelor de lucru, dar subliniază și impostura grosolană, alibiul dinastic conferindu-i lui Carol Nicolaescu ceea ce-i lipsea, un cal între picioare și o goarnă în mână. Filmul este de nefrecventat ca documentar, un soi de istoric traversează scena și ne explică ce și cum, în timp ce, imperturbabil, regele își vede de-ale lui, îngândurat, așa cum crede regizorul că trebuie să fie un monarh în fața camerelor de filmat. În timp ce istoricul își face meseria și ne povestește despre isprăvile monarhului și contextul politic complicat, Carol Nicolaescu stă fie la birou, fie se plimbă, fie ascute creioane, însă orice ar face, alăturarea celor doi este de un grotesc iremediabil. Metoda a încercat-o și Mircea Veroiu în ecranizarea sa din 1995 după *Craii de Curtea-Vechi*, romanul lui Mateiu I. Caragiale, cu un efect lamentabil, ca și în cazul de față. Puțin lipsește ca istoricul să nu se ciocnească de rege, desigur cei doi și-ar cere scuze, fapt pe care istoria l-ar putea consemna, desigur cea scrisă de Carol Nicolaescu, regizorul tuturor românilor. ■

El scrutează timpul și se mișcă în spațiu, stabilește contacte, participă la dezbateri, conferențiază, se implică în problemele sociale fierbinți, scrie, vorbește, protestează, admonestează ș.a.m.d.

a r t e

Pavel Șușară

CRONICA PLASTICĂ

Contradicțiile lui **Marianov**

ORICÎT de mult ar mai încerca astăzi firile nostalgice și sensibilitățile pastorale să păstreze arta și artistul în spații aseptice și în universuri prin care circulă doar acei curenți de aer care se nasc din bătaia de aripă a îngerilor, lumea se mișcă incredibil de repede, iar formele simbolice

și comportamentul artistic se primenesc odată cu ea. Artistul, indiferent de limbajul în care s-a specializat – în măsura în care această specializare mai există –, se afirmă printr-o gesticulație multiplă, se implică direct în cotidian, se eliberează de atemporalitatea glacială și trăiește, în priză directă și pe spații mici, întreaga involburare a istoriei. El scrutează timpul și se mișcă în spațiu, stabilește contacte, participă la dezbateri, conferențiază, se implică în problemele sociale fierbinți, scrie, vorbește, protestează, admonestează ș.a.m.d. Într-un cuvânt, își pune probleme mult mai largi decât cele legate strict de tehnică și de construcția formei și se transformă, cu sau fără voia lui, într-un activist moral și într-un fel de „agent sanitar” al umanității. Și asta indiferent dacă rămâne fidel limbajelor consacrate sau experimentează expresii alternative și coduri noi de comunicare. În această categorie a artistului polimorf, situat la încrucișarea drumurilor estetice greu de conciliat, a mentalităților diferite, a somațiilor morale contradictorii, a opțiunilor imposibile și, finalmente, chiar a unor lumi diferite, se așază personalitatea și opera lui Bata Marianov. Stabilit de trei decenii în Germania, după ce își identificase un loc propriu în sculptura contemporană românească, el n-a mai revenit în România decât după 1990. În toată această perioadă, sculptorul a lucrat și a meditat, într-un anumit fel, pe fronturi diferite: pe de o parte, și-a conservat și a adâncit experiențele inițiale din țară, iar, pe de altă parte, a încercat o adaptare, cu cât mai puține pierderi, la spațiul dinamic, determinat economic și necruțător cu cei indeciși al pieței de artă occidentale. Într-un anumit fel, Marianov a trăit simultan în două realități: într-una Răsăriteană, marcată puternic de o istorie absurdă și de conjuncturi ostile, dar în care se încerca păstrarea coerenței interioare și a specificității umane prin proiecția simbolică și prin aspirația spirituală, și într-una Apuseană, marcată de postindustrialism, în care valorile statice, de factură muzeistică, și glosele hedoniste și-au pierdut grav autoritatea, în locul acestora promovându-se, prin mecanisme economice specifice, atitudini artistice neconvenționale și nenumărate experiențe legate nemijlocit de noile materiale și tehnologii.

La Caransebes

Într-un asemenea mediu, a cărui ostilitate este indiscutabilă, Bata Marianov și-a căutat, asiduu și conștient, argumente solide pentru propriul său demers. Refuzând să-și reconsidere, dacă nu cumva chiar să-și trădeze, idealul estetic și moral pe care și l-a format în timp, dar supus unei tot mai puternice presiuni a contextului, artistul a găsit soluția angajării într-o dezbateră directă, lipsită de orice ipocrizie și, de cele mai multe ori, publică. În cadrul unor expoziții, simpozioane, convorbiri sau chiar monologuri, el a căutat să argumenteze, cu o credință autentică și cu o enormă energie morală, necesitatea unei Arte înalte, pomită din infinitul original și limitată, dacă se poate spune așa, de infinitul năzuinței spirituale. Acest tip de proiecție artistică protejează, în continuare, statutul romantic și demiurgic al artistului și asigură o viguroasă

consecvență în gândirea **forme**, în opoziție vădită și declarată cu statutul artificial pe care artistul l-a dobândit în Occident și cu efemeritatea, inconsecvența și derizoriul expresiei coborâte în stradă. Revenit în țară după 1990, printre altele chiar pentru a organiza unul dintre cele mai importante simpozioane de sculptură în lemn, **Simpozionul de la Gârâna**, Bata Marianov s-a reconectat la spațiul original al artei sale, dar a regăsit și practicile instituționale și comportamentele individuale contradictorii de care fusese rupt aproape douăzeci de ani. În fața superficialității,

a incurabilei gândiri colectiviste, a aroganței birocratice și a dezinteresului cronicizat față de omul concret și de efortul acestuia de a se face util, sculptorul se revoltă, identifică viciul și îl sancționează drastic din perspectiva experienței sale occidentale și, la urma urmelor, a bunului-simț civic. Aceste reacții, uneori calme și ironice, câteodată temperamentale și pline de nerv pamfletar, iar, alteori, de-a dreptul necruțătoare, s-au stocat într-un corpus epic pasional, polemic, incisiv și, nu de puține ori, plin de amărăciune. Portretul artistului, așa cum se desprinde el din textele teoretice și din scrisorile lui Bata Marianov, este unul inconsecvent și paradoxal la suprafață, dar dramatic și de o incontestabilă autenticitate în profunzime. Denunțând vehement mercantilismul și disoluția ideilor mari din arta apuseană de astăzi, sculptorul se autodefineste implicit ca un artist din Est, după cum stupoarea și revolta în fața neseriozității, a gregarismului și a indiferenței levantino-semidocto-comuniste din țară îl definesc prompt ca cetățean al Europei Occidentale. Pe jumătate răsăritean (jumătatea simbolică și spirituală) pe jumătate apusean (jumătatea civică și morală), Bata Marianov este exact ceea ce el observă cu multă îngrijorare în jurul lui: un artist coborât în istorie, angajat în salubritatea ei, în căutarea celor mai eficiente forme de supravețuire. Numai că, spre deosebire de modelul incriminat, el nu și-a pierdut nici credința în resursele supramundane ale limbajului artistic și nici speranța că Arta poartă încă în sine energii purificatoare.

Fără să-și propună și, evident, fără să-și pună această problemă, sculptorul trăiește una dintre cele mai autentice experiențe postmoderne, chiar dacă, aparent, opțiunea lui este pentru modernitate: anume unirea contrariilor, sentimentul acut al orizontalei, simultaneitatea sinoptică. Nostalgia originilor, sursa arhetipală și un oarecare ambalaj magic rezervat formei artistice îmbogățesc și ele complicatul inventar al acestor experiențe de tip alexandrin la care istoria ne racordează astăzi, chiar și în afara consimțământului nostru. ■

Cu Sava Stoianov

meridiane

INIUNIE se împlinesc 120 de ani de la nașterea, într-una din suburbiile Odessei, în familia unui ofițer superior de Marină, a Anei Gorenko, care va deveni foarte repede sub pseudonimul Ahmatova cea mai mare poetesă pe care Rusia a dăruit-o omenirii.

Sunt prea zgârcite rândurile pe care le poate oferi această pagină pentru o cât de succintă biografie. Este vorba de un roman, asemănător prin tragismul și măreția lui cu biografiile marilor scriitori ruși, exterminați de regimul totalitar comunist – Gumiliov, Mandelștam, Pasternac, Blok, Zoșcenko...

Începând cu anul '22, poezia ei se află mereu în colimatorul organelor represive sovietice, gloria câștigată în rândurile colegilor și a cititorului alternând cu brutalele și tendențioasele intervenții ale cenzurii, și culminând cu istorica – mai bine zis - isterica hotărâre a partidului (prin - Jdanov!) de a lichida Poetul.

Iată ce scrie, după prăbușirea colosului sovietic, poetul Mihail Dudin, unul dintre admiratorii și ucenicii Anei Ahmatova: „Slava stătea mereu la ușa ei și poetesa nu că nu o lăsa să intre, pur și simplu nu-i dădea prea mare importanță... Îi închinau poezii Blok și Pasternak. Cei mai buni artiști ai vremii îi pictau portretele, și realiștii și ultramoderniștii... Ea era necesară vremurilor, iar vremurile îi erau ei trebuincioase sub toate formele de manifestare. Privirea ei trează asupra timpului nu-i altera nicicum părerile și bunul gust...”

Marea ei tragedie a început în 1935, o dată cu arestarea și condamnarea (efectiv la moarte) a fiului ei și al fostului soț – Gumiliov, executat „spre luare aminte” după răscoala marinarilor din Kronștad. Știa prea bine bolșevicii că omorând fiul ucizi și mama. Pedeapsa fiului comutată la cinci ani de lagăr este reluată în 1949, de data aceasta urcată la 25 de ani, și casată la ceva timp după moartea lui Stalin.

Recviemul a fost scris între aceste două date, dar adus la cunoștința publicului cititor abia în 1987, în timpul „perestroicii” lui Gorbaciov.

A părăsit lumea aceasta, atât de nedreaptă cu ea, în anul 1966, ducând în mormânt și incitanta taină a iubirii ce i-a unit pentru o vreme destinul cu cel al marelui Modigliani....

ÎN LOC DE PREFAȚĂ

În groaznicii ani ai lui Ejov am făcut șaptesprezece luni de coadă pe la închisori.

Odată cineva „m-a recunoscut”. Și atunci o femeie cu buzele vinete, și care, firește, nu-mi auzise niciodată numele, se trezi din amorțeala proprie nouă tuturor și mă întrebă la ureche (acolo se vorbea numai în șoaptă):

– Puteți descrie toate acestea?

Răspunsul meu:

– Pot.

Și atunci ceva ce amintea a zâmbet se așternu pe ceea ce fusese cândva fața acelei femei.

1 aprilie 1957, Leningrad

Nu, nu cer străin mi-a fost tutorul
Și nu zbor străin m-a scos din foc:
Eu am fost atunci cu-ntreg poporul,
Unde-a fost și el în nenoroc.

ÎNCHINARE

Munți se năruiesc de-așa durere,
Fluvii grave cursul și-l opresc,
Dar sunt ferme porțile tăcerii,
„Gropi de lup” – în dosul lor – puzderii,
Și-un alean neviu, nepământesc.
Pentru unii – însořit zenitul,
Pentru alții – briză la ferești,
Pentru noi – nimic. Doar ruginitul
Scârțâit de chei și bocănitul

Anna Ahmatova

RECVIEM 1935-1940

Anna Ahmatova -
portret de Nathan I. Altman (1914)

Trufașelor cizme soldățești.
Ne sculam ca pentru liturghie,
Traversam orașul căinoșit,
Ne-adunam stafie cu stafie
Să sorbim pe Neva cea pustie
Al speranței cântec răgușit.
I s-a spus sentința. Se mai ține.
Și deodată urlă tremurând,
Cum i-ar smulge inima un câine,
Cum ar biciui-o un oricine.
Dar se duce... Singură... Cazând...
Unde-mi sunt azi soatele cu care
Am trăit doi ani de iad tocmit?
Unde zac? Prin ce Siberii oare?
Discul lunii cum li se năzare?
Lor acest adio îl trimit...

Martie, 1940

INTRODUCERE

Când a fost? Când zâmbea numai iadul
Spre-ale morții cumplite splendori,
Cînd netrebnic zăcea Leningradul
Lângă multele lui închisori,

Și-osândiții umpluseră firea
De nagaică mânați și ocări
Și cântau ne-ntrerupt despărțirea
Ca un bocet sirenele-n gări.

Ne gonea steaua morții prin hrube
Și sârmana Rusie gemea
Pângărită de negrele dube
Și ciobota cu sânge pe ea...

I

Te-au luat când e rumenă zarea,
Te-am condus ca un dus peste veac,

La icoană scădea lumânarea
Și copiii plângeau în iatac.
Rouă rece pe fruntea cu riduri,
Ș pe buzele tale – îngheț.
Am să url la Kremlin lângă ziduri,
Cum a fost de-au bocit pe „streleți...”

1935, toamna, Moscova

II

Lin e Donul prin stuhac.
Luna spelbă dă-n iatac,

Dă zurlie și-a deochi,
Vede-o umbră – numai ochi.

Bolnavă-i femeea cea,
Singurică, singurea,

Omu-n groapă, fiu-n laț:
Domnului să vă rugați...

III

Nu, aceasta nu-s eu, chinuri îndură o alta.
Eu n-ași ști să rezist, iar ceea ce s-a-ntâmplat

Să rămână sub negre lîntolii
Și luați felinarul de-aici,,,

E noapte.

IV

Să-ți fi spus cineva, nesălbatecă
Cu amicii tăi cum erai,
Pacătoasă un pic, fluturatecă,
Ce destin te așteaptă încai:
Cum vei sta a trei-suta, cuminte,
Lângă gherla din Leningrad,
Și cu lacrima ta cea fierbinte
Vei topi al gheții răsad.
Cum se clatină plop-nchisorii
Și-n celule, zdrobite se sting
Vise caste și vieți iluzori....

1938

V

De șaptespre-ce luni curat
Te chem la casa ta,
Și gâdelui m-am prosternat,
Tu – fiu și spaimă-a mea.
Ce-i fiară, om – nu mai pricep
Și nu știu să deznod
Arcanul tragic și sirep
Izbind spre eșafod.
Și numai flori – buchet arzând,
Și tămâier cadelnițând,
Și pași spre undeva,
Și-n ochi mă cată înțelept
Să-mi pro-rocească moartea drept
O uriașă stea.

VI

Zile trec,- ușoare-n pene,
În celula ta strivit,
Fiule, cum te-au privit
Albe nopți leningradene?
Iar acum cum te privesc:
Cu ochi rece ca șoimarul,
Și îți pregătesc Calvarul,
Și de moarte îți vorbesc?

1935, Primăvara

VII

VERDICTUL

Și-a căzut, de piatră greu, cuvântul
Peste pieptul meu ce mai pulsa.

Nu-i nimic. Știam deznodământul.
Am s-o scot la un liman cumva.

Câte griji am astăzi să mă pască:
Tot ce-i amintire să zdobesc,
Sufletul să-l fac să împietrească,
Iarăși să învăț cum să trăiesc...

Că de nu... Își prăznuie fiesta
Vara cu alaiu-i azuriu.
Presimțeam demult finalu-acesta:
Zi cu soare și cămin pustiu...

1939, vara,
Casa de pe Fontana

VIII CĂTRE MOARTE

Oricum, dar vei veni. De ce nu chiar acum?
Eu te aștept. Sunt la strâmtoare.
Lumină nu-i. Deschisă-i și ușa dinspre drum,
Poftim, cum simplă ești și mare.
Ia chipul care-l vrei, ia forma ce te-ar vrea:
Obuz cu miezul de otravă,
Ori ia castetu-n mâini, ca un bandit sadea,
Ori maladia cea mai gravă.
Ia haina unui basm de tine inventat,
Povestea care toți o-ngaimă:
Azurul unei șepci pe-o tidvă de soldat
Și șeful casei alb de spaimă.
Eu nu mai vreau nimic... În val, pe Enisei
Polara stea lumina-și curmă
Și ochii lui albaștri, lucind în ochii mei
Îmi taie groaza de pe urmă...

19 august, 1939
Casa de pe Fontana

IX

Demența-n jocul ei îngust
Pe jumătate suflet umbră-i,
Și vin de foc îmi dă să gust,
Să mă îmbie-n valea-i sumbră.

Și-am înțeles că mai demult
Victorios îi e asaltul,
Și că delirul mi-l ascult
Cum nu ar fi al meu, ci altul,

Că n-am să pot din brațu-i dur
Să iau tot ce mi-i drag cu mine,
(Oricât m-ași zbate-s-o conjur,
S-o-mbun cu lacrimi și suspine):

Nici ochii fiului privind
Ca două spaime împietrite,
Nici porțile-nchisorii, când
În urmă-i s-au închis cumplite,

Nici mâinile atât de reci,
Nici norii, plutitoare turmă,
Nici pașii lui, pierind pe veci,
Și nici cuvântu-i de pe urmă...

4 mai, 1940

X RĂSTIGNIREA

Nu mă boci, maică,
Cum zacu-mi în raclă.

1

Ceas nalt slavit-au îngerii cei repezi,
Și prins-au ceru-n foc a-mboboci.
El Tatălui i-a spus: „De ce mă lepezi?” :
Iar Mumei sale: „O, nu mă boci!...”

2

Magdalena se zbătea pierdută,
Ucenicul drag părea-mpietrit,

Iar la Muma unde sta tăcută,
Nimeni a privi n-au îndrăznit.

EPILOG

1

Eu am văzut cum fețe se diformă,
Cum de sub gene spaima cată mut,
Cum aspre pagini scrise-n cuneiformă
Lipește chinul pe-un obraz bătut.
Cum plete negre, castanii sau blonde
Trec în argint, și într-o clipă trec,
Cum pier surâsuri vii de Gioconde
Și tremură ca varga răsul sec.
Și nu mă rog doar pentru mine, una,
Ci pentru toate cele, câte-am stat
Și-n arșiță, și-n ger, când crapă luna,
Sub zidul roșu, orb și încruntat.

2

Se-apropie ceasul memoriei, viu,
Vă caut pe toate, vă mângâi, vă știu:

Pe tine, ce știrea pe brațu-mi te-a frânt,
Pe tine, ce nu mai pășești pe pământ,

Pe tine, frumoasă, ce-ai zis la mojiți:
„Eu vin ca acasă la ocnă, aici”.

Chema-le-ași pe nume pe toate ce-au fost,
Dar ei mi-au rupt lista, n-o știu pe de rost.

Lor – negru lînțoliu și larg le-am țesut
Din vorba ce-au spus-o cu glasul scăzut.

Cu ele-s într-una în cugetul meu,
Eu n-am să le uit nici în ceas și mai greu.

Ci gura prin care mai strigă-un popor,
De-o fi să mi-o-nchidă al zbirilor for,

Să strige chiar ele, cuvânt cu cuvânt,
Atunci când va fi să cobor în mormânt.

Iar dacă în țara aceasta, cândva
Statuie să-mi nalțe poporul ar vrea,

S-o nalțe! Dar bronzul cel veșnic solemn
Nu-l urce acolo – atât îi îndemn:

Acolo, alături de-al mării tumult –
Cu marea am rupt legătura demult,

Și nici lângă trunchiul din parcul regal
Cu umbra iubirii chemând sub portal,

Ci lângă-nchisoare, aici, unde-am plâns
Trei sute de ore cu dorul nestins,

Aici, ca și-n moarte să-mi bată ursuz
Al dubelor negre vacarm în auz,

Și vaietul porții cu gratii, scrâșnind,
Și urletul greu al bătrânei căzând..

Și fie ca neaua topindu-se-ncet,
Din geana de bronz să coboare-n nămet.

Și-ai ocnei porumbi găngurească duios,
Și nave plutească pe Neva, în jos...

1940. Martie

Prezentare și traducere de
Aureliu BUSUIOC

O dezbatere în „Le Monde”

Cultura generală - ce se întâmplă cu ea?

PE FONDUL unor proiecte guvernamentale privitoare la învățământ, al unor mișcări studențești, al măsurilor preconizate pentru prevenirea și combaterea violenței în școli și a viitorului omului contemporan, cunoscutul cotidian francez „Le Monde” a adăpostit recent o foarte interesantă discuție pe tema: Ce se întâmplă cu cultura generală?

O discuție ce putea incita la lectură pe oricine e interesat de soarta acesteia, din orice colț al lumii.

Apelând la istoria conceptului de cultură generală, d. Christian Bonrepas a amintit, de pildă, că până în secolul luminilor au făcut oficiu de cultură generală umanitățile, întemeiate pe cunoașterea literaturii și a limbilor greacă și latină.

După Revoluția franceză, ele au fost acuzate că făcea jocul Fostului Regim. Influența Enciclopediștilor a favorizat introducerea noțiunilor de știință și tehnologie.

În timpul celei de-a Treia Republici dezbaterea a luat o nouă întorsătură prin sublinierea rolului pe care educația trebuie să-l joace în trecerea de la tinerețe la maturitate.

Iar mai aproape de noi, prin anii șaizeci-șaptezeci, tema a iscat controverse aprinse între filosofi, apărătorii umanităților și sociologi, care considerau că noțiunea de cultură generală ar avea un rol elitist. Unii dintre ei au estimat chiar că nivelul de educație al părinților și, în genere, capitalul cultural al familiei sunt mai importante decât cunoștințele dobândite în școală.

Dar și astăzi, a concluzionat d. Bonrepas, cultura generală își mai caută încă locul între rolul de liant al societății și cel de instrument al selecției sociale.

Un alt analist al temei, d. Pierre-Henri Tevoillot, îngrijorat de nivelul de cunoștințe generale al tinerilor care intra în universitățile specializate în discipline științifice, a propus ca în primii ani de studiu să fie introduse și în acestea cursuri obligatorii de franceză, istorie, greacă și latină. Iar în anii premergători licenței un curs de istorie a gândirii.

La rândul lui, sociologul și filosoful Edgar Morin a subliniat necesitatea unei „gândiri complexe”, întrucât în opinia sa principala deficiență a educației de astăzi e severa „compartimentare” a cunoștințelor. „Dacă vrem să ne facem o idee exactă despre ființa umană, natură, realitate și univers, a opinat d-sa, e nevoie de o întrepătrundere între cultura generală și științele exacte”. Întrucât nu e de ajuns ca o disciplină, oricare ar fi ea, să se bizuie doar pe cunoștințele care o alcătuiesc. Dacă vrem să avem oameni realmente cultivați – și-a continuat el argumentarea – și cei care se dedică științelor exacte trebuie să țină seama că „și muzica ascunde o gândire, ca și la spatele lui Beethoven, Rembrandt și Michel Angelo se află o meditație”. Sau, spre a-l cita din nou: „A crede numai în specialități înseamnă a crede într-o ființă umană obtuză și incapabilă să-și pună probleme”.

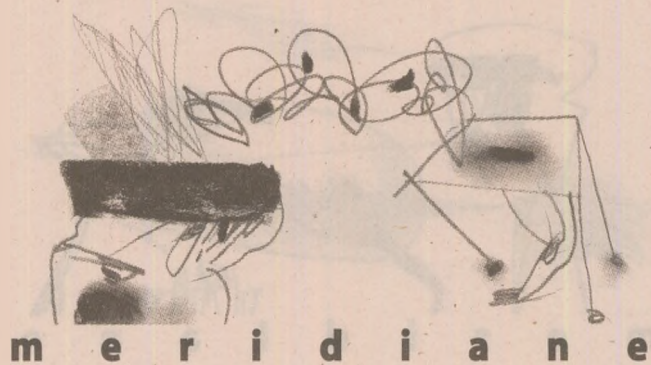
Cam în aceeași ordine de idei se pronunță, de altfel, și Jean-Marc Lévy-Leblond – în *Dicționarul cultural al științelor*, o operă colectivă, apărută sub îngrijirea lui Nicolas Witkowski – când a arătat că „pentru unii, știința e total străină culturii înțeleasă în sensul «umanităților»; pentru alții ea a devenit cultura de astăzi, care înlocuiește formele clasice depășite”.

În fine, d-na Maryline Bauman a considerat revelator un raport al profesorului Richard Panush de la Facultatea de Medicină a Universității Livingston, New Jersey (S.U.A.) în care, nu de mult, acesta a argumentat că „frecventarea marilor autori sporește empatia medicilor”.

După cum se vede, o avalanșă de sugestii fertile... de la care nu putem aștepta decât să prindă viață.

Dumitru HÂNCU

m e r i d i a n e

Eseu

Chipul și sufletul

DAVID SHAHAR este după știința mea, și în mod necaracteristic pentru literatura israeliană, un scriitor mai bine cunoscut în afara hotarelor țării decât în interiorul ei. Circa zece sau mai multe din romanele sale scrise în ebraică au apărut în traducere franceză la „Gallimard” și alte edituri franceze. Vorbind la Institutul francez din Tel Aviv despre cel mai inspirat din aceste volume, „Le palais des vases brisés”, Shahar povestea că titlul lui i-a fost sugerat de teoria cosmogonică a unuia din cabaliștii evrei, mort acum 400 de ani.

Potrivit acestei teorii, care se întâlnește pe undeva cu aceea a fizicii moderne referitoare la „Marele Bang”, de abia după ce Dumnezeu, bun artizan, a creat viața pe Pământ cu puzderia de plante, ierburi, copaci, animale, păsări, pești, insecte, și cite și mai cite, și a ajuns la om, și-a dat seama că nu va fi loc pentru toate creaturile sale. Căci el, Dumnezeu, era infinit, se întindea peste tot, și infinitul lui excludea în sine finitul. Atunci, ca să poată găsi spațiul necesar finitului, infinitul – adică Dumnezeu – a trebuit să se strângă, să se comprime, și din această strângere, din această compresie, s-a produs „Marele Bang”. Toate ființele, toate viețuitoarele au fost supuse unei zguduiri teribile, totul a fost dat peste cap în învalmășeala care a rezultat, totul a fost dezmembrat, dezarticulat, nimic din alcătuirea inițială nu a mai rămas intact, sufletele mutilate și-au găsit alte învelișuri, capetele alte trupuri, trupurile alte membre – tot atâtea vase stricate și cîrpite la întimplare prin fluxul de energie declanșat de Creator. De unde nepotrivirile, contradicțiile, disparitățile din interiorul acelorași ființe ca și între ele.

În *Banchetul* lui Platon există un mit oarecum asemănător. Se spune că odinioară oamenii erau hermafrodiți, fericiți în integralitatea lor. Dar Dumnezeu a despărțit întregul în cele două jumătăți ale sale, și fiecare din ele rătăcește de atunci prin lume, căutându-și jumătatea pierdută, fără s-o găsească.

Mai modern, ținând pasul cu tehnica zilelor noastre, Milan Kundera vorbește într-unul din romanele sale despre „ordinatorul” cosmic în care Creatorul și-a programat unul din proiectele sale cheie – Omul – sau, mai bine zis, prototipul acestuia, tras într-o multitudine de exemplare. Acestea reprezintă simple derivate ale modelului original, fără nici o esență individuală, sau, oricum, nu alta decât a „unei mașini ieșite din uzinele Renault”. Doar un număr de serie distinge de mașina de alta. La exemplarul uman, „numărul este obrazul”, afirma un personaj. Un număr fortuit deci, care nu spune de cele mai multe ori, în sine, mai nimic despre individul pe care este chemat să-l distingă de ceilalți.

Dacă obrazul nostru nu reprezintă decât o parte dintr-un întreg descompletat, un număr de serie ieșit din măruntaiele Computerului divin, precum dintr-o loterie cosmică, ce să ne mai mirăm că unii dintre noi, uitându-ne în oglindă, vedem acolo un chip străin! Sînt într-adevăr eu? Sînt eu asta?

Niciodată nu m-am împăcat bine cu obrazul meu, ba, mai mult decât atât: nu m-am putut obișnui cu el. În așa măsură, încît o dată mi s-a întîmplat ceva ce n-am putut uita. Mă plimbam agale, într-o dimineață pe Calea Victoriei, mă oream la cite o vitrină, voiam, cred, să cumpăr o carte, mă uitam cînd la trecători, cînd la vitrinele cu cărți de lingă galeriile Kretzulescu, și, așa, deodată, îmi apărî în față o femeie cu trăsături parca familiare și totuși străine: o necunoscută. Era imaginea mea reflectată într-o oglindă, o imagine pe care, timp de citeva secunde, efectiv nu am identificat-o.

O elementară cerință de ordine și armonie universală ar fi presupus că între ce se vede din exemplarul uman să existe o aproximativă unitate. Aș fi vrut să mă aflu într-o lume plină de transparențe și limpezimi de cristal, o lume poate puțin plicticoasă, dar mult mai simplă decât aceea în care trăiesc. Totul ar fi fost într-adevăr mai simplu, dacă bunătatea, puritatea, generozitatea, sinceritatea, integritatea, sensibilitatea, pe de-o parte, lăcomia, egoismul, lipsa de scrupule, prostia, grosolănia, viclenia, ipocrizia și vanitatea dusă la extrem pe de altă parte, ar fi fost întotdeauna înscrise în culoarea și forma ochilor, în alcătuirea sprincenelor, în linia și grosimea buzelor, în curba frunții și în proeminența pomeților. Numai că toate aceste însușiri sînt de cele mai multe ori întortochiate, amestecate, contopite, ca într-un ghem de lînă alcătuit din zeci de fire de nuanțe diferite, practic inseparabile, din care unul sau două ies totuși totdeauna în relief.

Cunoaștem desigur, destule personalități publice al căror chip exprimă cu destulă fidelitate trăsătura lor dominantă de caracter: o fire duioasă, tandră, răzbate chiar și într-un zîmbet abia schițat; o natură poetică, interiorizată sau pasională – în melancolia, reflexivitatea sau vîpăile privirii, o înclinație spre duritate și cruzime – în asprimea trăsăturilor, în lama de oțel a căutăturii. Setea de viață, senzualitatea, calculul rece, tendințele dominatoare, dar și noblețea gîndirii și a înțelepciunii sau familiaritatea cu studiul își sapă și ele amprente vizibile în acest număr de serie al ființei umane care este obrazul. Să ne gîndim doar la personalități atît de diferite ca Napoleon, Goethe, Chopin, Lord Byron, Abraham Lincoln (modelul lui Obama), Albert Einstein sau Albert Schweitzer.

Alteori însă, între ceea ce pare cineva (sau vrea să pară) și ceea ce este se cascadează un abis. Și cît timp, cîtă răbdare, cite uluiri, cite straturi de vorbe, fapte și întîmplări suprapuse, cite decepții și chiar suferințe sînt necesare pînă să recunoști ce se ascunde îndărătul chipului, al vasului făcut din bucățelele puse cap la cap și lipite din întîmplare de Creatorul nostru grăbit, și despre care fuseși înclinat să crezi că formează un ansamblu unitar!

În romanele lui Aldous Huxley și Camil Petrescu, între alții, există multe personaje feminine enigmatice, care stimulează imaginația adoratorilor lor. Tu ești o forță a naturii, ești înțeleaptă și bună ca ea, n-ai nevoie de cărți, n-ai nevoie de nimic ca să fii tu, îi spune un personaj femeii frumoase pe care o investise cu toate calitățile născute din adîncurile propriului său suflet și propriei inteligențe. Nu avea nicio importanță că nu pășise în viața ei într-o librărie, că se lăsa venerată cu nonșalanță fără să ofere nimic în schimb (nici măcar un refuz cinstit), și că-și exprima gîndurile mai mult în onomatopee, exclamații și suspine. Eroul trăia în plină ficțiune, cea țesută de el însuși în jurul unui chip amăgitor.

La alți indivizi (mai cu seamă în lumea politicianilor de pretutindeni, așa zice) trăsăturile feței se constituie într-o negație vie a propriilor cuvinte, atitudini sau profesii de credință. Nu știi încă nimic despre respectivul individ, nu-i cunoști biografia, sau foarte puțin; mult înainte de proba sacră a faptelor, el îți vorbește cu emfază despre integritatea lui morală, despre cîntecul sa ireproșabil și dragostea de aproapele.

Tu îi contempli nasul porcin sau lătareț, gura largă cu buzele răsfrînte sau adunate într-o linie subțire, ochii mici înfundați în grăsimi sau pe jumătate închiși, aruncînd pe sub pleoapele grele priviri închizitive sau neastîmpărate – și acestea toate îți vorbesc într-un limbaj paralel, sîdindu-ți, pînă la proba contrarie, neîncredere în suflet.

Gina SEBASTIAN ALCALAY

Turneul Poetry pRO

● Turneul Poetry pRO, care a avut loc între 20 martie și 2 aprilie, a reprezentat celebrarea unui an de colaborare între prof. dr. Lidia Vianu (directorul Masteratului pentru Traducerea Textului Literar Contemporan) și Anne Stewart, poetă și agent literar din Londra, fondatoare a siteului *poetry p f*. Turneul a fost organizat cu sprijinul Institutului Cultural Român și a avut ca scop principal lansarea antologiei *And the Story isn't Over...* și a CD-ului *And the Story so Far...*

Traducătorii prezenți pe CD și în antologie au fost reprezentanți de masteranzii Elena Nistor și Lavinia Zainea. În cadrul turneului ele au avut ocazia de a participa la diverse cînacluri literare și serate de muzică și poezie și au organizat un workshop de traduceri în cadrul Festivalului Literar al Universității din Middlesex.

Publicul prezent la acest gen de evenimente era alcătuit din iubitori de poezie și muzică. Locațiile au fost biserici și pub-uri cu tradiție în organizarea cînaclurilor literare, unde gazdele evenimentelor au adunat poeți și muzicieni și au reușit să scoată în evidență caracterul multicultural al acestui proiect (printre altele s-a ascultat varianta tradusă a unei poezii a lui Marin Sorescu și doine românești în reinterpretare britanică).

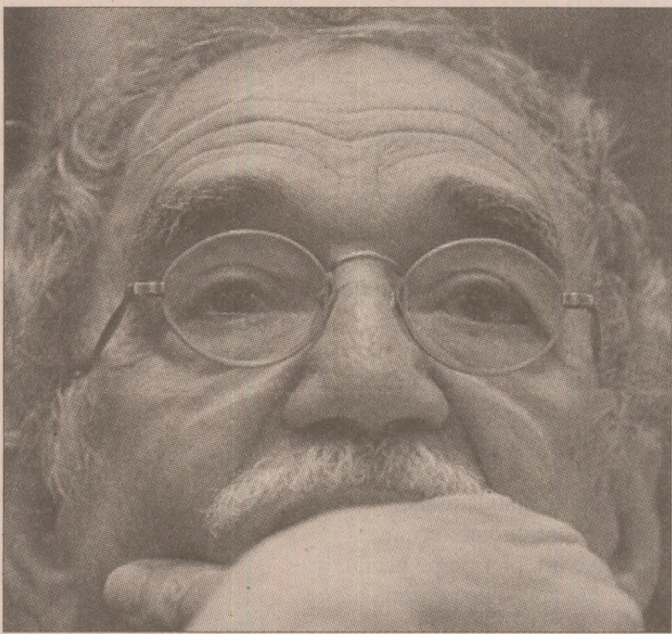
La Sala Pleyel

● Stagiunea 2009-2010 la Sala Pleyel se va inaugura la 8 septembrie cu un concert al pianistului Maurizio Pollini, acompaniat de Orchestra Gewandhaus din Leipzig sub bagheta lui Ricardo Chailly. Printre cele 200 de concerte programate figurează o integrală Ceaikovski dirijată de Valeri Gheorghiev, Simon Rattle cu Orchestra filarmonică din Berlin și Cecilia Bartoli care va cînta rolul Cleopatrei în *Julius Cezar* de Händel. Un loc cu totul special în această stagiune îl va ocupa Daniel Barenboim, care va avea șapte prestații diferite, atît ca dirijor, cît și ca pianist.

Ionesco la Teheran

● Un top al spectacolelor de teatru cu cea mai mare afleuență de public în Iran în 2008 pune pe primul loc reprezentarea cu *Rinocerii* de Eugen Ionescu, văzută în 43 de seri de 25.674 de persoane. Pe locul doi se situează un spectacol la care s-au vîndut 4801 bilete, iar pe trei, unul cu doar 390 de spectatori. Succesul piesei lui Ionescu (de fapt, o adaptare) se datorează atît subiectului, cît și vedetelor de cinema prezente în distribuție.

Gabo scrie

● Gabriel García Márquez a dezmințit zvonurile că după *Povestea tîrfelor mele triste* (publicată în 2004 și tradusă în 2005, la Ed. RAO, de Tudora Șandru Mehedinți) nu mai are de gînd să scrie nimic. Anul trecut, laureatul Nobel-1982 a lăsat să se înțeleagă că, în ciuda celor 80 de ani și a cancerului de care suferă, s-a apucat de un nou roman. În aprilie 2009, agentul lui literar, Carmen Barcellos, a declarat că Gabo și-a abandonat proiectul, fapt confirmat și de biograful lui autorizat, Gerald Martin. După o săptămînă de la publicarea anunțului, patriarhul literaturii latino-americane a ținut să precizeze el însuși în ziarul columbian „El Tiempo” că nu e adevărat: „Singurul lucru de care sînt sigur e că nu fac altceva decât să scriu”. Se pare că e vorba despre un roman de dragoste.

Cum se face un best seller

● Nicolas Sarkozy a avut într-o zi proasta (cel puțin la prima vedere) inspirație de a recunoaște că, în liceu, s-a chinuit atâta să citească *La Princesse de Clèves*, romanul din secolul XVII al Doamnei de La Fayette, încât n-ar vrea să fie sadic cu candidații pentru posturi în administrație obligându-i, la proba de cultură generală, să-l citească. Efectul acestei declarații pare scos din teoria matematică a catastrofelor. Cel dintâi roman din istoria literaturii franceze a devenit un best seller în 2008, cu 20.000 de exemplare vândute, iar în 2009, cu alte 40.000 anunțate, toate în colecții populare. La Salonul Cărții din martie, pe 2000 de bagiuri scria: „Citesc *La Princesse de Clèves*“. O universitate din Chicago (da, din Chicago!) a organizat la Salon un colocviu pe tema „De ce *La Princesse de Clèves* înseamnă NU?” Profesorii francezi supărați pe reforma școlii propusă de ministerul lor au făcut lecturi maraton, în toată țara, din romanul Doamnei de La Fayette. Canalele de televiziune au dedicat romanului emisiune după emisiune. În martie, în urma unui sondaj, Telerama dădea romanul pe locul trei al cărților preferate de o sută de scriitori contemporani, după *În căutarea timpului pierdut* de Proust și *Ulysses* de Joyce. Impresionat, se vede, de succesul președintelui Franței, Barak Obama a declarat și el pe nepusă masă că-i place un roman nu prea cunoscut al lui Joseph O'Neill. A reușit să facă din el un best seller în S.U.A. Dovadă că rețeta e bună, indiferent de aprecierea prezidențială. Oare la ce vă gândiți cei care citiți aceste rânduri?

Memoria Agathe

● O echipă de universitari din Toronto, specializați în literatură, lingvistică, psihologie și neurologie, a studiat cu mare atenție și cu ajutorul tehnologiei moderne toate cărțile scrise de Agatha Christie de la 28 la 82 de ani. Constatând o sărăcire progresivă a vocabularului, mai drastică decât cea datorată în mod normal îmbătrânirii, ei au ajuns la concluzia că maestra romanului polițist, înzestrată cu o inteligență și un talent de povestitor ieșite din comun, ar fi fost atinsă în ultima parte a vieții de maladia Alzheimer. Ca o ciudată ironie a sortii, penultimul ei roman, intitulat *O memorie de elefant*, vadește cel mai clar simptomele bolii care distruge memoria.

Sărbătoarea mamelor vitrege

● O anchetă neobișnuită într-un hebdomadar francez: care este cea mai... vitregă dintre mamele vitrege din romane? Se înțelege că ancheta a fost prilejuită de *Sărbătoarea mamelor* ce a avut loc pe 7 iunie. Întrebați, câțiva scriitori. Firește, mama Thénardier din *Mizerabilii*, care o persecută pe micuța Cosette, e mama vitregă așa-zicând clasică. La concurență ca răutate cu Folcoche din *Vipère au poing* al lui Hervé Bazin, care-i mărturisește soțului ei: „Faptul că mi-ai făcut doi copii pe întuneric nu mă obligă să-i iubesc.” Sau cu mama din *L'Amant* de Marguerite Duras care-și împinge fiica să se prostitueze. Mai puțin celebră e Sylvia din *Acesta nu e un roman* al irlandezei Jennifer Johnston. Foarte celebră, deși nu mulți s-ar fi gândit la ea, este mama naratorului din *În căutarea timpului pierdut*: vine în fiecare seară la patul fiului ei, copil încă, spre a-i da un sărut, îmbrăcată în rochie de seară și ieșind apoi la un dineu. Nimeni nu și-a amintit de mama vitregă a Cenușaresei. Dar în literatura română? Cronicarului îi vine în minte doar baba din Creangă, mama vitregă a fetei moșului. În rest, numai mame bune.

Ținărul scriitor de legendă

● Cristopher Paolini a intrat în literatură într-o zi de toamnă din 1998. Provenit dintr-o familie ce locuia într-o casă izolată din Montana, la poalele munților Beartooth, a făcut școala acasă, cu mama lui, după metoda Montessori. Nu avea nici televizor, nici internet. La 15 ani s-a închis în camera lui pentru a scrie un roman și nu ieșea de acolo decât ca să mănânce. Scenele de bătaie le-a redactat ascultând Beethoven și Wagner. După doi ani, le-a citit părinților lui *Eragon*, iar aceștia au decis să-l publice și să-l difuzeze pe speze proprii. Remarcat și preluat de o mare editură, *Eragon* s-a vândut în 17 milioane de exemplare, dovadă că lumea infantilizată de azi are nevoie de povești *heroic fantasy*. Cristopher Paolini a continuat și trilogia *Moștenirea*, tradusă în 50 de limbi și ecranizată, a făcut din el, la 25 de ani, câți are acum, un om celebru și bogat. Dar care preferă să locuiască tot în casa izolată din Montana, fiindcă îi place să întâlnească în plimbările lui mai curând sălbăticiunile pădurii virgine decât oameni. Cu excepția părinților lui, care îi sînt modele preferate în viață și cărora ar vrea să le semene și peste 20 de ani. De la ei a preluat și deviza „Să nu abandonezi niciodată”.

A propos de Feydeau...

● ...despre care Cronicarul aducea vorba într-un „Meridian” precedent: Au rămas de pe urma lui câteva calambururi la fel de celebre ca ale lui Cocteau. Iată câteva culese de „L'Expres” în primul număr din iunie: „Ce păcat că, pentru a avea un amant, trebuie să-ți înșeli soțul”; „Banii nu aduc fericirea. E o întrebare de ce bogații țin atâta la ei”; „Bărbații femeilor care ne plac sunt neapărat niște imbecili”; „De ce să contrazici o

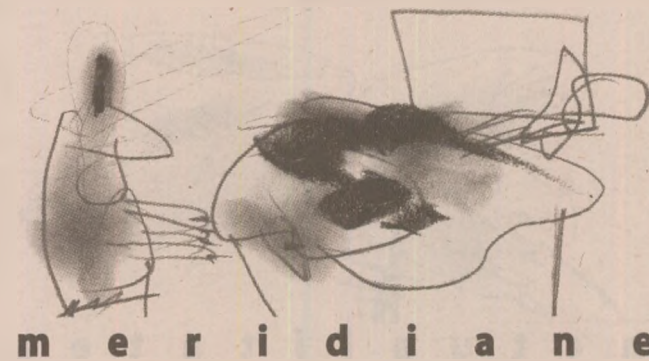
femeie? E cu mult mai ușor să aștepti să-și schimbe părerea”; „Anumiți soți nu sunt buni decât să fie încorporați, doar că e nevoie să fie ajutați de soțiile lor”. Nu tocmai corecte politic. Și destul de misogine. Ei, dar să nu uităm că țin de un secol în care o scriitoare ca George Sand, care îndrăznește să poarte pantaloni, și încă roșii, își atrăgea fulgerele întregii lumii bune...

Micile istorii din spatele istoriei mari

● Cu ocazia aniversării a 65 de ani de la debarcarea Aliatilor în Normandia, s-au publicat mai multe cărți, culegeri de documente, au fost programate filme, toate referitoare la evenimentele din iunie 1944. O impresionantă manifestare a avut loc la Omaha, plaja considerată strategică pe care Aliții au debarcat în zorii zilei de 6 iunie și unde sunt îngropați cei peste 9000 de soldați americani uciși atunci. În total, în cele trei luni care au dus la stabilizarea frontului normand, au murit 130.000 de combatanți, atât din trupele Aliate cât și din cele germane. Istoricii au remarcat că amploarea luptelor o egalează pe aceea de pe frontul din Est. Sub suprafața marii istorii, care a reprezentat începutul sfârșitului pentru al treilea Reich, se ascund o mulțime de mici istorii, nu toate așa-zicând eroice, unele de-a dreptul penibile. Chiar la Omaha, Aliții au trecut pe lângă o înfrângere dezastruoasă. Nici până azi francezii și americanii n-au căzut de acord asupra numelui pe care-l dau evenimentului: francezii vorbesc de debarcare (care a fost totuși doar prima etapă a bătăliei), americanii de invazie. Concetățenii lui Obama, prezent pe 6

Mărturii ale exilaților

● Doi arhiviști de la biblioteca din München au adunat într-un volum intitulat *Exiluri mediteraneene. Scriitori germani în sudul Franței (1933-1941)* mărturii ale intelectualilor germani care au fugit de Hitler, formînd în micile localități din sudul Franței o comunitate artistică valoroasă. Cartea pune alături scrisori, fotografii, extrase din jurnale intime și texte literare care dau seama de angoasele și grijile acestor exilați cu nume celebre precum Thomas Mann, Arthur Koestler, Franz Werfel și Alma Mahler, Hannah Arendt, Walter Benjamin ș.a. Pentru mulți dintre ei, exilul provizoriu din 1933 s-a prelungit mulți ani și s-a dovedit și el periculos: războiul și apoi tratatul Ribbentrop-Molotov din 1940 au făcut și șederea în Franța nesigură. Salvarea a venit din partea americanului Varian Fry, trimis de Emergency Rescue Committee pentru a le organiza plecarea, via Marsilia. Cartea celor doi cercetători germani furnizează prețioase documente despre situația instabilă a exilului și despre dramele trăite de scriitorii germani dezrădăcinați în timpul nazismului. În imagine, salvatorul Varian Fry (în dreapta), împreună cu Jacqueline Breton, Jacques Lipschitz și André Breton la Marsilia în 1940.

actualitatea

MONICA PATRICHE

C U BUCURIA de a se fi regăsit (normal să se regăsească după o pauză pe care o considerase pe nedrept fatală, pauzele fiind benefice și de dorit dacă nu sunt prea lungi), Monica Patriche, al cărei prim manuscris cu poezii îl comentam la *Post-restaurant* acum vreo doi ani, el s-a întrupat într-o carte norocoasă totuși, intitulată *Dar de nuntă*, lucrată cu grijă și acoperind o temă sensibilă mai puțin gustată de colegii ei de generație pentru că textele ei par cuminti și la locul lor.

Se plângea, de-a lungul lunilor uscate, fără inspirație, fără elan, că poezia a părăsit-o, și nici vorbă să mă creadă pe cuvânt că nu are de ce se teme, și să aibă răbdare. Așa se depășesc etapele, încet și cu migală, așteptând să-și reîncarce rezervoarele, acum simțindu-se iarăși împlinită și rodnică. Pe spațiul întotdeauna insuficient de la pagina 30, iată câteva dintre poemele noului său manuscris de poezie pe care și-l intitulează *Memoria fluviului* (scrisori către o prietenă):

Memoria fluviului

(Scrisori către o prietenă)

Aparțin țărmului. Valurile au memoria Vie. Trecutul meu se varsă odată cu ele. Memoria mi-e vindecată. Mă va salva.

Memoria mă ajută să înțeleg și să cred.

Am încetat să scriu pe ape
Numele celor absenți. Sunt trează
Și scriu despre prezența mereu ascunsă
Pe țărm.

Poemul mi te aduce în minte,
Te păstrează acolo.

Mă lupt cu valurile și cu memoria lor.
Nu pot schimba data nașterii mele,
Ziua în care m-am îndrăgostit
Sau ziua în care am văzut prima dată
Dunărea.

Constanța Buzea

POEMUL ȘI SCRISOAREA

Apă stăruitoare – memoria. Apă plecând
În sus, către Domnul. Glasul Lui peste tot.
Ziua aceasta, un drum de la
Dumnezeu înspre Dumnezeu.

Iubesc orașul cu strazi lichide. De ce
Nu doar bărcile, singure, ca fagurii?
Aerul, lumina oarbă, mâinile
Care pipăie totul, ape fără dig.

Câini de apă mă conduc până acasă.
Oboseala unei zile în care toate
Au fost spălate.

Ape uzurpatoare. Ape lovind
împărăția lucrurilor mărunte, de la
ace și obiecte ascuțite la lânuri moi
care se cer împletite de mâini răbdătoare.
Stau aici, între lucruri și apele
uzurpatoare. O ființă obosită.

Ape înghesuite în trupuri de ape,
rânind chipuri care nu mai sunt
pastrate de nicio altă memorie.
Înstrăinare. Doar apele mai pot
salva lucrurile de această viziune
totalitară a lumii.

E greu să găsești granița subțire a
lucrurilor. Cineva o soarbe.

Iată mâinile sfinte, nicio urmă de
tiranie a lor către cele ce li se așează în
palma, chei potrivite. Lucrurile nu așteaptă
minuni spre a li se încredința. La fel ca rânile
vechi, acoperă gura care spune da,
dincolo de care timpul vieții noastre devine
timpul lui Dumnezeu.

O altă femeie privește apele odată
cu mine. Despre asta scriu. Grădini
suspendate sunt sub mâinile ei. A ei
este bucuria aceasta. Cu mâinile fine
lucrează inserarea ca pe un pământ
binecuvântat. În rest nimic.
Decât această femeie care cu brațele
lucrează inserarea ca pe o grădină.

Lucrurile camerei ei:
lumina galbenă de vekoasă și scara,
scara aceea albastră, plutind între cer
și pământ, ale cărei trepte le-a șters din
tinerețe cu umilinta de femeie. A șters
fiecare treaptă cu părul capului.
Lucrurile, ca și cuvintele, într-o firească
uitare. Atât. Doar o lumină galbuie și scara.

Am întins un covor roșu pe care lucrurile
să păsească spre ea. Nicio amprentă pe ele,
nu le-a rupt nimeni păienjenishul. Nu le pot
smulge din lumea hotărnicită. Pentru ele
nicio chemare.

Le folosesc ca și cum aș fi
pe o insulă pustie. Am insula mea,
pe care ziua nu s-a sfârșit.

Mă apropii de lucrurile mele
știute. Mă apropii având sentimentul
că știi o taină a mea care îmi scapă.

Lucrurile sunt ca melcii, lasă
urme de înțeles tuturor; urmele lor vădesc
trupuri plâpânde, intrate în cochilii,
unde doar gândurile lui Dumnezeu
încap. [...] ■

Prin anticariate

Aspre căi

D E LA *ÉLÉVATION* a lui Baudelaire încolo, modernitatea, mai timpurie ori mai coaptă, a lecuit căderea ce i s-a dat printr-un, rareori dezmințit, chef de înălțuri. Totuși, ce deosebire, în rostul literelor noastre, între *Excelsior*-ul lui Macedonski, din ultimii ani ai secolului XIX și, bunăoară, *Urcuș*-ul lui Voiculescu... Apărut, acesta din urmă, în 1937, la Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”.

Nu e nici un avânt în aceste versuri ale unei anevoioase desprinderi, ale unei penitențe a lepădării de lume: „Auzi-l greu din aur lăuntric cum se urcă/ Sunetul sufletului sleit” (*III*, în *Cupa*). O lume apăsătoare de veșnice neputințe, de zăgazuri de șovaială: „Boltisem vremea’n jurul molaticei copile.../ Mi-au luat-o’n afunzișuri când au trecut în drum/ Pe sub arcada celei mai joase dintre zile/ Corăbiile toamnei cu punțile de fum.” (*IV*, în *Cupa*). O suferință ascunsă, delicată, într-o viață colțuroasă, care te forțează, aspru, să urci, păstrînd, dureros, asupra căderilor, tăcerea: „Cântecul ce’n sîrg/ Zămislîși aseară/ Nu-l mai da la tîrg/ Nu-l trimete’n țara.” Vor pentru norod/ Chiote de piatră./ Puiul tău schilod/ Ține-l lîngă vatra./ Cîntă-ți-l tacînd/ Neclintînd o buză./ Din cobuz de gînd./ Nimeni nu-l auză.” (*Din cobuz de gînd*). Era o vreme de fapte, nu de gânduri, bietele gânduri...

Citind acest scurt adio primei, intimiste, confesive, modernități, nu poți să nu te gîndești că nu știa Voiculescu cîta dreptate avea să aibă! Chiotele de piatră vor face cîndva, nu peste mult, literatură.

Poate că nicăieri mai bine nu se-nîlnește acest volum tîrziu (îi vor urma, dintre antume, doar *Întrezăririle*, în 1939) cu silfii modernității decît în *Imn sufletului*, o polemică – deși e departe de Voiculescu asemenea cuvînt... – cu bolovanii: „Unde n’ajung piatră, nici braț bont./ Peste vastul vînt svîrlit avuzuri./ Să culeagă’nalte auzuri/ Ochi zămislitori de orizont.” Exilatul fruct biruitor./ Vîrful slavei neatins îl ține/ Dar sîmînța încă grea de sine/ Cade’n trist pămînt interior.” Nu va rodi, deci, acest suflet învățat să îndure, nu să schimbe. Urcîndu-și, cu popasuri neîngăduite, drumul Crucii. Și umplîndu-se, fără putința de-a se curăța, de zgura tot mai multă a veacului.

„Trăinicia ruinii unui vis”, zadărnice trecută prin zadărnice, speranța deșartă a călătorului în pantă, atît e de fragilă frînghia de sunete și de bănuiele. Amintiri care nu se încheagă, chipuri după care nu poți să te întorci, parcă legat cu blestemul orfic al unei ieșiri din infern. Și, deopotrivă, cu celălalt, al unei înălțări nedorite, nunta necesară, vorba lui Barbu, asupra căreia toate tac. Iată, în *Miorița* lui Voiculescu, gîndul de despărțire al ciobănașului, pe care balada ni-l ține secret: „Plecăm spre curți eterne cu car de stele zestre/ Dar rămăneau în poarta dureri domestice/ Și’nchisă în iatacuri, cu brațe rătăcite./ Melancolia lumii se arată’n ferestre.”

Urcușul e o rupere, un greu efort sufletesc. Același prin care, în buna școală a autohtonismului *Gîndirii*, pămîntul crește înger: „A izvorât un sfînt din pămînt,/ Nu l-a adus nici pasăre, nici vînt.” Visul lui plămădi’ntr-o seară/ Lumini de om cu întunecimi de țară.” (*Balada sfîntului din câmp*). Întunecimi cercetate pe rînd, în mici hagiografii plămădindu-i, fiecărui

pisc și fiecărui șes, cîte-un sfînt călăuzitor: „Cum caut prin adâncuri sumbre./ Cotite, semnele se frîng.../ Sub nori pleșuvi ce harta strîng/ Se’nchide palma peste umbre.” (*Chiromanție (într’un amurg pe Negoii)*).

Frumoase poeme de dragoste, amestecînd jînd trupesc cu năluciri de îngeri, sînt cele două *Ademeniri*, *Cîntec pentru dezbrăcare* și *Fata din dafin*: „Stihia’ți pură, albă, se arată./ Calc nori și îngeri, goală li te rump/ Lung să-ți sîrut și să cuprind de-odată/ Tot adevărul trupului tău scump.” (*Cîntec pentru dezbrăcare*). Comentariul acestor doruri întîrziate e acela pe care poetul lor, însuși, îl face: „Zâmbește toamna uneori/ Ca un strigoi al primăverii.” (*Se roagă iubita*).

Titlul volumului e reluat, la plural, într-o fascicolă: *Urcușuri*. A cărei dimensiune nu e, cum ai crede, înălțimea, ci lungimea. Subțiere vecină cu spaima, ca a flăcării unei luminări care se-apropie de capăt, ca a feței într-un strigat, ca a sufletului într-o umbră, prelungă pe împrejurimi: „Creștem, anii dulci se fac carne./ Primăveri trec în unghii, în peri, în aripe/ Timp întemnițat osul și iar ne/ Împietrim: stalactite de clipe.” (*Privind cum cresc copiii*). Cu atît mai tristă, această trecere înfăptuită, care lasă mărturie. În care pulsează, neoprite, ritmurile, încă o dată tinere, ale firii: „Vezi, vinul tînar’și-amintește’n Mai/ Din fund de beciuri, c’a sorbit arșița/ Pe cînd era o plantă clară’n plai/ Și fierbe’n vas cînd înfloarește vița.” Tăriile iubirii’nchise’n noi/ Apasă cercul care le sugrumă./ Cînd veștile sosesc pîn’ la butoi/ De dincolo de hrubele de humă.” (*Inscripție*).

Nu e de învins, această vînzolire a materiei. Viața, chiar și aceea a statuiilor, ține, în tot, de ea. Urcarea, orgolioasă rupere din pămînt, repetînd, pe cont propriu, un gest original, n-are nici ușurătatea aerului, nici izbucnirea focului. Poate doar slăbiciunea, încercînd să treacă peste fire, a lutului amestecat cu apă.

Simona VASILACHE

a c t u a l i t a t e a

Cristian Teodorescu

LA MICROSCOP

Internatul

CÂND a auzit că intră rușii în țară, Fănică a lăsat totul deoparte și s-a dus să cumpere vin și țuică, înainte să crească prețurile. Nu mai stătea la petreceri și lua vinul pe loc, fără să mai facă turneul degustărilor, ca înainte. Prietenul lui, Pisdosu, a lăsat prețul la jumătate, numai să-i ia Fănică tot vinul din crama, ca să nu i-l bea rușii gratis. Cîrciumarul s-a făcut că uită cum îl jupuise Pisdosu de bani. A încărcat două vagoane cu butoaie de vin, deși nu știa unde avea să pună tot vinul asta. Cu butoaiașele de țuică s-a descurcat mai ușor. Le-a adus în patru căruțe mari, ardelenesti, acoperite cu prelate pe care scria VAR NESTINS.

Virginia îi pregătise pe copii de întoarcerea la Brașov. Îi trimisese la Constanța cu Ionica să le cumpere haine și ce le mai trebuia pentru școală și la internat. Mircică ar fi vrut tot costum de comandă de la București. Nu îndrăznea să deschidă gura. Tanți se lăsase încântată de promisiunile chelnerului și dacă ea nu zicea nimic, el ce să facă? Amîndoi se simțeau mai la largul lor cu Ionica decât cu tot mai posomoritul lor tată care venea acasă doar ca să-și schimbe hainele, cînd nu lipsea cîte o săptămînă întreagă. Virginia nu mai avea nici ea timp de ei. Se ducea cu Tudorica în brațe în restaurant și cînd se întorcea, să-i schimbe scutecele, avea sîinii atît de plini de lapte, încît pînă ajungea acasă, că doar nu era să-i dea să sugă de față cu chelnerii și cu bucătăresele, sfîrcurile îi umezeau rochia atît de rău, că trebuia să îmbrace alta, înainte de a se duce înapoi la cîrciumă.

Fănică se întorsese în oraș în fruntea convoiului de căruțe. Descărcase butoaiașele de țuică la el acasă. Vagoanele cu vin încă nu ajunseseră în Medgidia. Cîrciumarul, cu gîndul la paguba lui, se scapă de față cu omul Siguranței și zice că sub Antonescu nu s-ar fi întîmplat așa ceva. Verzuigălbior la față, turnător cînd nu-i putea înhăța pe atentatorii la siguranța statului, omul nu mai știa ce stăpîn are. I-a suflat lui Fănică să aibă grijă ce-i iese din gură, fiindcă nu se știe cine-l mai aude. A doua zi au apărut vagoanele cu butoaiele de vin. Descarcă Fănică două vagoane, golește butoaiele în budanele din pivnița restaurantului și ramîne cu două pline. Le duce acasă în grajd lîngă ghețarie. Iar pentru ultimul vagon deschide licitație, pentru fiecare butoi în parte. Le-a vîndut pe toate după o jumătate de oră. Și-a scos banii pentru tot vinul pe care îl cumpărase, dar cu cît se băteau mai tare ceilalți cîrciumari din oraș pe vinul adus de el, cu atît se întreba mai mult dacă rușii nu vor veni și aici în oraș, chiar dacă nu prea aveau ce să caute în Medgidia.

Cînd îi spune Virginia să pregătească darurile pentru profesori, să-i țină pe copii în ochi de bine, Fănică numai că n-a început să sughițe. Virginica nu știa pe ce lume trăim? Veneau rușii, femeie! Pe Mircică, mai treacă, meargă, îl puteau trimite la Brașov, dar cum să mai bagă la internat o fată pe vremurile astea? Cu o zi înaintea plecării la Brașov, îi spune el fetei sale că, tătucule, te dau aici să faci școala în particular, că pe-acolo nu mai știm ce-o fi. Tîntul de Mircică sare și el să rămînă acasă unde era mai bine decît la internat. De-abia cînd o vede pe sora lui că plînge fiindcă ea nu putea merge la Brașov, spune că prefera să meargă acolo, decît să rămînă ca prostul în Medgidia. Fănică s-a abținut să-l plesnească peste gură. A doua zi l-a luat într-o silă reciprocă pe Mircea în acceleratul de București, de unde urmau să schimbe cu primul tren spre Brașov. Tanți, care a sperat pînă în ultima clipă că Fănică o va duce și pe ea la internat, i-a condus la gară, ca să-i arate lui Mircea că nu-i părea rău că ea rămîne acasă. După ce a plecat trenul și s-a golit peronul gării, a început să plîngă după fetele de la internat și, încă fără să-și dea seama prea bine, după ea însăși, cea care n-avea să se mai întoarcă la Brașov niciodată. ■

Livius Ciocărlie

DIN CARTEA CU FLEACURI

RĂSPUND la o întrebare care nu mi s-a pus. Dacă e să judec după câte cuvinte firești lipsesc din ceea ce scriu, pot spune că sunt foarte autocenzurat. Cum însă nici nu simt nevoia să le scriu, înseamnă că cenzor este inconștientul – iar inconștientul e cu totul altcineva. Personal, nu-l cunosc.

Aseară mi-au plăcut mult niște pagini dintr-o carte. Acum, dimineața, fiindcă nu pusesem semn, le reiau. Îmi plac din nou. Parcă, parcă, le-am mai citit...

Ca și Pirgu, Mateiu a fost un personaj extraordinar. Pirgu a avut bunăvoința de a fi numai fictiv.

Sigur este că fără infern nu poți să devii mare scriitor. Unica deosebire: la unii – Pascal, Proust, Kafka – infernul rămîne în mare măsură interior, la alții dă peste margini – Villon, Dostoievski, Mateiu.

Ion Vianu, despre Pantazi: „Excesul de fericire e, paradoxal, și un izvor de tristețe, căci preface trecerea timpului, epuizarea plăcerii, perspectiva morții, într-o cu atît mai insuportabilă așteptare.“ În sensul acesta, al regretului pentru încheierea „petrecerii“, este Sorin Titel un mare scriitor al morții, ceea ce critica noastră continuă să nu vadă, supralicînd tot felul de scriitori buni, de epocă, în fond minori. Acum vreo doi ani, cînd a trebuit să numim 20 de scriitori în vederea traducerii, pe baza propunerilor venite de la reviste, pe Sorin a trebuit să-l lăsăm afară fiindcă nu fusese propus de nimeni. Nu-i vorba, nici juriul nu-l voia. Se zbate numai ?epe pentru el.

Capul meu nu produce idei despre „lume și viață“. Nu face decît să reacționeze la ale altora, cînd îl izbesc. Unghiul lui de lovire este îngust, cel de împrăștiere vast.

În lumea lui, copilul trăiește în regimul cathartic al lui ziceam că. E forma lui de gratuitate, care înglobează viața estompîndu-i efectul. Cînd viața patrunde cu brutalitate în acest cocon, de exemplu prin pierderea unuia dintre părinți, copilul, lipsit de apărare, de „experiență“, este lovit în plin. Se vede sau nu se vede, nu-și mai revine nicicînd.

Armata formată din angajați voluntar reprezintă etapa postmodernă a militariei. Înainte, un război purtat aiurea, să zicem în Vietnam, provoca acasă traume și tulburări. Acum, murindu-se în Irak, acasă se spune „s-au dus pentru bani, știau la ce se expun“. Armata nu mai reprezintă societatea. Nu mai e țaranul român murind la Plevna sau muncitorul englez murind la Verdun. Este o trupă de mercenari lipsită de mobilitatea care i-ar permite să treacă la adversar. Oricît de absurd ar fi războiul, ecoul, în țară, este unul soft.

Ionica Tăutu refuză să facă propuneri de îndreptare a lucrurilor, cum îi propusese Teodor Balș, sub cuvînt că publicității nu pot mare lucru în viața practică (cf. Paul Comea, 211). E ceea ce n-au știut intelectualii noștri după 1990. Fără entuziasm, trebuie să recunoaștem că îndreptarea lucrurilor este misiunea oximoronică a unor pragmatici din rîndul oamenilor politici, fie ei mai necinstiți, fie ei mai proști.

Maxone se lungeste lună de lună. Sufletul i-a rămas intact. Iar Corina scrie o carte compusă după principii matematice. I-am spus că dacă are probleme cu tabla înmulțirii, pot s-o depinez.

Ma uit la învingătorii regatei Oxford-Cambridge 1937. Sunt bucuroși. Au, fiecare, cam 95 de ani.

E criză atunci cînd ambele perspective ale unei alternative te sperie la fel de mult. La limită, a trăi sau a muri.

A nu supăra. A călători, fie și pînă în Cișmigiu.

Pantalonii scurți

A te angaja în inițiative de care niciodată n-ai fost prea în stare; de care acum nu mai ești în stare deloc. A te răsfața, scuturat de neliniște. A nu ști ce cauți aici, ce ai căuta acolo. A...

Un anumit Dubois, despre romantism: „E un cuvînt pe care toată lumea îl rostește fără ca măcar două persoane să-i atribuie același sens.“ Postmodernismul, la fel. E drept că postmodernism nu se mai rostește la fel de des ca pînă nu demult. În interval, Corina, venind acasă: „Tot n-ați mai terminat de vorbit despre postmodernism?“

Angelo Mitchievici, rezumînd o idee a lui Matei Călinescu: „Mediocritatea este, prin urmare, terenul fertil pe care înfloresc kitsch-ul cu fleacurile sale delectabile.“ Fleacuri delectabile? Mde...

Fiindcă am ajuns cam devreme la cabinetul Ligiei, mai rămîn cîteva minute la poala blocului. Îmi spun să fac puțină matematică, fiindcă înviorează mintea. Nu de alta, dar poate îmi amintesc, măcar o dată, de cîte ori pe zi iau cutare medicament. Și cum îl cheamă, mai întîi. (Ligia: „Ești intelectual, ce Dumnezeu!...“) Prin urmare, încep să număr. Îmi iese că suntem în al nouăsprezecelea an de cînd am scăpat de Ceaușescu. Dacă adaug șase ani, câți au fost pînă la război, și, trecînd la o operație superioară, facînd împărțirea, aflu că am trăit convenabil mai bine de a treia parte din viața de pînă acum. Găsesc că e un scor destul de bun. Nu am de ce să mă plîng.

Om fi fost noi grozavi în „interbelic“, dar iată cum stăteau lucrurile după un raport al Ligii Națiunilor: în 1888 îi depășeam pe toți vecinii la consumul de grâu; în 1935 consumul nostru scăzuse cu un sfert și, cu excepția Poloniei, toți vecinii ne depășiseră; la lapte, carne, ouă, zahăr, în același an, bulgarii ne depășeau cu de două pînă la trei ori.

Și tot atunci, de parcă ar fi astăzi, Mircea Eliade: „Oricine se ridică în această țară a noastră trebuie să fie murdărit de sus pînă jos.“

Cu barca pe lacul Snagov. Pe maluri, într-o deplină frățietate, oameni de afaceri, deputați, oameni de televiziune, jurnaliști (independenți). Dintre toate vîile, cel mai mult mi-a plăcut a lui Mircea Geoană. Nu pentru că ar fi mai grozav decît altele. Pentru că partidul condus de domnul Geoană își zice social-democrat.

Stabilisem că eseurile despre autori străini merg; pot fi înregistrate și chiar publicate în volum. Eric e de altă părere. Astăzi abia am computerizat jumătate de pagină și a protestat: destul! Înțelegi matală? destul!

Refac partide de șah. Mi se potrivește: vād ce se întîmplă, nu înțeleg de ce.

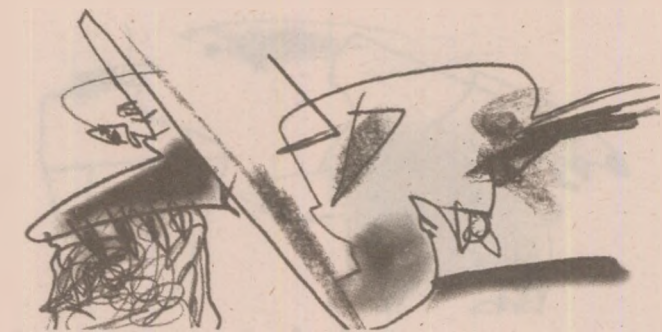
Mi se potrivește oarecum. Cam după zece mutări, pun greșit o piesă. Reiau totul de la început. Nu greșesc tot acolo. De greșit, greșesc, însă cu folos: timpul a trecut, nu m-am gîndit la nimic.

Ce am învățat „în capitală“ este că vorbim săptămîna viitoare înseamnă vorbim la calendele grecești.

Avem, noi, ăștia, românii, două poziții de comutator: ori nu ne pasă, ori devenim intoleranți.

Cartea despre Roman: dificultăți. Nu s-a obținut finanțare. Sorina face în continuare demersuri. În schimb, chiar astăzi mă anunță directorul Muzeului din urbea părăsită că în octombrie organizează o expoziție cu lucrările lui Roman. Directorul nu-i altul decît Marcel T. Răde, cum ziceam despre mine și Corina, ca un prost. Îl întreb dacă-l mai ascultă subordonații după ce-l aud rîzînd așa. „Să mă vedeți, zice, cînd vin în pantaloni scurți.“ ■

actualitatea

Mister și groază

De peste trei decenii trăiește în SUA cu o nouă identitate și un alt chip. Din cind în cind semnează cu numele lui real, Ion Mihai Pacepa, articole în presa românească, în care scrie ce și cit vrea el. Octogenarul misterios a acceptat însă, pentru prima oară de la „defectare”, să se arate Luciei Hossu Longin pentru a-i răspunde prin viu grai la întrebări precise. Convorbirea transcrisă a apărut zilele acestea la Editura Humanitas, sub titlul *Față în față cu generalul Ion Mihai Pacepa*, iar înregistrările și filmările făcute de Dan Necșulea vor alcătui materia unor filme documentare. Până să citească volumul, Cronicarul a văzut mostra publicată în revista 22 nr. 25 de săptămâna trecută. Pe lângă lucrurile știute și pe care le-a scris el însuși pînă acum despre DIE, devenită și poliție politică externă cu acțiuni criminale îndreptate împotriva oponenților politici din Occident, generalului i se cer și informații particulare despre rețeaua securistă internă, pentru că, spunea autoarea *Memorialului durerii*, „cred că în materie de cadre ale Securității știm că nu știm nimic, fiindcă acolo sînt mii și mii de cadre active, conspirate”. Potrivit regulamentului de funcționare a Securității – spune Pacepa – „fiecare ofițer operativ trebuie să aibă 50 de informatori și 50 de colaboratori. Informatorii erau recrutați din rândul membrilor de partid. Colaboratorii erau membrii de partid. Considerând că Securitatea a avut circa 15.000 de ofițeri operativi, această rețea ar fi trebuit să conțină, teoretic, 750.000 de informatori și alți 750.000 de colaboratori. La aceasta trebuie adăugată rețeaua Militei, al cărui regulament de funcționare cerea ca fiecare ofițer și subofițer operativ să aibă 150 de informatori și colaboratori pentru supravegherea generală a populației urbane și rurale.”

Spre deosebire de fosta R.D.G. care a dezvăluit fiecare dosar de informator al STASI, la noi unii sînt identificați întimplător de cei care își cer dosarele ce la CNSAS. De pildă, în numărul anterior din „22”, Gheorghe Câmpeanu scrie că l-a recunoscut fără dubii în dosarul de urmărire al tatălui său, Pavel Câmpeanu, în persoana celui mai asiduu și ticălos turnător, cu nume de cod Ignat, pe Gheorghe Magheru, fost reprezentant permanent al României pe lângă Consiliul Europei, acum director general în MAE. Și alți informatori dovediți (Andrei Magheru, Gabriel Gafiță ș.a.) au fost recompensați după 1989 cu posturi în diplomatie sau cu contracte avantajoase cu statul. Spune Pacepa că atunci „cînd și dacă arhivele Securității se vor deschide *real*, mulți se vor îngrozi”.

Vârsta și psihologia

Redactor-șef la revista *PSYCHOLOGIES*, ediția română, este fosta noastră colaboratoare Iulia Alexa. Revista nu neglijează cărțile și cultura, iar Marius Chivu și Sorin Lavric au rubrici permanente. În numărul din luna iunie, cel dintâi scrie despre *Femei și dragoste*, iar titularul *Cronica ideilor* din **România literară** se ocupă, oarecum neașteptat, de parapsihologie. Dar nu despre ei va vorbi cronicarul, ci despre interviul

ochiul magic

lui Kate Winslet. Partenera lui Leonardo di Caprio din *Titanic* se pare că e o femeie trupeșă (deși pozele nu o arată așa) și plină... de personalitate. La întrebarea-cliseu dacă și-a dorit vreodată să fie altcineva sau altceva decât este, actrița răspunde: „Pentru mine aste e ceva permanent. Cred, însă, că ajungi într-un punct în care te simți fericit. Sau știi cum este această senzație [...] Cred că adesea avem cu toții senzația că suntem în slujba nepotrivită, țara nepotrivită, relația nepotrivită etc.” Aici actrița a vorbit parcă anume pentru cititorul român (deși interviul este, desigur, preluat de la alții), fiindcă povestea cu „țara nepotrivită” ține, probabil, de psihologia noastră colectivă. Și, ca actriță britanică la Hollywood,

Kate Winslet se arată interesată și de întrebarea despre nonconformism: „Hai să analizăm ce înseamnă a te conforma. Eu nu înțeleg prin nonconformism neapărat o anumită rebeliune. Pe mine nu mă interesează acest aspect. De exemplu, pentru că nu vreau să mă conformez unui standard de frumusețe de aici, de la Hollywood, nu mă voi înfometa niciodată. Nu voi face ceea ce vor alții de la mine. Voi fi eu înșami și cu asta basta. [...] În viața trebuie să fii tu însuși pentru că trăim cu toții într-o lume extrem de rigidă și de exigentă. Mai ales noi, actorii.” Toate bune și frumoase, așa cum le poate spune o tânără actriță. Cronicarul rămâne însă cu o nedumerire. În *chapeau*-ul redactat de Cristina Udangiu, actrița este caracterizată așa: „O femeie trupeșă de peste 40 de ani”. Am mai auzit că actrițelor li se falsifică vârsta, ca să pară mai tinere. Dar ca una să fie declarată cu 10 ani mai bătrână n-am mai auzit. Pentru că pe toate *site*-urile de pe internet, în toate limbile pe care le cunoaște Cronicarul, actrița e născută în 1975, 5 octombrie. Ceea ce înseamnă 33 de ani sau, dacă preferați, 34 neîmpliniți. La *Psychologies* trebuie că e știut că ține de psihologia feminină să nu îmbatrânești prematur.

Spirit colocvial

Numărul din mai 2009 al *CONVORBIRILOR LITERARE* are consistența culturală cu care revista ne-a obișnuit de multă vreme. De la eruditul studiu al lui Gheorghe I. Florescu despre mareșalul Averescu („Alexandru Averescu, omul politic”) pînă la eseul lui Ion Papuc despre frații Fărcașanu („Cei doi frați Fărcașanu”), de la articolul lui Anton Adămuț despre *Cetatea lui Dumnezeu* a lui Augustin („Sfîntul Augustin și filozofia istoriei”) pînă la nota biografică despre profesorul Radu Brateș, revista impune prin decență și spirit colocvial. Nu lipsesc nici polemicele recente avîndu-i ca protagoniști pe Mircea Platon și Vladimir Tismăneanu. Interesant studiul lui Bogdan Crețu („Direcții în literatura română de după 1990”) pornind de la *Dicționarul general al literaturii române*, coordonat de Eugen Simion și apărut sub egida Academiei Române.

Intrarea în canon

În *HYPERION* (nr.4-5-6) dl Mircea A. Diaconu îi adresează d-nei Mirela Roznoveanu câteva întrebări privitoare la Canon, subiectul anchetei pe care criticul o coordonează în revistă. D-na Roznoveanu are cu prilejul acesta revelația propriei intrări în „canonul prezentului”: „Faptul că Mircea A. Diaconu mă invită la această anchetă despre canon, pe mine, aflată pe alt continent, și neparticipînd foarte vizibil la viața literară din România, demonstrează că fac parte din sistemul de referință al criticului, deci din canonul său personal. Fiind profesor de literatură română la o universitate, sunt sigură că într-un fel Mircea A. Diaconu m-a introdus și în canonul său pedagogic. Și iată-mă, Mircea, intrată în canonul prezentului datorită ției!”. Felicitări!

Cronicar

ZIRKON

ZIARE, ZI DE ZII

Abonamente 2009

România literară

Talon de abonare începînd cu .....

- ☐ abonament trei luni (13 numere) - 50 lei
- ☐ abonament șase luni (26 numere) - 96 lei
- ☐ abonament un an (52 numere) - 195 lei

Nume ..... Prenume .....
str. .... nr. .... bl. .... sc. .... et. .... ap. ....
sector ..... localitate ..... cod poștal ..... județ .....
telefon .....

Începînd cu 1 ianuarie 2009, abonamentele se încheie exclusiv prin Zirkon Media
Completați și trimiteți talonul de abonare pe adresa: Zirkon Media S.R.L. str. Pictor
Hârlescu nr. 6, sector 2, București, 022195. Tel: 255.19.18, 255.18.00.
Plata se face prin mandat poștal sau prin Ordin de plată în contul:
RO14 RNCB 0089 0037 2253 0001 - BCR - Th. Pallady.
Pentru instituții bugetare contul este: TREZ 7035 069X XX00 1197 - Trezorerie/sector 3.
Cititorii din străinătate sunt rugați să trimită mandat poștal în valoare de 230 euro sau
300 USD pentru un an. Vă rugăm să trimiteți prin poștă o copie a mandatului și adresa dumneavoastră completă.

Pentru abonații din țară și străinătate care au încheiat în anii trecuți abonamente
direct la redacție, rămîne valabilă adresa: dir. adm. Valentina Vlădan, Fundația România
literară, Calea Victoriei 133, sector 1, București, cod 010071, OP 22.

